

LIETUVOS STABILUMO 2017 METŲ PROGRAMA

I SKYRIUS SANTRAUKA

1. Lietuvos valdžios sektoriaus balanso rodiklis 2016 metais buvo geriausias per šio rodiklio stebėjimo laikotarpį nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais – 0,3 procento bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP) valdžios sektoriaus perteklius. 2016 metais, trečius metus iš eilės, nenukrypta nuo vidutinio laikotarpio tikslo¹ – valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas sudarė 0,1 procento BVP ir atitiko Stabilumo ir augimo pakto nuostatas dėl struktūrinio balanso rodiklio. Pajamų iš mokesčių santykis su BVP (kitais – perskirstoma BVP dalis) išaugo 1 procentiniu punktu ir sudarė 30,1 procento BVP (2015 metais – 29,1 procento BVP²). Šio rodiklio didėjimą lėmė spartus mokesčių surinkimui svarbių BVP komponentų (darbo užmokesčio pajamų, vartojimo išlaidų) augimas ir įgyvendintos geresnio mokesčių administravimo priemonės.

2. Valdžios sektoriaus skola 2016 metų pabaigoje sudarė 40,2 procento BVP ir buvo 2,5 procentinio punkto mažesnė negu 2015 metų pabaigoje, kai siekė 42,7 procento BVP. Šiam rodikliui teigiamą poveikį darė 2015 metų pabaigoje sukauptos 1 mlrd. eurų lėšos, skirtos 2016 metų pradžioje euroobligacijoms išpirkti. Susidarius palankiai situacijai finansų rinkoje, anksčiau nustatyto termino 2016 metais išpirkta 200 mln. JAV dolerių 2020 metais išperkamu 2 mlrd. JAV dolerių euroobligacijų emisijos dalis ir 50 mln. JAV dolerių 2017 metais išperkamu 750 mln. JAV dolerių euroobligacijų emisijos dalis. Įsipareigojimų išpirkimas iš dalies finansuotas atlikus 19 metų trukmės 450 mln. eurų euroobligacijų emisiją, už kurią mokamos mažesnės – 2,125 procento – metinės palūkanos.

3. BVP 2017 metais augs sparčiau nei 2016 metais ir sieks 2,7 procento (2016 metais BVP augo 2,3 procento). BVP 2018–2020 metais augs vidutiniškai apie 2,5 procento per metus. BVP augimą 2016 metais daugiausia skatino namų ūkių vartojimas ir prekių ir paslaugų eksportas. Nuo 2017 metų Lietuvos ekonomikos augimas taps labiau subalansuotas – BVP augimą lems vidaus paklausa (vartojimas ir investicijos) ir išorės paklausa (eksportas). Potencialus BVP vidutiniu laikotarpiu bus šiek tiek mažesnis už realųjį BVP. Blogėjančios demografinės tendencijos neigiamai veikia darbo veiksnio potencialą, todėl ūkio potencialo augimas lėtėja, o teigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo – didėja. Neigiamą demografinių tendencijų poveikį

¹ Vidutinio laikotarpio tikslo reikšmė – valdžios sektoriaus struktūrinio balanso deficitas, ne didesnis kaip 1 procentas BVP.

² Pajamos iš mokesčių, be Europos Sąjungos institucijų mokesčių. Įskaičius Europos Sąjungos institucijų mokesčius, rodikliai didesni apie 0,3 procento BVP.

ūkio potencialui iš dalies kompensuoja pastaraisiais metais sparčiai augantis darbo jėgos aktyvumo lygis.

4. Numatomi šie svarbiausi viešųjų finansų politikos 2017–2020 metų tikslai:

4.1. Vykdyti fiskalinę politiką, atsižvelgiant į ekonomikos ciklo būklę, – 2018–2020 metais, ekonomikos augimui viršijant potencialą ir daliai valdžios sektoriaus pajamų esant laikinoms, gerinti valstybės skolos tvarumą – kasmet siekti valdžios sektoriaus pertekliaus, ne mažesnio nei 0,3 procento BVP, įgyvendinti didėjančių perteklių fiskalinę politiką, mažinančią visuminės paklausos spaudimą kainoms ir sukuriančią didesnę fiskalinę erdvę ekonomikai skatinti sunkmečiu pagal fiskalinės drausmės taisykles. Numatoma, kad dėl vykdomos socialinio modelio³ reformos 2017 metais valdžios sektoriaus balanso rodiklis bus deficitas, sieksiantis iki 0,4 procento BVP.

4.2. Didinti persikirstomą BVP dalį iki 32 procentų BVP lygio.

4.3. Įgyvendinti struktūrines reformas, didinančias ekonomikos augimo potencialą ir viešųjų finansų stabilumą. Pirmiausia – tęsti socialinio modelio reformą, parengti ir vykdyti švietimo reformą, mažinti socialinę atskirtį didinant neapmokestinamąsias pajamas, kurti paskatas vaikus auginančioms šeimoms, didinti biudžeto orientaciją į rezultatus, plėtoti kapitalo rinką, alternatyvius finansavimo šaltinius ir gerinti sąlygas plėtoti finansines technologijas (toliau – *Fintech*), taip pat didinti gynybos finansavimą vykdant įsipareigojimus NATO⁴.

4.4. Sparčiau kaupti valdžios sektoriaus fiskalinius rezervus, atsižvelgiant į išorinę riziką ir vidinius iššūkius dėl senstančios visuomenės bei nepalankių migracijos reiškinių.

4.5. Sumažinti valdžios sektoriaus skolos lygį iki mažesnio nei 40 procentų BVP.

4.6. Formuoti ir tvirtinti viešuosius biudžetus, remiantis atsargiomis prielaidomis esant dideliam išoriniam neapibrėžtumui, ir užtikrinti valdžios sektoriaus finansų rodiklių atitiktį nacionaliniuose ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktuose nustatytais fiskalinės drausmės taisyklėmis.

5. Numatomi viešųjų finansų politikos tikslų pasiekimo finansiniai šaltiniai:

5.1. Gerinant mokesčių administratoriaus veiklos efektyvumą, taikant naujausias šiuolaikines technologijas, persvarstant mokesčių lengvatas ir ekonomikos augimui nežalingo apmokestinimo nuostatas, bus surinkta daugiau pajamų.

5.2. Valstybės valdomų įmonių veiklos tobulinimas padidins šių įmonių kapitalo grąžą.

5.3. Didinant biudžeto orientaciją į rezultatus, vykdant viešųjų išlaidų peržiūrą, bus atsižvelgta į viešųjų išlaidų kokybinius rodiklius, įvertintas viešojo turto valdymas, nauji Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) prioritetai bus finansuojami persikirstant viešųjų išlaidų prioritetus ir efektyviau valdant valstybės turtą, bus ribojamas išlaidų didėjimas nepakankamai efektyviose veiklos srityse. Lietuvos stabilumo 2017 metų programoje (toliau – Programa) daug dėmesio skiriama viešųjų išlaidų, taip pat turto valdymo efektyvumo rodikliams:

³ Lietuvos darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinis-administracinis modelis. Daugiau informacijos pateikiama šios programos dalyje „Informacija apie struktūrinės reformos (socialinio modelio) atitiktį Stabilumo ir augimo pakto išimčiai“.

⁴ Papildoma informacija apie socialinės apsaugos, švietimo sistemos ir kitas reformas pateikiama Nacionalinėje reformų darbotvarkėje.

5.3.1. BVP valdžios sektoriaus išlaidų dalis Lietuvoje – vis dar viena mažiausių ES, tačiau pagal išlaidų struktūrą, kaip rodo Eurostato duomenys ir tarptautinis palyginimas, skiriasi išlaidų efektyvumo rodikliai:

5.3.1.1. Švietimas. Bendrų išlaidų švietimui ir BVP santykis Lietuvoje didesnis nei ES valstybių vidurkis (nors išlaidos vienam mokiniui, palyginti su BVP vienam gyventojui, – vienos mažiausių). Asmenų, turinčių vidurinį arba ir aukštąjį išsilavinimą, dalis Lietuvoje – viena didžiausių ES, tačiau kokybiniai švietimo srities rodikliai, palyginti su kitomis ES valstybėmis, nepasiekę priimtino lygio, kokybės trūksta vidurinio mokymo lygiu, efektyvesnio lėšų valdymo – aukštojo mokslo srityje. Pagerinti švietimo sistemos kokybinius rodiklius ir padidinti švietimo sistemos darbuotojams atlyginimus įmanoma atlikus struktūrinę švietimo sistemos pertvarką, tai yra efektyviau naudojant vidinius sistemos išteklius, pertvarkius aukštųjų mokyklų tinklą ir jų finansavimą, kokybės užtikrinimo sistemas. Siekiant spręsti aukštojo mokslo problemas, Vyriausybės programos įgyvendinimo plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167, numatyta, kad iki 2019 metų vidurio bus sukurtas darnus profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų tinklas.

5.3.1.2. Sveikatos apsauga. Sveikatos apsaugos išlaidos Lietuvoje (BVP dalis) – mažesnės už ES vidurkį, bet atsižvelgiant į privačias išlaidas ir šalių išsivystymo lygį – artimos ES vidurkiui. Kokybiniai rodikliai, palyginti su kitomis ES valstybėmis, gerėja, bet dalis jų nesiekia ES valstybių rodiklių vidurkių. Gerinant sveikatos apsaugos sistemos kokybę ir didinant lėšų naudojimo efektyvumą, konsoliduojami sveikatos apsaugos sistemos plėtra ir ligoninių tinklas, numatoma mažinti aktyvaus gydymo lovų, didinti slaugos lovų skaičių, daug dėmesio skiriama ligų prevencijai, jaunimo ir vaikų sveikatos stiprinimui, taip pat korupcijos prevencijai.

5.3.1.3. Socialinė apsauga. Valdžios sektoriaus išlaidos (BVP dalis) socialinei apsaugai Lietuvoje vis dar mažesnės už ES valstybių vidurkį, o kokybiniai ir kiekybiniai rodikliai prastesni nei daugelyje kitų ES valstybių. Tačiau nuo 2017 metų keičiasi socialinės apsaugos sistema – pagal socialinio modelio reformą pensijos indeksuojamos jas siejant su daugiamečiu darbo užmokesčio fondo prieaugiu, išplečiama nedarbo draudimo aprėptis ir adekvatumas, veiks ilgalaikio darbo išmokų fondas, praplečiamas apdraustųjų ratas. Taip pat 2017 metais didinamos neapmokestinamosios pajamos mažiausiai uždirbantiems, auginantems vaikus asmenims ir darbuotojams, turintiems negalią, didėja ir išmokos už vaikus. Socialinių išmokų sistema tapo efektyvesnė pakeitus socialinių išmokų mokėjimo modelį (išmokų skyrimo funkcija perduota savivaldybėms), piniginės socialinės paramos sistemą numatoma tobulinti ir vidutiniu laikotarpiu, pereinant nuo pasyvių prie aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų.

5.3.1.4. Kultūra. Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos kultūrai (BVP dalis) – beveik dvigubai didesnės už ES vidurkį. Kultūros, ypač bibliotekų, paslaugomis Lietuvoje naudojasi mažiau gyventojų nei ES. Siekiant efektyviai naudoti valdžios sektoriaus išlaidas ir didinti paslaugų kokybę, svarbu persvarstyti finansavimą kultūros objektams išlaikyti, atsižvelgiant į objektų lankomumą.

5.3.1.5. Žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė ir medžioklė. Žemės ūkiui, miškininkystei, žuvininkystei ir medžioklei Lietuvoje valdžios sektoriaus išlaidų skiriama kelis kartus daugiau (BVP dalis) nei ES valstybių vidurkis, tačiau šios srities efektyvumas atsilieka nuo kitų

palyginamųjų šalių. Žemesnės nei palyginamosiose šalyse kokybinių ir kiekybinių rodiklių reikšmės rodo, kad būtina persvarstyti valdžios sektoriaus išlaidas šiai sričiai.

5.3.1.6. Teisingumo, transporto ir aplinkos apsaugos sritims skiriamos valdžios sektoriaus išlaidos mažesnės nei ES valstybių vidurkiai, tačiau šių sektorių kokybiniai rezultatai laikytini gerais.

5.3.2. Remiantis pagal naujausius Lietuvos viešųjų finansinių atskaitomybės ataskaitų duomenis atliktos taikant įstaigų tarpusavio palyginimo metodą asignavimų valdytojų (daugiausia – ministerijų) turto ir išlaidų analizės rezultatais, nustatyta, kad tam tikrų kategorijų turto naudojimo intensyvumas netolygus ir išlaidų lygiai labiau diverguojantys. Siekiant sumažinti šiuos netolygumus, išlaidų peržiūros metu bus atsižvelgiama į šių rūšių turtą ir išlaidų rodiklius (neapsiribojant tik šiais rodikliais):

- transporto priemonės;
- programinę įrangą;
- paprastojo remonto ir eksploatavimo išlaidas.

6. Vidutinio laikotarpio tikslas nustatomas vadovaujantis 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (*OL 2004 m. specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (*OL 2011 L 306*, p. 12) (toliau – Reglamentas (EB) Nr. 1466/97), ir Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstituciniu įstatymu (toliau – Konstitucinis įstatymas). Paskutinį kartą Lietuvos vidutinio laikotarpio tikslas nustatytas Lietuvos Respublikos Seimo (toliau – Seimas) 2015 m. gruodžio 8 d. nutarime Nr. XII-2147 „Dėl vidutinio laikotarpio tikslo nustatymo“ – ne didesnis kaip 1 procentas BVP to meto kainomis struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas.

7. Pagal 2013 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 473/2013 dėl euro zonos valstybių narių biudžeto planų projektų stebėsenos bei vertinimo ir perviršinio deficito padėties ištaisymo užtikrinimo bendrųjų nuostatų (*OL 2013 L 140*, p. 11) 4 straipsnio 1 punktą euro zonos valstybės narės turi viešai paskelbti savo nacionalinius vidutinės trukmės fiskalinius planus, atitinkančius jų vidutinės trukmės biudžeto sistemą. Programoje pateikiama visa ši informacija. Programa visiškai atitinka Reglamento (EB) Nr. 1466/97 3 straipsnio nuostatas dėl stabilumo programose pateikiamos informacijos⁵ ir Priimtinių veiksmų kodekse nurodytus reikalavimus dėl stabilumo programos turinio ir pateikimo formato. Programa pristatoma Seimo Europos reikalų komiteto nariams.

⁵ Programoje informacija apie vidutinio laikotarpio tikslą, biudžetines ir kitas ekonominės politikos priemones, kurios taikomos ir (arba) siūlomos taikyti siekiant įgyvendinti Programos tikslus, pateikiama skyriuje „Fiskalinė sistema“, numatomi planuojami ekonominėi plėtrai ir Programoje nustatytiems tikslams pasiekti svarbūs ekonominiai rodikliai – skyriuje „Ekonomikos perspektyvos“, galimos pagrindinių ekonominių prielaidų kaitos įtakos biudžeto ir skolos būklei įvertinimas – skyriuje „Biudžeto rodiklių jautrumo analizė ir palyginimas su ankstesniais planais“, informacija apie numanomus išsipareigojimus, susijusius su gyventojų senėjimu, ir neapibrėžtuosius išsipareigojimus, pavyzdžiui, valstybės garantijas, kurie gali daryti didelį poveikį valstybės biudžetui, – skyriuje „Valdžios sektoriaus finansų tvarumas“, o informacija apie Stabilumo programos suderinamumą su ekonominės politikos bendromis gairėmis ir Nacionaline reformų programa – skyriuje „Programos ir Nacionalinės reformų darbotvarkės suderinimo įvertinimas“.

2016 m. gegužės 13 d. Europos Komisija (toliau – EK) pateikė rekomendaciją dėl 2016 metų Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2016 metų Lietuvos stabilumo programos. Ši rekomendacija buvo svarstyta Seimo Europos reikalų komitete ir Socialinių reikalų ir darbo komitete.

Remiantis pateikta rekomendacija buvo parengtas Tarybos 2016–2017 metų rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių planas, kuris 2016 m. rugsėjį pateiktas Vyriausybei ir Seimo komitetams. Šis rekomendacijų įgyvendinimo planas buvo pateiktas EK kaip viena iš 2017 metų Lietuvos biudžeto plano projekto sudedamųjų dalių.

8. Įsigaliojus 2015 m. sausio 1 d. Konstituciniam įstatymui, išvadą dėl ekonominės raidos scenarijaus turi pateikti nepriklausoma biudžeto politikos kontrolės institucija. Pagal reformuotos ES ekonominės valdysenos reikalavimus fiskaline institucija, kuriai nuo 2015 m. sausio 1 d. pavesta atlikti biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas, yra Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (toliau – Valstybės kontrolė). Valstybės kontrolė 2017 m. kovo 29 d. pateikė išvadą Nr. BP-1 „Dėl ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo“, kurioje teigiama, kad „Lietuvos Respublikos finansų ministerijos parengtas scenarijus nulemtas pasirinktų ir įvardytų prielaidų, pagrįstas esamais statistiniais duomenimis ir neprieštaraujantis ekonomikos dėsningumams. Fiskalinė institucija tvirtina 2017–2020 metų ekonominės raidos scenarijų, viešai paskelbtą 2017 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos tinklalapyje“.

9. Programoje Lietuva teikia išsamią informaciją apie socialinį modelį ir kreipiasi į EK, prašydama įvertinti struktūrinės reformos – socialinio modelio – atitiktį Stabilumo ir augimo pakto nuostatomis, numatančioms galimybę valstybėms narėms, vykdančioms svarbią struktūrinę reformą, skirtą ilgalaikiam finansų tvarumui gerinti ir potencialiam ekonomikos augimui didinti, pasinaudoti Stabilumo ir augimo pakto lankstumu.

II SKYRIUS EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

PIRMASIS SKIRSNIS EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS PRIELAIDOS

10. Pagrindinės išorinės aplinkos prielaidos (prekybos partnerių raida, naftos kainos, euro ir dolerio kursas) atitinka EK 2017 metų žiemos prognozes.

1 lentelė. Pagrindinės prielaidos

Rodiklio pavadinimas	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
Trumpalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	0,1	–0,1	0,0	0,4	0,7
Ilgalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	0,9	1,4	1,6	1,9	2,1
JAV dolerio ir euro keitimo kursas (vidutinis metinis)	1,11	1,07	1,07	1,07	1,07
Nominalusis efektyvus valiutų keitimo kursas	2,3	1,2	0	0	0
Valiutos keitimo kursas euro atžvilgiu (vidutinis metinis) (šalims, kurios nėra euro zonos arba VKM II* narės)	–	–	–	–	–
Pasaulio (be ES) BVP augimas, procentais	3,2	3,7	3,9	3,9	3,9
ES BVP augimas, procentais	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8
Pagrindinių eksporto rinkų augimas, procentais	1,4	1,7	1,8	1,8	1,8

Rodiklio pavadinimas	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
Pasaulio (išskyrus ES) importo augimas, procentais	0,8	3,0	3,7	3,7	3,7
Naftos kainos (<i>Brent</i> , JAV doleriais už barelį)	44,8	56,4	56,9	56,9	56,9

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, EK (2017 metų žiemos prognozės)

*Antrasis valiutų kurso mechanizmas.

Lietuvos pagrindinių eksporto rinkų perspektyva – svarbiausia ekonominės raidos scenarijaus prielaida.

ANTRASIS SKIRSNIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJUS

11. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos parengtame ekonominės raidos 2017–2020 metų scenarijuje (toliau – ekonominės raidos scenarijus) numatyta, kad vidutiniu laikotarpiu ūkio augimo variklis ir toliau bus stiprus namų ūkių vartojimas ir prekių ir paslaugų eksportas, o suaktyvėjęs investicinis procesas po metų pertraukos (2016 metais bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas kiek slopino BVP augimą – 0,1 procentinio punkto) vėl prisidės prie ūkio augimo. Tikimasi, kad vidutiniu laikotarpiu Lietuvos ūkis vidutiniškai augs 2,5 procento per metus, o padidėjus darbo našumui 2017 ir 2018 metais BVP gali augti dar sparčiau – atitinkamai 2,7 ir 2,6 procento.

2016 metais Lietuvos BVP augimą 2,3 procento lėmė spartus namų ūkių vartojimo išlaidų augimas (užfiksuotas sparčiausias augimas per pastaruosius 9 metus) ir padidėjęs prekių ir paslaugų eksportas.

Vidutiniu laikotarpiu toliau sparčiai augant darbo užmokesčiui, mažėjant nedarbo lygiui, tikimasi aktyvaus namų ūkių vartojimo (vidutiniškai apie 3,6 procento per metus), tačiau dėl sparčiau didėjančių kainų vartojimo išlaidos augs lėčiau nei 2016 metais.

Investicinių išlaidų augimą skatins nuo 2017 metų numatomas aktyvesnis ES fondų lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimas. Investicinio proceso tęstinumą palaikys ir palankios bankų kreditavimo sąlygos. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidos vidutiniu laikotarpiu galėtų augti apie 5 procentus per metus.

Lietuvos eksportuotojams vidutiniu laikotarpiu teks toliau taikytis prie kintančių ekonominių aplinkybių, toliau investuoti siekiant didinti konkurencingumą ir valdyti valiutų riziką, priimti sprendimus, mažinančius gamybos sąnaudas, didinančius veiklos efektyvumą ir gamybos mastą. Optimizmo dėl eksporto perspektyvų teikia vis dar smarkiai diversifikuotas prekių eksportas. Nuo 2010 metų stabiliai augantis paslaugų eksportas, 2016 metų II pusmetį didėjusios materialinės investicijos į apdirbamąją gamybą sudaro sąlygas vidutiniu laikotarpiu toliau plėtoti eksportą.

Numatoma, kad 2017 metais realus prekių ir paslaugų eksportas augs 3,8 procento, 2018 metais – 3,9 procento, 2019 metais – 4 procentais, 2020 metais – 4 procentais.

2 lentelė. Makroekonominiai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS* kodas	Rodiklio reikšmė 2016 metais, mln. eurų	Pokytis, procentais				
			2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
BVP, grandine susieta apimtis	B1g	34 415,1	2,3	2,7	2,6	2,5	2,4
BVP, to meto kainomis	B1g	38 631,0	3,5	5,1	4,4	4,2	4,0
BVP sudedamosios dalys (grandine susieta apimtis)							
Namų ūkių vartojimo išlaidos + ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, vartojimo išlaidos (NPI)	P.3	23 154,1	5,6	3,9	3,6	3,5	3,5
Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos	P.3	5 795,0	1,3	1,5	1,2	1,0	1,0
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	6 529,5	-0,5	5,9	5,4	4,4	4,3
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį, BVP procentais	P.52+P.53	–	–	–	–	–	–
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	27 446,5	2,9	3,8	3,9	4,0	4,0
Prekių ir paslaugų importas	P.7	28 207,4	2,6	4,6	4,8	4,2	4,1
Įtaka realiam BVP pokyčiui, procentiniais punktais							
Galutinė vidaus paklausa		35 477,4	3,7	4,0	3,7	3,4	3,4
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį	P.52+P.53	–	–	–	–	–	–
Prekių ir paslaugų balansas	B.11	-760,9	0,2	-0,5	-0,7	-0,1	-0,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

*Europos sąskaitų sistema.

12. Ekonominės raidos scenarijų palyginus su EK 2017 metų žiemos prognozėmis, matyti, kad EK numato 0,2 procentinio punkto spartesnį nei numatytas Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Lietuvos ūkio augimą 2017–2018 metais: 2017 metais – 2,9 procento, o 2018 metais – 2,8 procento Lietuvos BVP augimą. Prielaidos dėl išorinės aplinkos EK 2017 metų žiemos prognozėse ir ekonominės raidos scenarijuje sutampa. Projektuodama infliacijos įvertį, Lietuvos Respublikos finansų ministerija atsižvelgė į nuo šių metų kovo 1 d. beveik ketvirtadaliu padidintą etilo alkoholio akcizų tarifą, dvigubai padidintus visų alkoholinių gėrimų akcizų tarifus, apie dešimtadaliu padidintus tabako produktų (išskyrus rūkomąjį tabaką) akcizų tarifus ir spartesnį maisto produktų kainų augimą.

3 lentelė. Lietuvos BVP ir infliacijos projekcijų palyginimas

Rodiklis	Metai	Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2017 metų kovas	EK, 2017 metų žiema	Skirtumas tarp Lietuvos Respublikos finansų ministerijos projekcijos ir EK prognozės, procentiniais punktais
BVP pokytis, procentais	2017	2,7	2,9	-0,2
	2018	2,6	2,8	-0,2
Suderintas vartotojų kainų indekso pokytis, procentais	2017	3,4	2,1	1,3
	2018	2,7	1,9	0,8

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, EK

13. Pastaruoju metu sparčiai augant darbo užmokesčiui, verslo įmonės vis didesnę dalį padidėjusios darbo jėgos kainos perkelia į prekių ir paslaugų kainas. Paslaugų kainos 2016 metais

išaugo 3,2 procento, maisto produktų – 1,3 procento. Tai kartu su augančiomis pasaulinėmis naftos ir maisto žaliavų kainomis nuo 2016 metų II pusmečio vis sparčiau didina šalyje infliaciją. Vidutinė metinė grynoji infliacija (apskaičiuota pagal metodologiškai suderintą su kitomis ES valstybėmis narėmis vartotojų kainų indeksą (toliau – SVKI), be energinių prekių ir neapdorotų maisto produktų) 2016 metais paspartėjo iki 1,9 procento (nuo 1,2 procento 2015 metais) ir įspėja apie stiprėjantį vidaus veiksnių poveikį kainoms, ypač dėl sparčiai didėjančių darbo sąnaudų.

Metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI, 2016 metų lapkritį buvo 1,1 procento, gruodį pakilo iki 2 procentų, o 2017 metų sausį – iki 2,5 procento. Didesnę metinę infliaciją lėmė sparčiau brangstantys transporto priemonių degalai ir maisto produktai. 2017 metų sausį, palyginti su 2016 metų sausiu, *Brent* naftos barelio kainos (eurais) pokytis daugiausia dėl statistinės bazės efekto (tai yra dėl mažos kainos, buvusios tuo pat laikotarpiu prieš metus) sudarė apie 80 procentų. Remiantis EK 2017 metų žiemos prognozėmis, 2017 metais *Brent* naftos kaina (eurais) turėtų kilti 30,7 procento. Taigi degalų metinis brangimas šiais metais išliks, tačiau nuo metų vidurio ims silpnėti. 2018 metais numatoma stabili naftos kaina.

Nuo 2017 m. kovo 1 d. beveik ketvirtadaliu padidintas etilo alkoholio akcizų tarifas ir dvigubai padidinti alkoholinių gėrimų akcizų tarifai, taip pat apie dešimtadalį padidinti tabako produktų akcizų tarifai 2017 metais 0,7 procentinio punkto didins infliaciją (palyginti su 2016 metų rugsėjo ekonominės raidos scenarijaus infliacijos projekcija).

Dėl nurodytų vienkartinių veiksnių vidutinės metinės infliacijos 2017 metų projekcija didinama iki 3,4 procento, 2018 metų – iki 2,7 procento. Numatoma, kad 2019 ir 2020 metais vidutinė metinė infliacija bus artima daugiamečiam grynosios infliacijos vidurkiui ir sudarys 2,5 procento.

4 lentelė. Kainų rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2016 metais	Pokytis, procentais				
			2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. BVP defliatorius		112,3	1,2	2,3	1,8	1,7	1,6
2. Namų ūkių vartojimo išlaidų defliatorius		108,6	0,9	3,4	2,7	2,5	2,5
3. SVKI (vidutinis metinis)		100,7	0,7	3,4	2,7	2,5	2,5
4. Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius		118,0	2,9	3,7	3,7	3,7	3,7
5. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo defliatorius		110,2	0,5	2,0	2,0	2,0	2,0
6. Prekių ir paslaugų eksporto defliatorius		104,1	-1,9	4,4	1,7	1,7	1,7
7. Prekių ir paslaugų importo defliatorius		99,4	-4,3	5,2	2,0	2,0	2,0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

14. Nors pastaruoju metu sparčiai auga darbo jėgos aktyvumas, verslui vis sunkiau bus užpildyti kuriamas naujas darbo vietas, kurioms rasti ekonominės sąlygos vidutiniu laikotarpiu išliks palankios. Darbo jėgos pasiūla mažės dėl neigiamų demografinių tendencijų ir tinkamos kvalifikacijos darbuotojų stokos. Todėl vidutiniu laikotarpiu, nepasikeitus migracijos tendencijoms,

galimybės didėti užimtų gyventojų skaičiui ribotos. Numatoma, kad 2017 metais užimtų gyventojų daugės 0,8 procento, 2018 metais – 0,3 procento, 2019 metais – 0,2 procento, 2020 metais – 0,1 procento. Nedarbo lygis toliau mažės ir 2017 metais sudarys 7 procentus, 2018 metais – 6,4 procento, 2019 metais – 5,9 procento, 2020 metais – 5,4 procento.

Teigiamą poveikį darbo rinkai vidutiniu laikotarpiu turės įsigaliosiantys Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – Darbo kodeksas) pakeitimai, sudarysiantys geresnes sąlygas į darbo rinką įsilieti naujiems dalyviams, pavyzdžiui, studijuojančiam jaunimui ar mažus vaikus auginantiems tėvams. Lietuvos darbo rinkos patrauklumas didės. Tai teigiamai veiks tiek darbo jėgos aktyvumą, tiek užimtumą. Nepriėmus Darbo kodekso pakeitimų, užimtų gyventojų vidutiniu laikotarpiu imtų mažėti.

Trumpuoju laikotarpiu, kaip ir 2016 metais, neigiamą emigracijos poveikį darbo jėgai laikinai kompensuos didelis darbo jėgos aktyvumas, kurį didėti skatins spartus darbo užmokesčio augimas, pensinio amžiaus didinimas.

Palanki darbuotojams darbo rinkos būklė – darbo jėgos paklausa, viršijanti pasiūlą, mažėjantis nedarbas – ir stiprėjančios darbuotojų derybinės galios, smarkiai padidinta minimalioji mėnesinė alga (toliau – MMA) skatino augti darbo užmokestį 2016 metais.

Mažėsiantis nedarbo lygis ir augsiančios kainos vidutiniu laikotarpiu didins spaudimą kelti darbo užmokestį. Atlyginimų augimą šalyje 2017 metais spartins ir nuo 2017 m. vasario 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo įstatymas, pagal kurį didės mažiausiai apmokamų specialistų atlyginimai. Numatoma, kad 2017 metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis didės 6,7 procento. 2018–2020 metais vidutinio mėnesinio bruto atlyginimo pokyčiai priklausys nuo ekonominių veiksnių – darbo jėgos pasiūlos ir paklausos, darbo našumo, infliacijos, įmonių pelningumo – raidos. Viena vertus, mažėsiantis nedarbas spartins darbo užmokesčio augimą, kita vertus, darbo užmokesčio didinimo galimybes ribos ne tiek daug augantis nominalusis BVP. Numatoma, kad 2018–2020 metais darbo užmokesčiui augant vidutiniu metiniu tempu, artimu 6 procentams, 2020 metais atlygis darbuotojams sudarys 47 procentus BVP, o to Lietuvoje niekada anksčiau nėra buvę. Darbo užmokestis sparčiausiai augs privačiame sektoriuje – tų ekonominių veiklų, kur didelė darbo jėgos paklausa ir darbo užmokestis mažiausias. Projektuojama, kad vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje 2018 metais padidės 6,1 procento, 2019 metais – 6,2 procento, 2020 metais – 6,3 procento. Sparčiau nei darbo našumas augantis darbo užmokestis atspindi stiprėjančias derybines darbuotojų galias ir darbo užmokesčio dydžio artėjimą prie bendroje ES darbo rinkoje esančio darbo užmokesčio dydžio.

5 lentelė. Darbo rinkos rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2016 metais	Pokytis, procentais				
			2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. Užimtų gyventojų skaičius, tūkst.		1 361,4*	2,0	0,8	0,3	0,2	0,1
2. Užimtumas, dirbta valandų, tūkst.		2 565 893	3,4	–	–	–	–
3. Nedarbo lygis, procentais**		7,9	7,9	7,0	6,4	5,9	5,4
4. Darbo našumas (bendroji pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis, tenkanti vienam užimtam gyventojui), tūkst. eurų		25,5	0,3	1,9	2,3	2,3	2,3
5. Darbo našumas, dirbta valandų (bendroji pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai), eurai		13,5	-1,1	–	–	–	–
6. Atlygis darbuotojams, mln. eurų	D.1	16 670,3	7,0	7,5	6,4	6,4	6,4
7. Atlygis vienam darbuotojui, eurai		13 971,1	5,0	6,7	6,1	6,2	6,3

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

*Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis.

**Pateikiama rodiklio reikšmė.

TREČIASIS SKIRSNIS LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSAS

15. Einamosios sąskaitos deficitas sumažėjo nuo 2,3 procento BVP 2015 metais iki 0,9 procento BVP 2016 metais: paaugo paslaugų balanso perteklius, sumažėjo prekių ir pirminių pajamų balansų deficitai. Ateityje numatomas einamosios sąskaitos deficitas dėl augančio prekių balanso deficito.

Paslaugų balanso perteklius augo, nes paslaugų eksportas didėjo greičiau nei importas. Gerėjo daugumos paslaugų grupių prekybos balanso rodikliai (mažėjo deficitų, didėjo perteklių), o labiausiai – transporto paslaugų. Šis sektorius intensyviai įdarbina imigrantus iš ne ES valstybių, todėl tolesnė jo plėtra priklauso ir nuo Lietuvos imigracijos politikos. Jeigu šio sektoriaus darbuotojų imigracija nelėtės, jis turėtų plėstis. Kitų paslaugų prekybos balansų rodikliai irgi turėtų gerėti.

Prekių balanso deficitas mažėjo dėl eksporto, kuris, neskaitant mineralinių produktų, augo labiau nei importas, neskaitant mineralinių produktų. Be to, eksportas augo labiau dėl lietuviškos kilmės prekių eksporto. Gerėjo dauguma prekių grupių prekybos balanso rodiklių, išskyrus transporto priemonių, reikalingų vežėjų plėtrai Lietuvoje, ir tekstilės gaminių bei drabužių prekybos balanso rodiklius. Metų pabaigoje sumažėjo žemės ūkio ir maisto produktų prekybos balanso perteklius dėl prasto 2016 metų derliaus. Ateityje prekių balanso deficitas turėtų augti dėl didesnio mašinų ir įrenginių, reikalingų investicijoms, importo ir brangstančios naftos.

Pirminių pajamų balanso deficitas mažėjo, nes 2016 metais mažiau augo įmonių pelningumas, o tai neigiamai veikė nerezidentų pajamas. Be to, pastaraisiais metais Lietuvos valdžios sektoriaus deficitas mažėjo ir vis didesnę dalį skolos finansuoja rezidentai, todėl su valstybės skola susijusios nerezidentų pajamos Lietuvoje mažėja.

Antrinių pajamų balanso perteklius sumažėjo dėl lėtai įsibėgėjančio naujo finansinio laikotarpio ES fondų lėšų panaudojimo ir mažesnių nerezidentų asmeninių pervedimų į Lietuvą. Artimiausiu metu aptariamo balanso perteklius neturėtų smarkiai keistis – ES fondų lėšų

panaudojimas turėtų paspartėti, ir tai palankiai veiks šį balansą, tačiau tikėtina, kad jį ir toliau slopins nerezidentų asmeniniai pervedimai į Lietuvą, nes jų atsigavimo kol kas nesitikima.

Kapitalo sąskaitos perteklius, kurį daugiausia lemia kapitalo pervedimai iš ES fondų, 2016 metais buvo maždaug per pusę mažesnis nei 2015 metais dėl neįsibėgėjusio naujo finansinio laikotarpio ES fondų lėšų panaudojimo. Prognozuojama, kad artimiausiais metais kapitalo sąskaitos perviršis bus gerokai didesnis.

Finansų sąskaitos struktūrą labiausiai veikia vykdoma Eurosistemos kiekybinio skatinimo programa⁶. Programa turėtų tęstis bent iki 2017 metų gruodžio.

6 lentelė. Sektorių balansai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. Grynasis šalies skolinimasis	B.9N	1,2	1,5	1,1	0,7	0,4
iš jo:						
prekių ir paslaugų balansas		1,4	0,2	-0,6	-1,0	-1,3
pirminių ir antrinių pajamų balansas*		-1,6	-1,0	-0,9	-0,9	-0,9
kapitalo sąskaita*		1,4	2,3	2,6	2,6	2,6
2. Privataus sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)		0,9	1,9	0,7	0,4	-0,9
3. Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)	B.9N	0,3	-0,4	0,4	0,3	1,3
4. Statistinis neatitikimas		0	0	0	0	0

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos bankas*

III SKYRIUS FISKALINĖ SISTEMA

PIRMASIS SKIRSNIS FINANSŲ POLITIKOS GAIRĖS

16. Vykdam 2017–2020 metais viešųjų finansų politiką, numatoma:

16.1. Vykdyti fiskalinę politiką, atsižvelgiant į ekonomikos ciklo būklę, – 2018–2020 metais, ekonomikos augimui viršijant potencialą ir daliai valdžios sektoriaus pajamų esant laikinoms, gerinti valstybės skolos tvarumą – kasmet siekti valdžios sektoriaus pertekliaus, ne mažesnio nei 0,3 procento BVP, įgyvendinti didėjančių perteklių fiskalinę politiką, mažinančią visuminės paklausos spaudimą kainoms ir sukuriančią didesnę fiskalinę erdvę ekonomikai skatinti sunkmečiu pagal fiskalinės drausmės taisykles. Numatoma, kad dėl vykdomos socialinio modelio⁷ reformos 2017 metais valdžios sektoriaus balanso rodiklis bus deficitas, sieksiantis iki 0,4 procento BVP.

16.2. Didinti perskirstomą BVP dalį iki 32 procentų BVP lygio.

16.3. Įgyvendinti struktūrines reformas, didinančias ekonomikos augimo potencialą ir viešųjų finansų stabilumą. Pirmiausia tęsti socialinio modelio reformą, parengti ir vykdyti švietimo

⁶ Daugiau informacijos apie Eurosistemos kiekybinio skatinimo programą pateikiama <http://www.ecb.europa.eu/press/pressconf/2017/html/is170309.en.html>.

⁷ Lietuvos darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinis-administracinis modelis. Daugiau informacijos pateikiama Programos dalyje „Informacija apie struktūrinės reformos (socialinio modelio) atitiktį Stabilumo ir augimo pakto išimčiai“.

reformą, mažinti socialinę atskirtį – didinti neapmokestinamąsias pajamas, kurti paskatas vaikų auginančioms šeimoms, didinti biudžeto orientaciją į rezultatus, plėtoti kapitalo rinką, alternatyvius finansavimo šaltinius ir gerinti *Fintech* plėtros sąlygas, taip pat didinti gynybos finansavimą vykdant įsipareigojimus NATO⁸.

16.4. Sparčiau kaupti valdžios sektoriaus fiskalinius rezervus, atsižvelgiant į išorinę riziką ir vidinius iššūkius dėl senstančios visuomenės ir nepalankių migracijos reiškinių. Numatoma, kad 2017 metų pabaigoje Rezerviniame (stabilizavimo) fonde bus sukaupta 0,5 procento BVP finansinis turtas. Įgyvendinant socialinio modelio reformą, nuo 2017 metų kaupiamas finansinis rezervas būsimoms pensijoms mokėti. Numatoma, kad 2020 metais Rezerviniame (stabilizavimo) fonde ir pensijų rezerve bus sukaupta daugiau kaip 2,6 procento BVP finansinio turto. Svarstomos ir kitos galimybės sparčiau formuoti fiskalinius valdžios sektoriui priskirtinus rezervus vidutiniu laikotarpiu.

16.5. Sumažinti valdžios sektoriaus skolos lygį iki mažesnio nei 40 procentų BVP.

16.6. Formuoti ir tvirtinti viešuosius biudžetus remiantis atsargiomis prielaidomis esant dideliam išoriniam neapibrėžtumui ir užtikrinti valdžios sektoriaus finansų rodiklių atitiktį nacionaliniuose ir ES teisės aktuose nustatytoms fiskalinės drausmės taisyklėms.

ANTRASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS PAJAMOS

17. Perskirstymas per valdžios sektoriui priskirtinus biudžetus (pajamų iš mokesčių BVP dalis) vidutiniu laikotarpiu didėtų iki artimo 32 procentams BVP lygio. Šis rodiklis 2016 metais sudarė 30,1 procento BVP, 2015 metais – 29,1 procento BVP (įskaičius ES institucijų mokesčius, šie rodikliai didesni apie 0,3 procento BVP).

Mokesčių administravimas

18. Mokesčių administravimo gerinimas Lietuvoje – viena iš veiksmingiausių priemonių, didinanti viešųjų finansų išteklius ir nekelianti rizikos ekonomikos augimui (palyginti su viešųjų išteklių plėtimu didinant mokesčių tarifus ar įvedant naujus mokesčius). Įdiegtos išmaniosios mokesčių administravimo sistemos (toliau – i.MAS) ir kitos administracinės priemonės vidutiniu laikotarpiu gali labai pagerinti pajamų iš pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) surinkimą. Taikant mokesčių administravimo priemones, 2017 metais numatyta gauti 0,4 procento BVP pajamų.

Pradėtos taikyti 2016 metais mokesčių administravimo gerinimo priemonės 2017 metais papildytos naujomis priemonėmis:

18.1. Siekiant efektyvinti mokesčių administravimo sistemą, taikant naujausius technologinius sprendimus, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 40, 75 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 42², 42³ straipsniais įstatymu, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 78, 79, 89 straipsnių pakeitimo ir 88² straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymu ir Lietuvos Respublikos kelių transporto

⁸ Papildoma informacija apie socialinės apsaugos, švietimo sistemos ir kitas reformas – Nacionalinėje reformų darbotvarkėje.

kodekso Nr. I-1628 29 ir 38 straipsnių pakeitimo įstatymu sudarytos teisinės sąlygos įdiegti i.MAS Valstybinėje mokesčių inspekcijoje prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Valstybinė mokesčių inspekcija). Šiems įstatymams įsigaliojus 2016 m. spalio 1 d., Valstybinė mokesčių inspekcija įdiegė elektroninių sąskaitų faktūrų (i.SAF) ir elektroninių važtaraščių (i.VAZ) posistemius. i.MAS skirta mokesčių administravimo rizikų poveikiui nacionalinio biudžeto pajamoms ir administracinei naštai mokesčių mokėtojams mažinti, verslo skaidrumui, mokesčių administratoriaus veiklos efektyvumui didinti diegiant išmaniąsias elektronines paslaugas ir perkeltiant mokesčių mokėtojų ūkinių operacijų duomenų rinkimą, tvarkymą ir teikimą į elektroninę erdvę, taip pat elektroninėms paslaugoms mokesčių mokėtojams teikti.

18.2. Diegiant Lietuvoje mokestinės informacijos apie asmenų finansines sąskaitas automatinių mainų mechanizmą pagal Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) patvirtintą pasaulinį standartą ir naujausias ES iniciatyvas automatinių mokestinės informacijos mainų srityje, 2016 metais baigtas kurti teisinis mokestinės informacijos apie asmenų finansines sąskaitas automatinių mainų mechanizmas, įvertinus potencialių bendradarbiavimo partnerių teisinės bazės ir asmens duomenų saugos administracinius gebėjimus, visiškai pasirengta vykdyti faktinius mainus su daugiau nei 40 valstybių (faktinis apsikeitimas duomenimis įvyks 2017 metų rudenį). Be to, pradėtas ir dvišalių susitarimų sudarymo su jurisdikcijomis, nedalyvaujančiomis įgyvendinant daugiašales teisinės priemonės (Singapūru ir Bahamais), procesas.

19. Išsamus 2017 metų mokesčių administravimo priemonių aprašymas pateiktas Lietuvos biudžeto projekte, pateiktame EK 2016 metų gruodį⁹.

Mokesčių srities pokyčiai

20. Mokesčių srities pokyčiai 2017 metais:

20.1. Siekiant toliau didinti apmokestinimo progresyvumą – sumažinti mokestinę naštą mažas pajamas gaunantiems asmenims, taip pat mokesčių naštą perkelti į ekonomikos augimo nestabdančius mokesčius, priimti Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 20 ir 38 straipsnių pakeitimo įstatymas, Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 30 ir 31 straipsnių pakeitimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 23, 24, 25, 26, 30 ir 31 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XII-2145 1, 2, 3, 4 ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymas.

Pagal Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pataisas nuo 2017 m. sausio 1 d. nuo 200 iki 310 eurų padidintas maksimalus mėnesinis neapmokestinamųjų pajamų dydis (toliau – NPD); ir nuo 120 iki 200 eurų – fiksuotas papildomas neapmokestinamųjų pajamų dydis (toliau – PNPD), taikomas už kiekvieną auginamą vaiką.

Padidinti ir neįgaliems asmenims taikomi individualūs NPD: mažesnę negalią turintiems asmenims nuo 210 iki 320 eurų; didesnę negalią turintiems asmenims – nuo 270 iki 380 eurų.

⁹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2016-12-29_lt_dbp_revised_lt.pdf.

Dėl priimtų sprendimų didinti pagrindinį ir papildomą NPD maksimali pajamų į rankas suma, atsižvelgiant į atlyginimo dydį, šeiminių padėčių ir auginamų vaikų skaičių, 2017 metais padidėjo iki 37 eurų per mėnesį.

Priėmus Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo pataisas, nuo 2017 m. kovo 1 d. padidinti visų rūšių alkoholinių gėrimų ir etilo alkoholio akcizų tarifai: alaus – apie 112 procentų, vyno, kitų fermentuotų gėrimų ir tarpinių produktų – apie 92–111 procentų, etilo alkoholio – apie 23 procentus.

Be to, siekiant užtikrinti cigarečių akcizų tarifo atitiktį ES teisės aktų nustatytam minimaliam apmokestinimo akcizais lygiui (90 eurų už 1 000 cigarečių), nuo 2017 m. kovo 1 d. padidinti cigarečių akcizai, o siekiant išvengti pakeičiamumo efekto – cigarų ir cigarilių.

20.2. Siekiant skatinti užsienio valstybių rezidentus investuoti į Lietuvos Respublikos ūkį ir kartu užkirsti kelią mokesčių vengimui, 2016 metų gruodį parafuota dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis su Japonija. Šiuo metu Lietuvoje taikomos 53 dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartys.

20.3. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, IV prioritetą „Darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra“, numatoma mažinti šešėlinę ekonomiką ir didinti mokesčių ir socialinio draudimo sistemos efektyvumą. Siekiant keisti mokesčių sistemą, tobulinama mokesčių struktūra ekonomikos augimui palankia kryptimi ir optimizuojama mokesčių bazė, skatinamas savanoriškas mokesčių mokėjimas ir gerinamas mokesčių surinkimas.

20.4. Tobulinant mokesčių struktūrą ir optimizuojant mokesčių bazę, numatoma:

20.4.1. Sumažinti mokesstinę naštą mažai uždirbantiems asmenims, tai yra konsoliduoti ir perkelti darbuotojui darbdavio ir darbuotojo socialinio draudimo įmokas, bazinę pensiją užtikrinančią socialinio draudimo įmokos dalį sujungti su gyventojų pajamų mokesčiu, atitinkamai sumažinti socialinio draudimo įmokos tarifą. Atlikus šiuos pakeitimus, atsirastų galimybių didinti NPD ir dar labiau mažinti mokesstinę naštą mažiausias pajamas gaunantiems asmenims ir kitoms socialiai jautriausioms asmenų grupėms (vaikus auginantiems asmenims ir asmenims, turintiems negalią). Neapmokestinamosios pajamos po 2017 metų bus nuosekliai didinamos atsižvelgiant į kitus viešųjų finansų rodiklius.

20.4.2. Perkelti mokesčių naštą keičiant ekonomikos augimui mažiau žalingus mokesčius, tai yra keisti akcizų tarifų ir akcizų taikymo apimtį, persvarstyti aplinkosauginius mokesčius, atsisakyti tikslų nepasiekusių, neefektyvių ir socialiai neteisingų mokesčių lengvatų, įvertinus poveikį viešiesiems finansams, šalies ekonomikai ir pajamų surinkimui.

20.4.3. Mokestinėmis priemonėmis labiau prisidėti prie produktyvių investicijų augimo – pašalinti alternatyvaus kapitalo rinkos plėtros trukdžius mokesčių srityje, siekiant gerinti pradedančio ir augančio verslo galimybes gauti finansavimą, kartu išplėsti investicijoms į technologinį atsinaujinimą taikomos lengvatos apimtį, mokestinėmis priemonėmis skatinti mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą.

20.5. Skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą ir gerinant mokesčių surinkimą, numatoma:

20.5.1. Daug dėmesio skirti mokesčių mokėtojų švietimui (bus įgyvendinama kompleksinė mokesčių mokėtojų švietimo strategija) ir mokestinių procedūrų supaprastinimui (2017 metais bus įdiegtos PVM ir avansinio pelno mokesčio preliminarinių deklaracijų formavimo ir duomenų sutikrinimo paslaugos, pradėta kurti mokesčių apskaičiavimo smulkiąjam verslui paslauga – sudarytos sąlygos pusiau automatizuotai tvarkyti pajamų ir išlaidų apskaitą).

20.5.2. Sukurti automatizuotus procesus, skirtus efektyviai naudoti iš užsienio ir nacionalinių šaltinių gaunamą apmokestinimui svarbią informaciją (įgyvendinti EBPO automatinių mokestinės informacijos mainų iniciatyvas ir naudoti automatinių informacijos mainų būdu gautą informaciją) ir kas mėnesį iš mokesčių mokėtojų elektroniniu būdu gaunamų PVM sąskaitų faktūrų ir važtaraščių detalizuotus duomenis, kurie pradėti gauti nuo 2016 metų spalio.

20.5.3. Įvertinti sankcijų už mokesčių įstatymų pažeidimus proporcingumą siekiant užtikrinti atsakomybės neišvengiamumą ir atgrasymą nuo pažeidimų.

TREČIASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS IŠLAIDOS

21. BVP valdžios sektoriaus išlaidų dalis – viena mažiausių ES. Valdžios sektoriaus išlaidos 2015 metais Lietuvoje sudarė 35,1 procento BVP, ES vidurkis – 47,2 procento BVP. Valdžios sektoriaus išlaidos 2016 metais Lietuvoje sumažėjo iki 34,2 procento BVP – daugiausia dėl laikino ES investicijų sumažėjimo. Išlaidos buvo suplanuotos taip, kad atitiktų Stabilumo ir augimo pakte nustatytą išlaidų didėjimo ribojimo taisyklę, įskaitant mokesčių išlaidų padidėjimą dėl didesnio NPD ir PNP. Gerinant mokesčių administravimą ir pajamų iš mokesčių ir BVP santykio rodiklį, užtikrinamos geresnės galimybės finansuoti viešąsias išlaidas, laikantis fiskalinės drausmės. Vidutiniu laikotarpiu, ypač 2017–2018 metais, didės gynybos išlaidos, siekiant, kad 2018 metais jos sudarytų 2 procentus BVP. Tolesnis kapitalo investicijų didėjimas bus užtikrinamas nacionalinėmis, ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis. Lietuva daug mažiau, palyginti su atitinkamais vidutiniais ES rodikliais, išleidžia socialinei apsaugai. Socialinę atskirtį bus siekiama labiau sumažinti. Pagal įsigaliojančias nuo 2017 metų socialinio modelio nuostatas indeksuojamos pensijos ir keičiamas jų apskaičiavimas – didėja išlaidos socialinei apsaugai, adekvatesnės tampa nedarbo išmokos. Didinamos mokesčių išlaidos – didėja neapmokestinamosios pajamos mažiausiai uždirbantiems, vaikus auginantiems asmenims, neįgaliesiems. Didėja išmokos už vaikus. Šių ir kitų Vyriausybės prioritetinių tikslų įgyvendinimą numatoma finansuoti ne tik iš didėjančių pajamų dalies, bet ir iš vidinių viešųjų finansų išteklių, kurie atsiranda efektyviau valdant viešuosius šaltinius.

KETVIRTASIS SKIRSNIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ PROJEKCIJOS

22. Valdžios sektoriaus finansų projekcijos atliktos atsižvelgiant į ekonominės raidos scenarijų, teisės aktais priištus valstybės įsipareigojimus, nacionaliniuose teisės aktuose (Konstituciniame įstatyme, Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme, Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatyme, Lietuvos Respublikos 2017 metų valstybės biudžeto ir

savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme) ir ES teisės aktuose¹⁰ nustatytas fiskalinės drausmės taisyklės.

23. Valdžios sektoriaus perteklius 2016 metais sudarė 0,3 procento BVP. Remiantis Programos rengimo metu turimais duomenimis ir atsižvelgiant į socialinio modelio įdiegimo sąnaudas, numatoma, kad 2017 metais valdžios sektoriaus deficitas bus 0,4 procento BVP, o likusiais vidutinio laikotarpio metais (2018–2020 metais), atsižvelgiant į poreikį vykdyti fiskalinę politiką pagal ekonomikos ciklo fazę ir užtikrinant viešųjų finansų atitiktį ES ir nacionaliniais teisės aktais nustatytoms fiskalinės drausmės taisyklėms, projektuojamas valdžios sektoriaus perteklius – 0,3–1,3 procento BVP. Perteklinis valdžios sektorius sudarys palankesnes sąlygas didinti fiskalinius rezervus ir sunkmečio laikotarpiais vykdyti ekonomikos augimą skatinančią fiskalinę politiką, siekiant šiais laikotarpiais kuo labiau sumažinti neigiamą migraciją ir išlaikyti didesnį potencialų (daugiametį) BVP augimą. Planuojama, kad 2020 metais pajamos iš turto didės pertvarkius valstybės valdomas įmones ir užtikrinus efektyvesnę jų veiklą. Socialinio draudimo fondų balansas sąlyginai blogės dėl pensijų reformos – didesnių atskaitymų į antrosios pakopos pensijų fondus.

7 lentelė. Valdžios sektoriaus rodikliai (S13) 2016–2020 metais*

Rodiklio pavadinimas	ESS' 2010 kodas	2016 metai		2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
		mln. eurų	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas
Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-) (B.9) pagal subsektorius							
1. Valdžios sektorius	S.13	100,8	0,3	-0,4	0,4	0,3	1,3
2. Centrinė valdžia	S.1311	-106,8	-0,3	-0,6	0,2	0,1	1,3
3. Krašto valdžia	S.1312	-	-	-	-	-	-
4. Vietos valdžia	S.1313	191,8	0,5	0,1	0,1	0,0	0,0
5. Socialinės apsaugos fondai	S.1314	15,8	0,0	0,2	0,1	0,2	0,0
Valdžios sektorius (S13)							
6. Visos pajamos	OTR	13 314,6	34,5	36,0	36,4	36,3	36,7
7. Visos išlaidos	OTE	13 213,9	34,2	36,3	36,0	36,0	35,4
8. Grynasis skolinimas / skolinimasis	B.9	100,8	0,3	-0,4	0,4	0,4	1,3
9. Palūkanų mokėjimas	D.41	522,7	1,4	1,3	1,0	1,0	0,7
10. Pirminis balansas		623,5	1,6	0,9	1,4	1,3	2,0
11. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		33,4	0,1	-0,1	0,2	0,0	0,0
Pajamų straipsniai							
12. Pajamos iš mokesčių (12=12a+12b+12c)		6 790,3	17,6	17,9	18,1	18,4	18,5
12a. Pajamos iš netiesioginių mokesčių	D.2	4 586,6	11,9	12,4	12,5	12,6	12,7
12b. Pajamos iš tiesioginių mokesčių	D.5	2 202,3	5,7	5,6	5,5	5,8	5,8
12c. Turto mokesčiai	D.91	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Socialinio draudimo įmokos	D.61	4 844,1	12,5	12,8	12,9	13,2	13,2
14. Pajamos iš turto	D.4	196,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,6
15. Kitos		1 483,9	3,8	4,8	5,0	4,4	4,4
16=6. Visos pajamos	OTR	13 314,6	34,5	36,0	36,4	36,3	36,7
Pajamos iš mokesčių ir įmokų** (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		11 620,2	30,1	30,7	30,9	31,5	31,6

¹⁰ 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12), 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 1 tomas, p. 89) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011 (OL 2011 L 306, p. 33).

Rodiklio pavadinimas	ESS' 2010 kodas	2016 metai		2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
		mln. eurų	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas
Išlaidų straipsniai							
17. Atlygis darbuotojams + tarpinis vartojimas	D.1+P.2	5 661,7	14,7	15,2	15,0	14,7	14,6
17a. Atlygis darbuotojams	D.1	3 802,3	9,8	9,7	9,5	9,4	9,3
17b. Tarpinis vartojimas	P.2	1 859,4	4,8	5,5	5,5	5,3	5,3
18. Socialinės išmokos (18=18a+18b)	D.6M	4 902,9	12,7	13,3	13,7	13,8	14,1
iš kurių nedarbo išmokos	D.6M	77,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
18a. Socialiniai pervedimai natūra	D.632	758,3	2,0	1,8	1,9	1,9	1,9
18b. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62	4 144,6	10,7	11,4	11,8	11,9	12,1
19=9. Palūkanų mokėjimas	D.41	522,7	1,4	1,3	1,0	1,0	0,7
20. Subsidijos	D.3	162,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
21. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51G	1 123,9	2,9	3,6	3,8	4,2	4,1
22. Kapitalo pervedimai	D.9	183,9	0,5	0,4	0,2	0,2	0,1
23. Kitos		656,4	1,7	2,3	2,0	1,8	1,5
24=7. Visos išlaidos	OTE1	13 213,9	34,2	36,3	36,0	36,0	35,4

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

*Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su lentelės duomenimis „Visos pajamos“ ir „Visos išlaidos“.

**Pajamos iš mokesčių ir įmokų be mokesčių ES institucijoms. Įskaičius mokesčius ES institucijoms, rodikliai didesni apie 0,3 procento BVP, 2020 metais sudarytų 31,9 procento BVP.

Kadangi valdžios sektoriaus finansų projekcijos atliktos įvertinus testinai vykdomą politiką, 7 ir 8 lentelėse pateiktos pajamų ir išlaidų projekcijos sutampa.

8 lentelė. Valdžios sektoriaus pajamos 2016–2020 metais

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2016 metais, mln. eurų	BVP procentas				
		2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. Visos pajamos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	13 314,6	34,5	36,0	36,4	36,3	36,7
2. Visos išlaidos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	13 213,9	34,2	36,3	36,0	36,0	35,4

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

9 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, kurios neturėtų būti įtrauktos į išlaidų kontrolinę užduotį

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2016 metais, mln. eurų	BVP procentas				
		2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. Išlaidos ES programoms, visiškai atitinkančios ES fondų pajamas	423,1	1,1	2,3	2,4	2,1	2,0
2. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos	-31,3	-0,08	-0,06	-0,04	-0,01	0,01
3. Diskrecinių pajamų srities priemonių efektas	141,5	0,4	0,3	-0,1	0,0	0,0
4. Įstatymų numatytas pajamų padidėjimas	0	0	0	0	0	0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

9 lentelėje pateikta 2016 metų ciklinių nedarbo išmokų išlaidų projekcija, pagal kurią ciklinės nedarbo išmokų išlaidos sudarė -31,3 mln. eurų. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos

įvertintos atsižvelgiant į darbo užmokesčio infliacijos nedidinančio nedarbo lygio (toliau – NAWRU) įverčius, apskaičiuotus naudojant EK parengtą skaičiuoklę. Dėl nedarbo lygio, žemesnio už NAWRU įverčius, 2017–2019 metais numatoma neigiama ciklinė nedarbo išmokų dedamoji. Nedarbo išmokų pagal valstybės funkcijų klasifikatorių (kodas 10.5) projekcijos vidutiniu laikotarpiu apskaičiuotos atsižvelgiant į nedarbo išmokų vienam bedarbiui dydį 2015 metais.

Valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų pajamų ir išlaidų vidutinio laikotarpio rodikliai ir išlaidų peržiūros gairės

24. Atsižvelgiant į Vyriausybės prioritetus, ekonominės raidos scenarijaus duomenis, ES ir nacionaliniuose teisės aktuose pateiktas fiskalinės drausmės nuostatas ir laikantis vidutinio laikotarpio biudžeto sistemos Lietuvoje, nustatytos pagal 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvą 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžetų sistemoms (OL 2011 L 306, p. 41), suprojektuoti vidutinio laikotarpio Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto (toliau – valstybės biudžetas) ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų pagrindiniai rodikliai.

10 lentelė. Vidutinio laikotarpio valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo pajamų ir išlaidų pagrindiniai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	Mln. eurų			
	2017 metai, patvirtinta	2018 metai	2019 metai	2020 metai
Pajamos				
1. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduota su ES fondų ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis visuma, <i>pinigų srautai</i>	10 010,1	10 846,5	11 083,3	11 692,0
Iš jų:				
valstybės biudžetas	6 386,0	6 639,3	6 965,9	7 445,9
ES fondų lėšos ir kita tarptautinė finansinė parama*	2 101,3	2 561,9	2 351,6	2 351,6
2. Valstybinio socialinio draudimo fondas	3 571,2	3 819,7	4 053,7	4 136,7
3. Privalomojo sveikatos draudimo fondas, <i>pinigų srautai</i>	1 574,5	1 692,5	1 817,4	1 956,4
Išlaidos				
1. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduota su ES fondų ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis visuma, <i>pinigų srautai</i>	10 568,6	11 151,6	11 006,0	11 134,5
Iš jų:				
valstybės biudžetas	6 944,4	6 944,4	6 888,5	6 888,5
ES fondų lėšos ir kita tarptautinė finansinė parama*	2 101,3	2 561,9	2 351,6	2 351,6
2. Valstybinio socialinio draudimo fondas	3 491,1	3 773,4	3 966,0	4 167,0
3. Privalomojo sveikatos draudimo fondas, <i>pinigų srautai</i>	1 578,0	1 692,5	1 797,4	1 926,4

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Valstybinio socialinio draudimo fondas, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija

* ES fondų lėšos ir kita tarptautinė finansinė parama, skirta Lietuvai (privačiam ir viešajam sektoriams).

Planuojant 2018 metų biudžetą, 2017 metais bus atliekama viešųjų išlaidų peržiūra – peržiūrėti 2017 metams patvirtinti valstybės biudžeto asignavimai. 2018 metų valstybės biudžeto asignavimai (neįskaitant ES fondų ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų) planuojami ne didesni negu patvirtintieji Lietuvos Respublikos 2017 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu. Ministerijos didins veiklos efektyvumą, bus perskirstomi ištekliai, siekiant finansuoti viešajai politikai keisti skirtas priemones.

Valdžios sektoriaus subsektorių balansai

25. Valdžios sektoriaus balanso 2016 metų rodiklis, palyginti su 2015 metų valdžios sektoriaus balanso rodikliu, pagerėjo 0,5 procento BVP – pasiektas 0,3 procento BVP perteklius. Centrinės valdžios subsektoriaus 2016 metų deficitas buvo mažesnis nei 2015 metais ir sudarė 0,3 procento BVP (2015 metais – 0,5 procento BVP). Centrinės valdžios subsektoriaus deficito sumažėjimą lėmė sparčiau, nei planuota, didėjusios pajamos, nevysiškai įvykdytas išlaidų planas ir metodologiniai gynybos srities išlaidų pavaizdavimo statistikoje pasikeitimai. Valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“ priskirta centrinės valdžios subsektoriui, o šios įmonės perteklius 2016 metais sudarė 0,25 procento BVP.

Vietos valdžios subsektoriaus 0,5 procento BVP perteklių 2016 metais lėmė didesnės, nei planuotos, pajamos ir mažesnės apskaičiuotos išlaidos. Socialinės apsaugos fondų subsektorius kaip ir 2015 metais buvo subalansuotas ir rezultatą labiau, nei planuota, pagerino sparčiau, nei planuota, didėjusios pajamos.

PENKTASIS SKIRSNIS STRUKTŪRINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO RODIKLIS

26. Struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas 2016 metais sumažėjo 0,5 procentinio punkto BVP ir sudarė 0,1 procento BVP – valdžios sektorius tapo artimas struktūriškai subalansuotam. Struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas 2017 metais padidės dėl socialinio modelio diegimo sąnaudų, tačiau bus ne blogesnis nei vidutinio laikotarpio tikslas ir sudarys 0,8 procento BVP. Numatoma, kad tolesniais vidutinio laikotarpio metais struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas mažės, o 2020 metais bus pasiektas struktūrinis perteklius.

Struktūrinis valdžios sektoriaus balanso 2016–2020 metų rodiklis apskaičiuotas iš valdžios sektoriaus balanso rodiklio atėmus ciklinę komponentę, kuri apskaičiuota kaip atitinkamų metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo ir valdžios sektoriaus balanso rodiklio elastingumo sandauga. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio elastingumo reikšmė lygi 0,413 ir atitinka Programą rengiant žinomą EK apskaičiuotą reikšmę. Skaičiuojant struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį, atsižvelgta į vienkartinės priemonės: valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ pajamas ir išlaidas, susijusias su draudiminiais įvykiais, Klimato kaitos specialiosios programos (taršos leidimų) pajamas ir išlaidas. Kitų, be išvardytųjų, vienkartinių priemonių nenumatoma.

ŠEŠTASIS SKIRSNIS ALTERNATYVIOS PRIEMONĖS STRUKTŪRINIO VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO RODIKLIO UŽDUOTIMS VYKDYTI

27. Jeigu 2017–2020 metų struktūrinio valdžios sektoriaus balanso rodiklio reikšmėms pasiekti pritrūktų priemonių, gali būti taikomos šios papildomos priemonės:

27.1. atsisakoma didesnės dalies esamų mokesčių lengvatų (šiuo metu galiojančių lengvatų poveikis biudžetui – apie 2,5 procento BVP);

27.2. mažinama BVP dalis, kurią sudaro valdžios sektoriaus išlaidos;

27.3. persvarstoma turto mokesčių bazė, atsižvelgiant į mokestinių pajamų dalį, kurią sudaro turto mokesčiai, siekiant užkirsti kelią nekilnojamojo turto kainų burbulams ir pritaikyti apmokestinimo progresyvumą;

27.4. persvarstoma aplinkosaugos mokesčių bazė – didinama mokestinių pajamų dalis, kurią sudaro šie mokesčiai, siekiant aplinkosaugos tikslų.

SEPTINTASIS SKIRSNIS ŪKIO CIKLO ĮVERTINIMAS

28. Ūkio ciklui įvertinti Lietuvos Respublikos finansų ministerija apskaičiavo potencialaus BVP ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčius. Potencialaus BVP sąvoka apibūdinamas teorinis ekonomikos produkcijos lygis, kuris būtų pasiektas, jeigu gamybos veiksniai – darbas ir kapitalas – būtų naudojami tiek, kiek leidžia šių veiksnių potencialas, neveikiant kainų ir darbo užmokesčio. Produkcijos atotrūkis nuo potencialo rodo realaus ir potencialaus ekonomikos produkcijos lygių skirtumą. Kadangi potencialus BVP ir produkcijos atotrūkis nuo potencialo yra nestebimi rodikliai, jiems įvertinti naudojami statistiniai ir ekonometriniai metodai. Taikant skirtingus metodus, gali būti gaunami skirtingi šių rodiklių įverčiai.

Potencialaus BVP ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčiai apskaičiuoti vadovaujantis Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos finansų ministro 2015 m. spalio 19 d. įsakymu Nr. 1K-315 „Dėl Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, kuriuo vadovaujantis, produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčiams skaičiuoti naudojami potencialaus BVP įverčiai, apskaičiuoti šiais metodais: ES Ekonomikos ir finansų reikalų tarybos patvirtintu ir EK tobulinamu metodu, grįstu Kobo ir Dagleaso (angl. *Cobb–Douglas*) gamybos funkcija; Hodriko ir Preskoto filtro metodu.

Skaičiavimų rezultatai rodo, kad 2017 metais produkcijos atotrūkis nuo potencialo bus teigiamas ir sudarys 1 procentą potencialaus BVP. Nuo 2018 metų¹¹ produkcijos atotrūkis nuo potencialo palapsniui didės, tačiau numatoma, kad neviršys 1,5 procento.

Blogėjančios demografinės tendencijos neigiamai veikia darbo veiksnio potencialą, todėl ūkio potencialo augimas lėtėja, o teigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo didėja. Neigiamą demografinių tendencijų poveikį ūkio potencialui iš dalies kompensuoja pastaraisiais metais sparčiai augantis darbo jėgos aktyvumo lygis.

¹¹ Vadovaujantis Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos finansų ministro 2015 m. spalio 19 d. įsakymu Nr. 1K-315 „Dėl Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, nuostatomis, dėl 2017 ir 2018 metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo ženklo buvo kreiptasi į Anticiklinės valstybės finansų politikos komisiją, kuri Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Fiskalinės politikos departamentui pateikė išvadą apie nustatytą teigiamą 2017 ir 2018 metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo reikšmės ženklą. Tai atitinka produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčio, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos apskaičiuoto taikant potencialaus BVP lygio įvertį, apskaičiuotą pagal Kobo ir Dagleaso gamybos funkcijos metodą, reikšmės ženklą.

11 lentelė. Ekonomikos ciklai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas*				
		2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. BVP augimas / grandinė susietos apimtys augimas		2,3	2,7	2,6	2,5	2,4
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)	PDP B.9	0,3	-0,4	0,4	0,3	1,3
3. Palūkanos	PDP D.41	1,4	1,3	1,0	1,0	0,7
4. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		0,1	-0,1	0,2	0,0	0,0
iš jų:						
vienkartinės priemonės – valdžios sektoriaus pajamos		0,3	0,2	0,3	0,1	0,1
vienkartinės priemonės – valdžios sektoriaus išlaidos		-0,2	-0,3	-0,1	-0,1	-0,1
5. Potencialaus BVP augimas, procentais		2,0	2,3	2,5	2,4	2,2
iš jo:						
darbo veiksnys		0,9	0,8	0,7	0,4	0,0
kapitalo veiksnys		1,0	1,1	1,2	1,2	1,2
bendrasis gamybos veiksnių našumas		0,1	0,4	0,6	0,8	1,0
6. Produkcijos atotrūkis nuo potencialo		0,6	1,0	1,1	1,2	1,4
7. Ciklinė biudžeto dedamoji		0,3	0,4	0,4	0,5	0,6
8. Balansas, pakoreguotas pagal ciklą (2 – 7)		0,0	-0,8	-0,1	-0,1	0,7
9. Pirminis balansas, pakoreguotas pagal ciklą (8 + 3)		1,4	0,5	1,0	0,8	1,5
10. Struktūrinis balansas (8 – 4)		-0,1	-0,7	-0,3	-0,2	0,7

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

* Kai kuriais metais dėl apvalinimo eilučių suma gali nesutapti su apskaičiuotų rodiklių reikšmėmis.

AŠTUNTASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS SKOLOS DYDIS IR KITIMAS

29. Valdžios sektoriaus skola, atsižvelgiant į sudarytas išvestines finansines priemones, 2016 metų pabaigoje sudarė 40,2 procento BVP (2015 metais – 42,7 procento). Centrinės valdžios sektoriaus skolos struktūra nekelia grėsmės valstybės finansams. Trumpalaikiai įsipareigojimai pagal likutinę trukmę 2016 metų pabaigoje sudarė 8,4 procento, vidutinė svertinė likutinė skolos trukmė buvo 6,2 metų, vidutinė svertinė likutinė skolos trukmė iki palūkanų normų pasikeitimo – 5,4 metų. Skolos už kintamąsias palūkanų normas, įvertinus išvestines finansines priemones, sudarė 0,1 procento visos skolos. Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola buvo denominuota eurais 100 procentų.

12 lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. Valdžios sektoriaus statistinė skola įskaičius lėšas, kaupiamas perfinansavimo rizikai valdyti	40,2	42,4	38,4	39,1	33,8
1.a. Valdžios sektoriaus skola metų pabaigoje neatsižvelgiant į lėšas, kaupiamas perfinansavimo rizikai valdyti	40,2	39,1	38,4	36,0	33,8
2. Valdžios sektoriaus skolos pokytis	-2,5	2,2	-4,0	0,7	-5,3

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
Valdžios sektoriaus skolą lemiantys veiksniai					
3. Pirminis balansas	1,6	0,9	1,4	1,3	2,0
4. Palūkanos	1,4	1,3	1,0	1,0	0,7
5. Skolos pokyčio tikslinimas	-0,8	3,8	-1,8	2,6	-2,4
iš jo:					
skirtumas tarp srautų ir įsipareigojimų	-	-	-	-	-
finansinio turto grynasis kaupimas, iš jo privatizavimo pajamos	-	-	-	-	-
numanoma valstybės skolos palūkanų norma (procentais)	3,4	3,0	2,7	2,5	2,1
kiti svarbūs veiksniai, lemiantys valdžios sektoriaus skolą	-	-	-	-	-
6. Likvidus finansinis turtas	-	-	-	-	-
7. Grynoji skola (7 = 1 – 6)	-	-	-	-	-
8. Skolos amortizavimas nuo praėjusių metų pabaigos	-	-	-	-	-
9. Skolos procentinė dalis, denominuota užsienio valiuta	-	-	-	-	-
10. Vidutinis skolos terminas	-	-	-	-	-

Šaltiniai – Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos statistikos departamentas

30. Vyriausybės 2014 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 1437 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015–2017 metų skolinimosi ir skolos valdymo gairių patvirtinimo“ patvirtintose Vyriausybės 2015–2017 metų skolinimosi ir skolos valdymo gairėse nustatyti uždaviniai vidutiniam laikotarpiui:

30.1. skolintis siekiant mažiausių mokėtinų rizikos priedų, užtikrinant kitų skolinimosi ir skolos valdymo uždavinių įgyvendinimą;

30.2. siekti priimtinos palūkanų normų kitimo, perfinansavimo ir valiutų kursų pokyčių rizikos, laikantis nustatytų ir tarptautinę praktiką atitinkančių rizikos limitų, ir užtikrinti kredito, veiklos ir likvidumo rizikos valdymą;

30.3. taikyti perfinansavimo rizikos valdymo priemones, išperkant didelės apimties (1 mlrd. eurų ekvivalento ir didesnes) euroobligacijų emisijas 2015, 2016 ir 2018 metais, tokias kaip priešlaikinis euroobligacijų išpirkimas, Vyriausybės vertybinių popierių (toliau – VVP) keitimas, išankstinis finansinių išteklių kaupimas, sutarčių dėl kredito linijų su finansų institucijomis, turinčiomis bent dviejų agentūrų suteiktus reitingus, ne žemesnius nei AA- / Aa3, pasirašymas (reitingo reikalavimas netaikomas, jeigu pasirašoma kredito linijos sutartis su tarptautinėmis institucijomis) ar šių priemonių derinys;

30.4. gerinti valstybės išdo finansinio turto likvidumą;

30.4.1. plėtoti santykius su investuotojais;

30.4.2. vertinti galimą alternatyvių skolinimosi priemonių paklausą;

30.4.3. pritraukti kuo didesnę valdžios sektoriui priskiriamų (arba šio sektoriaus subjektų kontroliuojamų) subjektų laikinai nenaudojamų piniginių išteklių dalį į valstybės išdą;

30.5. plėtoti ir palaikyti efektyvią ir likvidžią vidaus VVP rinką;

30.6. didinti vidaus skolos dalį nuo visos skolos valstybės vardu ir ilginti vidaus skolos trukmę;

30.7. skolinantis užsienio kapitalo rinkose, leisti likvidžias VVP emisijas.

IV SKYRIUS

STRUKTŪRINĖS REFORMOS (SOCIALINIO MODELIO) ATITIKTIS STABILUMO IR AUGIMO PAKTO IŠIMČIAI

31. Socialinio modelio¹² apimtis ir tikslai. Struktūrinė reforma (socialinis modelis) orientuota į lankstesnius darbo santykius, didesnę užimtumą, tvaresnį socialinį draudimą ir skurdo mažinimą. Socialinio modelio paskirtis – užtikrinti darbuotojams reikiamas garantijas ir geresnį darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimą, o darbdaviams – sudaryti palankesnes sąlygas samdyti ir išlaikyti darbo jėgą. Taikant lankstesnius darbo santykius, siekiama pritraukti daugiau investicijų, sukurti papildomų darbo vietų, sudaryti sąlygas, užtikrinsiančias pensijų sistemos finansinį tvarumą ir pensijų dydžių adekvatumą.

32. Socialinio modelio sąsaja su Europos Tarybos specifinėmis rekomendacijomis Lietuvai. Struktūrinė reforma (socialinis modelis) įgyvendina Europos Tarybos 2015 metų rekomendaciją Lietuvai: „Imtis visapusiškos pensijų sistemos reformos, pagal kurią būtų sprendžiama ir pensijų adekvatumo problema. Padidinti bedarbių pašalpų ir piniginės socialinės paramos aprėptį ir adekvatumą ir sudaryti geresnes sąlygas įsidarbinti darbo ieškantiems asmenims“ ir Europos Tarybos 2016 metų rekomendacijos Lietuvai dalį – „padidinti nedarbo ir šalpos išmokų aprėptį ir adekvatumą“.

33. Socialinio modelio rengėjai, nepriklausomi vertintojai. Pagal 2007–2013 metų Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonę VP1-4.3-VRM-02-V „Viešųjų politikų reformų skatinimas“, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 23 d. nutarimu Nr. 789 „Dėl Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priedo patvirtinimo“, Vilniaus universitetas, pasitelkdamas partnerių iš Socialinių mokslų instituto, Mykolo Romerio universiteto ir kitų nepriklausomų ekspertų, parengė naują Lietuvos darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinį-administracinį modelį, pagal kurį pasiūlyta kompleksiskai vykdyti struktūrines darbo rinkos ir socialines reformas.

34. Socialinio modelio teisinis statusas ir pagrindiniai teisės aktai. Socialinio modelio dalis, susijusi su socialinės sritys reguliavimu, pradėta taikyti nuo 2017 m. sausio 1 d., o dalis, susijusi su darbo rinkos reguliavimu, bus pradėta taikyti įsigaliojus Darbo kodeksui ir jo įgyvendinamiesiems teisės aktams (suplanuota įsigaliojimo data – 2017 m. liepos 1 d.). Šios dalies įsigaliojimą buvo nuspręsta atidėti siekiant labiau sustiprinti asmenų apsaugą netekus darbo, tai yra:

34.1. dar labiau didinti asmenų, turinčių teisę gauti nedarbo socialinio draudimo išmoką, sąrašą ir ilginti šios išmokos mokėjimo trukmę, nustatyti, kad teisei į nedarbo draudimo išmoką reikalaujamas 12 mėnesių nedarbo draudimo stažas būtų įgyjamas per 30, o ne per 24 mėnesius;

34.2. nustatyti, kad nedarbo draudimo išmokos būtų mokamos 9 mėnesius visiems asmenims, turintiems teisę į šią išmoką, nepriklausomai nuo įgyto nedarbo draudimo stažo. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo pakeitimai, numatantys 34.1 ir šiame papunkčiuose įvardytą reguliavimą, 2017 m. balandžio 24 d. buvo užregistruoti Seime;

¹² Išsamus socialinio modelio aprašymas, informacija apie rengėjus, susiję tyrimai, kaštų ir naudos analizė ir kita informacija pateikti specialioje interneto svetainėje <http://www.socmodelis.lt/>.

34.3. nustatyti, kad darbdavys turi pareigą informaciją apie darbo užmokestį, dėl terminuotų darbo sutarčių, nuotolinio darbo, ne viso darbo laiko ir laikinųjų darbuotojų pateikti darbo tarybai, o kai jos nėra, profesinei sąjungai tik tuo atveju, kai šios pareikalaus. Tačiau darbdavys privalo tvarkyti visų darbuotojų darbo laiko apskaitą, išskyrus tik tuos darbuotojus, kurie dirbs nekintančios darbo dienos (pamainos) trukmės ir darbo dienų per savaitę skaičiaus darbo laiko režimu;

34.4. tobulinti suminės darbo laiko apskaitos įvedimą – suminė darbo laiko apskaita įvedama esant būtinumui, įvykdžius informavimo ir konsultavimo su darbo taryba procedūrą ir atsižvelgus į darbdavio lygmeniu veikiančios profesinės sąjungos nuomonę.

Socialinį modelį reglamentuoja šie svarbiausi teisės aktai – Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymas, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymas, Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 pakeitimo įstatymas. Įstatymų sąrašas:

34.4.1. Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. XII-2603.

34.4.2. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo Nr. IX-216 19 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-2463.

34.4.3. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo Nr. I-722 10 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-2465.

34.4.4. Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1012 19 ir 70 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2466.

34.4.5. Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo Nr. IX-2251 14 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-2467.

34.4.6. Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo Nr. I-1367 15¹ straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-2468.

34.4.7. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo Nr. IX-1768 1, 6, 8, 9 straipsnių, ketvirtojo¹ skirsnio ir priedo pakeitimo bei 13¹ straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas Nr. XII-2606.

34.4.8. Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas Nr. XII-2470.

34.4.9. Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 pakeitimo įstatymas (nauja redakcija).

34.4.10. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo Nr. VIII-1509 pakeitimo įstatymas Nr. XII-2472.

34.4.11. Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas Nr. XII-2604.

34.4.12. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymas Nr. XII-2508.

34.4.13. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymo Nr. IX-547 2, 4, 5, 6, 11 ir 14 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2511.

34.4.14. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo Nr. I-621 1, 3, 12, 13 straipsnių,

ketvirtojo skirsnio pavadinimo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 10¹ ir 10² straipsniais įstatymas Nr. XII-2500.

34.4.15. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto 57 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-2509.

34.4.16. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo Nr. VIII-723 65, 66, 67, 68, 70 ir 72 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2510.

34.4.17. Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 pakeitimo įstatymas Nr. XII-2501.

34.4.18. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 17 ir 38 straipsnių pakeitimo įstatymas.

34.4.19. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo Nr. IX-1672 1, 2, 3, 9, 10, 12, 13, 16, 21, 22, 25, 26, 27, 29, 31, 33, 34, 35, 44 straipsnių, V skyriaus ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo V¹ skyriumi įstatymas Nr. XII-2607.

34.4.20. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymas Nr. XII-2512.

34.4.21. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo Nr. IX-1215 3, 4, 5 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2513.

34.4.22. Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-730 3, 4, 5, 9, 10, 14, 15 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2514.

34.4.23. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų išankstinio mokėjimo įstatymo Nr. IX-1828 pripažinimo netekusiu galios įstatymas Nr. XII-2515.

34.4.24. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo Nr. X-1710 2 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-2516.

34.4.25. Lietuvos Respublikos mokslininkų valstybinių pensijų laikinojo įstatymo Nr. I-732 3 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XII-2517.

34.4.26. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo Nr. IX-1691 3, 4, 10, 17, 23, 25 ir 27 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2505.

34.4.27. Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatymo Nr. I-675 pakeitimo įstatymas Nr. XII-2506.

34.4.28. Lietuvos Respublikos tikslinių kompensacijų įstatymas Nr. XII-2507.

34.4.29. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 737, 738 ir 739 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2518.

34.4.30. Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo Nr. IX-1675 8, 10 ir 17 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2519.

34.4.31. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo Nr. X-493 29 ir 30 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2520.

35. Socialinio modelio priemonės. Naujajame Darbo kodekse siekiama šalinti darbo santykių reguliavimo trūkumus, mažinti nedeklaruoto darbo apimtį, skatinti įvairias darbo sutarčių formas, subalansuoti užimtumo garantijas, derinti užimtumo lankstumą ir saugumą. Naujojo Darbo kodekso nuostatos padės darbuotojams lengviau derinti darbą su įsipareigojimais šeimai ar mokslui,

o darbdavius skatins kurti legalias darbo vietas, kilus krizei neskubėti atleisti darbuotojų. Išskirtinės šios Darbo kodekso naujovės:

35.1. Naujos darbo sutarčių rūšys (projektinio darbo sutartis, darbo vietos dalijimosi darbo sutartis, darbo keliems darbdaviams sutartis, pameistrystės darbo sutartis). Naujų darbo sutarčių rūšių įvedimas sudarys sąlygas darbdaviams pasirinkti jiems priimtinesnį darbo santykių įforminimo būdą ir paskatins juos įforminti darbo santykius, kurie šiuo metu nėra įforminami arba įforminami kaip civiliniai santykiai.

35.2. Trumpesni išpėjimo apie atleidimą iš darbo terminai ir mažesnės išeitinės išmokos. Šiuo metu dėl ilgų išpėjimo terminų ir didelių išeitinių išmokų (iki 6 mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio) darbdaviai vengia kurti naujas darbo vietas, nes nepasisekus verslui jie neturėtų galimybių išmokėti dideles išmokas.

35.3. Lankstesnis darbo laiko reguliavimas (atsisakymas griežtai reguliuoti kasdienę darbo laiko trukmę, didesnis metinis viršvalandinių darbų limitas) paskatins darbdavius lengviau kurti naujas darbo vietas.

35.4. Administracinės naštos mažinimas sudarys sąlygas kurti darbo vietas, teikiančias pridėtinę vertę. Įtvirtinama nuostata, kad dokumentų ir informacijos pateikimu raštu laikomi ir tokie atvejai, kai duomenys perduodami įprastai naudojamomis informacinių technologijų priemonėmis (el. paštu, mobiliaisiais įrenginiais ir kita) su sąlyga, kad įmanoma nustatyti informacijos turinį, jos pateikėją, pateikimo faktą ir laiką; taip pat nustatoma, kad būtina apskaityti visų darbuotojų, išskyrus dirbančių pagal nekintančią darbo dienos (pamainos) trukmę ir darbo dienų per savaitę skaičių; numatomos su pareigomis susijusios išimties darbdaviams, įdarbinantiems mažiau kaip 10 darbuotojų; atsisakoma visiškos materialinės atsakomybės sutarčių; atsisakoma drausminės nuobaudos skyrimo procedūrų.

Lietuvos Respublikos užimtumo įstatyme išplėsta esamo užimtumo rėmimo taikymo sritis, pateikiant užimtumo formų klasifikaciją; įteisintas naujas efektyvesnis aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymo modelis, kuris padės spręsti socialinės pašalpos gavėjų užimtumo problemas ir mažinti ilgalaikio nedarbo riziką; išplėstos bedarbių mokymosi ir praktikos darbo vietoje galimybės, siekiant kuo efektyviau integruoti bedarbius į darbo rinką; mažinama nelegalaus darbo rizika – numatyta atsakomybė už nelegalų ir nedeklaruotą darbą ar nedeklaruotą savarankišką veiklą, užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus; skatinamas tvaresnio užimtumo kūrimas, atitiktis darbo jėgos paklausai, lankstesni darbo santykiai ir gyventojų poreikius atitinkantis socialinis saugumas.

Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 pakeitimo įstatyme padidintas apdraustųjų, turinčių teisę gauti nedarbo socialinio draudimo išmokas, ratas; užtikrintos adekvačios nedarbo socialinio draudimo išmokos, atsižvelgiant į bedarbio statuso kaitą; patikslinti išmokos sustabdymo, nutraukimo pagrindai.

Minėtuose įstatymuose taip pat numatyta mažinti darbdavių pensijų socialinio draudimo įmokų tarifą, finansuoti bazinę pensiją valstybės biudžeto lėšomis. Tai būtų daroma laipsniškai ir laikantis fiskalinės drausmės.

36. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatyme siūloma pertvarkyti socialinio draudimo pensijų sistemą – pensijų apskaičiavimą

padaryti aiškesnį ir skaidresnį, o dydžius – labiau priklausomus nuo mokėtų pensijų draudimo įmokų, sudaryti sąlygas, užtikrinsiančias pensijų sistemos finansinį tvarumą ir pensijų dydžių adekvatumą. Įstatymas numato:

36.1. nuo sumokėtų įmokų priklausančią valstybinių socialinio draudimo pensijų dalį laikyti individualiąja pensijos dalimi (siūloma įvesti apskaitos vienetų sistemą) ir ją finansuoti iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto, o nuo įgyto stažo trukmės priklausančią, bet su mokėtų įmokų dydžiu tiesiogiai nesusijusią pensijos dalį laikyti bendrąja pensijos dalimi ir jos finansavimą palaipsniui perkelti į valstybės biudžetą;

36.2. nustatyti pensijų indeksavimo tvarką, pagrįstą aiškiais kriterijais, leidžiančiais įvertinti ir ekonomines sąlygas, ir demografinius rodiklius (pensijos būtų indeksuojamos pagal 3 praėjusių metų, einamųjų metų ir 3 prognozuojamų metų darbo užmokesčio fondo pokyčių vidurkį);

36.3. pamažu didinti būtinąjį stažą pensijai gauti nuo 30 metų iki 35 metų;

36.4. keisti netekto darbingumo pensijų apskaičiavimo tvarką – netekto darbingumo pensijų dydžius susieti su asmeniui nustatytais darbingumo lygio procentais.

37. Įgyvendinus socialinį modelį laukiamas teigiamas poveikis ekonomikos augimo potencialui, vertinimo metodas ir prielaidos. Įgyvendinant teisės aktus pagal socialinį modelį, geriau veiks darbo rinka, ji taps dinamiškesnė, darbo santykiai bus lankstesni, darbuotojai turės garantijų išlikti darbo rinkoje, didės nedarbo socialinio draudimo išmokų aprėptis ir adekvatumas.

Pertvarka vidutiniu laikotarpiu lems vidutinio metinio užimtų asmenų skaičiaus didėjimą iki 10 procentų, o vidutinio metinio sąlyginių darbuotojų skaičiaus – iki 7 procentų. Užimtumo augimas apskaičiuotas atlikus darbdavių apklausą, kokios nuostatos paskatintų juos kurti naujas darbo vietas.

37.1. Užimtumo didėjimą lemsiantys veiksniai:

37.1.1. Darbo kodekso nuostatos, kurios sudarys sąlygas darbdaviams kurti naujas darbo vietas.

37.1.2. Kitos nuostatos:

37.1.2.1. nedarbo socialinio draudimo išmokų sąlygų pakeitimas ir šios draudimo rūšies įmokų padidinimas užtikrins kokybišką asmenų apsaugą, dėl lankstesnių darbo sąlygų netekus darbo;

37.1.2.2. socialinio draudimo bazės plėtra užtikrins kokybiškesnę individualia veikla besiverčiančių asmenų socialinę apsaugą;

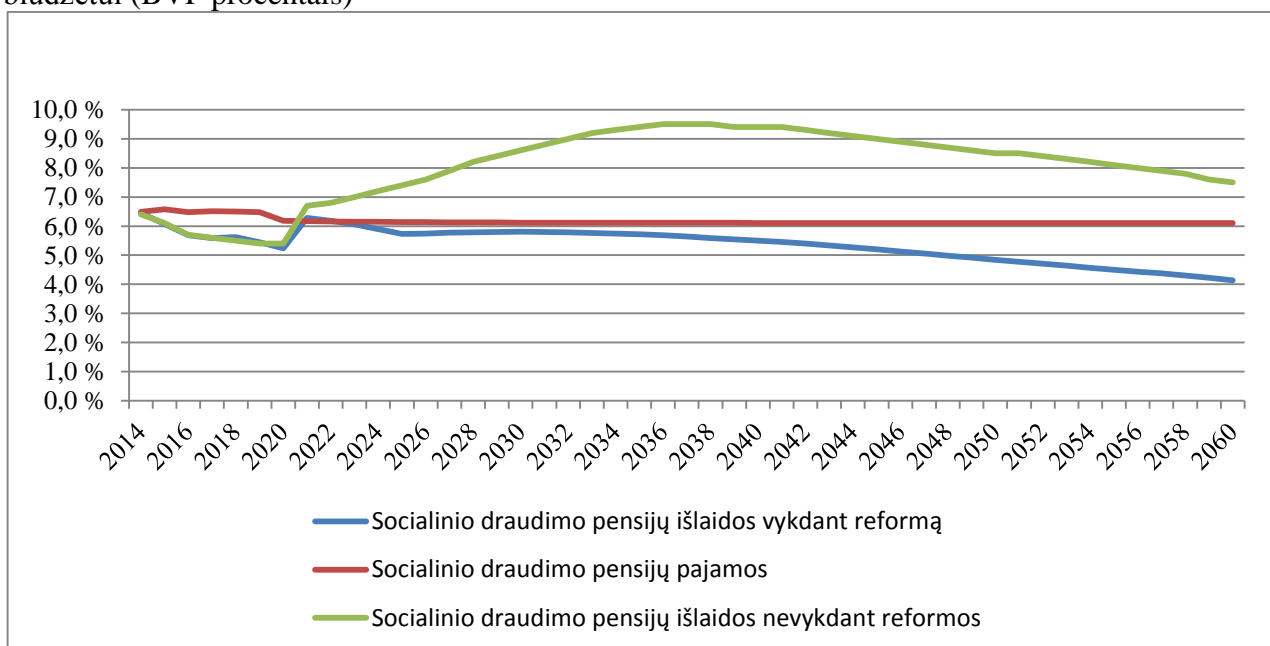
37.1.2.3. socialinio draudimo tarifo mažinimas darbdaviams.

38. Įgyvendinus socialinį modelį laukiamas teigiamas poveikis viešųjų finansų tvarumui, vertinimo metodas ir prielaidos. Siekiant visapusiškai įvertinti ilgalaikį pensijų sistemos reformos siūlymų poveikį Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui, 2016 metais buvo atliktas pensijų sistemos reformos kaštų vertinimas pagal Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymą taikant pensijų kohortų modelį. Baziniam variantui naudota 2016 metų stabilumo programoje pateikta pensijų išlaidų projekcija pagal tuo metu galiojusius įstatymus ir makroekonominės prielaidas. Skaičiuojant reformos įtaką, pasitelktos tik pensijų reformos priemonės nekeičiant kitų sąlygų, tai yra pakeistas indeksavimo koeficientas – vietoj darbo užmokesčio augimo indekso nustatytas darbo užmokesčio fondo 7 metų vidurkio

indeksas ir naujiems pensininkams taikyta nauja būtinąjo stažo reikalavimo taisyklė. Vertinant poveikį buvo atsižvelgta ir į Europos Tarybos Ekonominės politikos komiteto (angl. *Economic Policy Committee* – EPC) sutartas 2020–2060 metų ekonomines ir užimtumo prielaidas.

Atsižvelgiant į tai, kad priimta pensijų indeksavimo tvarka leidžia įvertinti prastėjantį įmokų mokėtojų ir išmokų gavėjų santykį, ir į tai, kad būtinąjo stažo reikalavimo didinimas leidžia neprisiimti didesnių išpareigojimų ilgėjant gyvenimo trukmei, ateityje pensijų reformos siūlymai ilguoju laikotarpiu per metus leistų sutaupyti vidutiniškai po 3,7 procento BVP išlaidų pensijoms, palyginti su scenarijumi, jeigu niekas nebūtų keičiama.

1 paveikslas. Indeksavimo ir kitų priemonių poveikis Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui (BVP procentais)

Šaltinis – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

13 lentelė. Socialinio modelio poveikis ekonomikai ir finansams

Reformos aprašymas (1)	Metodologiniai elementai		Kiekybiniai elementai					Išankstinis įgyvendinimas		
			Pagrindinis makroekonominio modeliavimo rezultatas (4)					Kiti poveikiai / rodikliai (7)	Priemonių patvirtinimo ir įgyvendinimo terminas (8)	Priemonių patvirtinimo institucinis procesas (9)
	Svarbios taikomo modelio savybės / skaičiavimo metodas (2)	Pagrindinės makroekonominės prielaidos / modeliavimo prielaidos (3)	Aprašymas (5)	Metinis ir bendras poveikis BVP ir kiti pagrindiniai makroekonominiai kintamieji (6)						
X + 5 metai				X + 10 metų	X + 15 metų	X + 20 metų	X + 25 metai			
<p>Reformos tikslas – pritraukti investicijų į Lietuvos ūkį ir sukurti naujų darbo vietų. Įgyvendinant šį tikslą, parengtas ir priimtas naujasis Darbo kodeksas. Kartu priimti Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymai</p>	<p>Užimtumo augimas apskaičiuotas atlikus darbdavių apklausą, kokios Darbo kodekso projekto nuostatos ir kitos nuostatos paskatintų juos kurti naujas darbo vietas</p>	<p>Darbo kodekso nuostatos, kurios sudarys sąlygas darbdaviams kurti naujas darbo vietas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Naujos darbo sutarčių rūšys (projektinio darbo sutartis, darbo vietos dalijimosi darbo sutartis, darbo keliems darbdaviams sutartis, pameistrystės darbo sutartis). Naujų darbo sutarčių rūšių įteisinimas sudarys sąlygas darbdaviams pasirinkti jiems priimtinesnį darbo santykių įforminimo būdą ir paskatins juos įforminti darbo santykius, kurie šiuo metu nėra įforminami arba įforminami kaip civiliniai santykiai. 2. Trumpesni įspėjimo terminai ir mažesnės išeitinės išmokos. Šiuo metu ilgi įspėjimo terminai ir didelės išeitinės išmokos (iki 6 mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio) stabdo darbdavius kurti naujas vietas, nes baiminamasi, kad nepasisekus verslui jie neturės galimybių išmokėti dideles išmokas. 3. Lankstesnis darbo laiko reguliavimas (atsisakymas griežtai reguliuoti kasdienę darbo laiko trukmę, didesnis metinis viršvalandinių darbų limitas) paskatins darbdavius lengviau kurti naujas darbo vietas. 4. Administracinės naštos sumažinimas sudarys sąlygas kurti darbo vietas, teikiančias pridėtinę vertę. <p>Kitos nuostatos:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nedarbo socialinio draudimo išmokų sąlygų pakeitimas ir šios draudimo rūšies įmokų padidinimas užtikrins kokybišką asmenų apsaugą, dėl 	Užimtumas	<p>Pertvarka vidutiniu laikotarpiu lemtų vidutinio metinio užimtų asmenų skaičiaus didėjimą iki 10 procentų, o vidutinio metinio sąlyginių darbuotojų skaičiaus – iki 7 procentų</p>					2017-07-01	Teisės aktai priimti

Reformos aprašymas (1)	Metodologiniai elementai		Kiekybiniai elementai					Išankstinis įgyvendinimas			
			Pagrindinis makroekonominio modeliavimo rezultatas (4)					Kiti poveikiai / rodikliai (7)	Priemonių patvirtinimo ir įgyvendinimo terminas (8)	Priemonių patvirtinimo institucinis procesas (9)	
	Svarbios taikomo modelio savybės / skaičiavimo metodas (2)	Pagrindinės makroekonominės prielaidos / modeliavimo prielaidos (3)	Aprašymas (5)	Metinis ir bendras poveikis BVP ir kiti pagrindiniai makroekonominiai kintamieji (6)							
X + 5 metai				X + 10 metų	X + 15 metų	X + 20 metų	X + 25 metai				
		lankstesnių darbo sąlygų netekus darbo. 2. Socialinio draudimo bazės plėtra užtikrins kokybiškesnę individualią veiklą besiverčiančių asmenų socialinę apsaugą. 3. Socialinio draudimo tarifo mažinimas darbdaviams.									
Socialinio draudimo pensijų reforma: darbo užmokesčio fondo augimo tempais grindžiamas pensijų indeksavimas (pagal 3 praėjusių metų, einamųjų metų ir 3 prognozuojamų metų darbo užmokesčio fondo pokyčių vidurkį) ir būtinojo stažo reikalavimo didinimas nuo 30 iki 35 po pusę metų kasmet nuo 2018 iki 2027 metų	Siekiant visapusiškai įvertinti ilgalaikį pensijų sistemos reformos siūlymų poveikį Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui, buvo atliktas pensijų sistemos reformos kaštų vertinimas, pagal Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymą taikant pensijų kohortų modelį LSIM. Modelio poveikiui įvertinti parengti du scenarijai. Jie buvo lyginami tarpusavyje, siekiant išsiaiškinti projektuojamo modelio poveikį šalies socialinio draudimo sistemai – Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui ir darbo rinkai	Baziniam variantui naudota 2016 metų stabilumo programoje pateikta pensijų išlaidų projekcija pagal tuo metu galiojusius įstatymus ir makroekonominės prielaidas. Skaičiuojant reformos įtaką, pasitelktos pensijų reformos priemonės nekeičiant kitų sąlygų, t. y. pakeistas indeksavimo koeficientas – vietoj darbo užmokesčio augimo indekso nustatytas darbo užmokesčio fondo 7 metų vidurkio indeksas ir naujiems pensininkams taikyta nauja būtinojo stažo reikalavimo taisyklė. Vertinant poveikį buvo atsižvelgta ir į Europos Tarybos Ekonominės politikos komiteto (angl. <i>Economic Policy Committee</i> – EPC) sutartas 2020–2060 metų ekonomines ir užimtumo prielaidas	Tiesioginė fiskalinė įtaka pirmiam balansui (pensijų išlaidų sumažėjimas), proc. BVP	0,8 proc.	2,1 proc.	3,1 proc.	3,7 proc.	3,8 proc.		Pensijų indeksavimas pradedamas nuo 2017 m. sausio 1 d., o būtinojo darbo stažo didinimas nuo 30 iki 35 po pusę metų kasmet vyks nuo 2018 iki 2027 metų	Teisės aktai priimti

Šaltinis – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Darbo rinkos reformos priemonės (naujasis Darbo kodeksas ir kitos priemonės) vidutiniu laikotarpiu lems didesnę užimtųjų skaičių, taigi ir didesnes biudžetų pajamas bei palankesnes pensijų indeksavimo galimybes esant tvariems viešiesiems finansams.

Socialinio modelio kaštai 2017 metais

14 lentelė. Socialinio modelio poveikis valdžios sektoriaus finansams 2017 metais

Rodiklio pavadinimas	2017 metai, mln. eurų
I. Pajamos	5
Socialinio draudimo tarifo sumažinimas 1 procentiniu punktu	-59
Nedarbo įmokos tarifo padidinimas 0,5 procentinio punkto	28
Socialinio draudimo bazės plėtra individualia veikla besiverčiantiems asmenims	7
Tantjėmų apmokestinimas socialinio draudimo įmokomis	6
Darbdavių draudimo įmokos į naują Ilgalaikio darbo išmokų fondą 0,5 procento tarifas	23
II. Išlaidos	225
Biudžetų išlaidų padidėjimas dėl 0,5 procentinio punkto nedarbo įmokos tarifo padidinimo (išlaidų padidėjimas)	6
Biudžetų išlaidų padidėjimas dėl atvejų, kai mokama ligos pašalpa, praplėtimo	5
Biudžetų išlaidų sumažėjimas dėl 1 procentiniu punktu sumažinto socialinio draudimo įmokų tarifo	-11,5
Biudžetų išlaidų padidėjimas dėl pensijų išlaidų indeksavimo	167
Biudžetų išlaidų padidėjimas dėl motinų ir slaugytojų draudimo valstybės lėšomis primokant iki MMA	16
Biudžetų išlaidų padidėjimas dėl nedarbo išlaidų didinimo	24
Ilgalaikio darbo išmokų fondo išmokos darbuotojams	18,5
Balansas / neto kaštai (I-II)	-220
Balansas, BVP procentas	-0,5

Šaltinis – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

V SKYRIUS BIUDŽETO RODIKLIŲ JAUTRUMO ANALIZĖ IR PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

PIRMASIS SKIRSNIS RIZIKOS DĖL EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS IŠSIPILDYMO

39. Ūkio raidos perspektyvos vidutiniu laikotarpiu priklausys nuo globalios paklausos, ypač pagrindinėse Lietuvos eksporto rinkose. Geopolitinė įtampa vis dar neatslūgusi, lėtas pasaulio ekonomikos augimas, iki 2017 metų pratęstos abipusės Rusijos ir ES sankcijos gali būti nepanaikintos ilgesnį laikotarpį. ES slegiančios problemos – kai kurių ES valstybių skolos, Europą užplūdę pabėgėliai, įtampa ES bankų sektoriuje, terorizmo grėsmė – nesumažėjo. Egzistuoja politinės įtampos ES rizika ir ekonominio nacionalizmo apraiškos. Visa tai didina tiek pasaulio, tiek euro zonos ir Lietuvos ekonomikų pažeidžiamumą. Nežinomi derybų dėl „Brexit“ ir šiemet keliose ES valstybėse vykšančių rinkimų baigties rezultatai sukuria ekonominį ir politinį neapibrėžtumą, dėl kurio šiuo metu Lietuvos ūkyje susiformavusios tendencijos ir Programoje pateikiamame ekonominės raidos scenarijuje numatytos pagrindinių makroekonominių rodiklių perspektyvos gali keistis.

Pastaruoju metu pradėjus sparčiai augti darbo užmokesčiui, padidėjo rizika, kad jeigu nebus imtasi darbo našumą didinančių priemonių ir augant darbo našumui nebus suvaldytas

darbo užmokesčio augimo ir darbo našumo atotrūkis, galime sulaukti staigaus darbuotojų atlyginimų augimo sulėtėjimo. Yra ir kita rizika, kad, nepadidinus darbo našumo (neinvestavus į našesnes darbo priemones ir darbuotojų kvalifikacijos didinimą), auganti darbo jėgos kaina daugiau bus perkeliama į gaminių ir paslaugų kainas, taip įsukant atlyginimų ir kainų spiralę. Tokiu atveju infliacija ir darbo užmokestis pakiltų daugiau, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje. Jeigu ekonominės raidos scenarijaus prielaida dėl naftos kainos pokyčių neišsipildytų – naftos kainos būtų mažesnės, nei buvo numatyta rengiant ekonominės raidos scenarijų, būtų galima tikėtis mažesnės infliacijos.

Sustiprėjo požymiai, kad Lietuva vidutiniu laikotarpiu rizikuoja patekti į lėto augimo spąstus: stokojant investicijų ir mažėjant gyventojų skaičiui, potencialaus šalies BVP augimas šiuo metu beveik dvigubai mažesnis nei iki ekonomikos krizės buvusiu laikotarpiu; BVP vienam gyventojui (pagal perkamosios galios standartą) lygis nedidėja kelerius metus iš eilės (2014–2015 metais nusistovėjo ties 75 procentais ES lygio); atlyginimų augimas viršija darbo našumo augimą; didelė pajamų nelygybė šalyje ir tarp atskirų šalies apskričių.

Didėjantis neapibrėžtumas dėl ateities, kuriai poveikį turės išoriniai veiksniai, gali paskatinti verslą atidėti investicijų projektus, o namų ūkius – didesnę dalį pajamų taupyti ir atsisakyti nebūtinausių prekių įsigijimo.

Įsigaliojus naujojo Darbo kodekso nuostatomis, vidutiniu laikotarpiu investicijos šalyje gali augti sparčiau, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje. Tokiu atveju šalyje būtų sukurta daugiau darbo vietų, o BVP augtų sparčiau. BVP augimas galėtų būti didesnis ir tuo atveju, jeigu ekonomikos augimas pagrindinėse Lietuvos eksporto rinkose būtų spartesnis arba darbo našumas augtų sparčiau, nei numatyta rengiant ekonominės raidos scenarijų.

Neatmestinos ir teigiamos „Brexit“ pasekmės. Vidutinio laikotarpio pabaigoje dėl „Brexit“ dalis asmenų Lietuvoje gali atsisakyti planų emigruoti, o jau emigravę į Jungtinę Karalystę asmenys galėtų apsispręsti grįžti į Lietuvą – tai pagerintų demografinės tendencijas ir sudarytų sąlygas sparčiau didėti užimtų gyventojų skaičiui.

Lanksti Lietuvos ekonomika ir kvalifikuota, santykinai pigi darbo jėga galėtų būti patrauklūs veiksniai perkelti Jungtinėje Karalystėje teiktas paslaugas į Lietuvą. Todėl labai svarbu, kad valstybės institucijos ir Lietuvos verslas jau dabar nustatytų galimybių sritis ir imtųsi kryptingų veiksmų.

ANTRASIS SKIRSNIS FISKALINĖ RIZIKA

40. Projektuojami pagrindiniai fiskalinės rizikos šaltiniai yra šie: indėlių draudimas, valstybės garantijos, ekonominė raida, palūkanų normos.

Indėlių draudimas

41. Lietuvos indėlių draudimo sistema atitinka šios srities ES teisės aktų reikalavimus. Pagrindinių apdraustųjų indėlių suma, nuo kurios skaičiuojamos draudimo įmokos, 2016 m. gruodžio 31 d. buvo 11 819 mln. eurų, tai yra per metus padidėjo 7,61 procento. Per

2016 metus kredito įstaigos į Indėlių draudimo fondą sumokėjo 32,47 mln. eurų, tai yra 30,44 procento mažiau nei per 2015 metus. Tam įtakos turėjo vadovaujantis ES teisės aktais sumažinta indėlių, nuo kurių mokamos įmokos, bazė (įmokos mokamos tik už tinkamus drausti indėlius iki 100 000 eurų) ir pakeista įmokų apskaičiavimo tvarka.

Lietuvos bankas 2016 m. rugsėjo 20 d. pripažino kredito uniją „Amber“ nemokia, jos indėlininkams išmokėta 19,97 mln. eurų draudimo išmokų. Valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ kreditorinis reikalavimas kredito unijos „Amber“ bankroto byloje pateiktas 2017 metų pirmą ketvirtį. Valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ kreditoriniai reikalavimai tenkinami pagal teismų patvirtintus bankrutavusių finansų įstaigų atsiskaitymo su kreditoriais planus. Iki 2016 m. gruodžio 31 d. iš bankrutavusių 2011–2014 metais kredito įstaigų iš viso susigrąžinta 898,70 mln. eurų: iš bankrutuojančios akcinės bendrovės banko „Snoras“ – 808,72 mln. eurų, bankrutuojančios akcinės bendrovės Ūkio banko – 45,11 mln. eurų, iš kredito unijų – 44,87 mln. eurų. Valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ skolos Lietuvos Respublikos finansų ministerijai likutis 2016 m. gruodžio 31 d. sudarė 62,26 mln. eurų ir, palyginti su tuo pačiu 2015 metų laikotarpiu, sumažėjo 24,8 procento. Didžioji dalis valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ gaunamų lėšų buvo naudojamos draudimo išmokoms indėlininkams išmokėti ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijai paskolai grąžinti.

2016 m. gruodžio 31 d. Indėlių draudimo fonde buvo suformuotas 85,74 mln. eurų rezervas, skirtas indėlių draudimo išmokoms mokėti. Indėlių draudimo fondo finansinių išteklių suma, įvertinus šio fondo skolinius įsipareigojimus, 2016 m. gruodžio 31 d. sudarė apie 0,2 procento visų indėlių draudimo sistemos dalyvių pagrindinių apdraustųjų indėlių. Iki 2024 m. liepos 3 d. Indėlių draudimo fonde sukaupta lėšų suma, įvertinus skolinius įsipareigojimus, turi pasiekti 0,8 procento visų pagrindinių apdraustųjų indėlių.

Valstybės garantijos

42. Valstybės garantuojamų paskolų portfelis 2016 metų pabaigoje sudarė 0,8 procento 2016 metų BVP. Atsižvelgiant į 2017 metais numatomas suteikti garantijas, tarp jų – dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme nurodytų valstybės remiamų paskolų, taip pat įgyvendinamų valstybės investicijų projektų, numatoma, kad valstybės garantuota skola gali padidėti iki 1,4 procento BVP.

15 lentelė. Priklausantys nuo aplinkybių įsipareigojimai

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas	
	2016 metai	2017 metai
Valstybės garantijos	0,8	1,4
iš jų – susijusios su finansų sektoriumi	0	–

Šaltinis – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

**TREČIASIS SKIRSNIS
JAUTRUMO ANALIZĖ**

43. Lietuvos ekonomika yra maža ir atvira, eksportas sudaro daugiau kaip 70 procentų BVP (2016 metais sudarė 74 procentus BVP), todėl prekybos partnerių ekonominė padėtis ir ateities perspektyvos daro didelę įtaką Lietuvos ūkio raidai. Vidutiniu laikotarpiu ekonominė raida, palyginti su numatyta Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ekonominės raidos scenarijuje, paskelbtame 2017 m. kovo 20 d., gali būti spartesnė arba lėtesnė. Pastaruoju metu tvyrant neužtikrintumui dėl ateities, egzistuoja nukrypimo nuo ekonominės raidos scenarijaus tiek teigiama, tiek neigiama rizika, kuri iš esmės kyla dėl išorinių veiksnių. Todėl buvo atlikti techniniai skaičiavimai ir sudaryti alternatyvūs scenarijai, darant prielaidą, kad BVP augimas atitinkamais vidutinio laikotarpio metais bus 1 procentiniu punktu mažesnis nei ekonominės raidos scenarijuje (pesimistinis scenarijus), ir darant prielaidą, kad BVP augimas atitinkamais vidutinio laikotarpio metais bus 1 procentiniu punktu didesnis nei ekonominės raidos scenarijuje (optimistinis scenarijus). Sumažėjus (padidėjus) BVP augimui 1 procentiniu punktu, valdžios sektoriaus pajamos sumažėtų (padidėtų) vidutiniškai apie 0,4 procento BVP.

16 lentelė. Alternatyvūs scenarijai

Rodiklio pavadinimas	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
Ekonominės raidos scenarijus					
BVP palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	2,3	2,7	2,6	2,5	2,4
BVP to meto kainomis, mln. eurų	38 631,0	40 584,5	42 367,4	44 162,4	45 924,9
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	3,5	5,1	4,4	4,2	4,0
Pesimistinis scenarijus					
BVP palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	2,3	1,7	1,6	1,5	1,4
BVP to meto kainomis, mln. eurų	38 631,0	40 183,3	41 948,0	43 725,0	45 469,5
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	3,5	4,0	3,4	3,2	3,0
Optimistinis scenarijus					
BVP palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	2,3	3,7	3,6	3,5	3,4
BVP to meto kainomis, mln. eurų	38 631,0	40 985,9	42 786,9	44 600,0	46 380,4
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	3,5	6,1	5,4	5,3	5,0

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos statistikos departamentas

17 lentelė. Pajamų jautrumo analizė

Rodiklio pavadinimas	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
Pajamų pokytis pasitvirtinus pesimistiniam* scenarijui, mln. eurų	-160,2	-168,6	-176,9	-185,3	-172,7
Pajamų pokytis pasitvirtinus optimistiniam* scenarijui, mln. eurų	160,5	168,9	177,2	185,6	173,1

*Pajamų jautrumas vertintas pagal Programos 16 lentelėje suprojektuotus scenarijus

Šaltinis – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

Vidutiniu laikotarpiu rinkoje 1 procentiniu punktu padidėjus kintamosioms ir fiksuotosioms palūkanų normoms, mokėtinos už centrinės valdžios prisiimtus naujus

įsipareigojimus palūkanos 2018–2020 metais padidėtų atitinkamai 21 mln. eurų, 34 mln. eurų ir 53 mln. eurų, tai yra vidutiniškai po 8 bazinius punktus BVP per metus.

Atsižvelgiant į tai, kad įvertinus išvestines finansines priemones centrinės valdžios skola (įskaitant mokamas palūkanas) yra denominuota eurais 100 procentų, valiutų kursų pokyčiai neturi įtakos centrinės valdžios palūkanų mokėjimams.

KETVIRTASIS SKIRSNIS PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

44. Atsižvelgdama į Lietuvos statistikos departamento skelbtus faktinius 2016 metų duomenis, esamas ūkio raidos tendencijas ir padidėjusį neužtikrintumą dėl išorinės aplinkos perspektyvų, Lietuvos Respublikos finansų ministerija sumažino BVP projekcijas. Valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijos atliktos pagal Europos sąskaitų sistemos (ESS 2010) apskaitos standartus, atsižvelgiant į BVP projekcijas.

2017–2020 metų valdžios sektoriaus balanso rodikliai pablogėjo dėl pradėtos nuo 2017 m. sausio 1 d. vykdyti struktūrinės reformos – socialinio modelio – kaštų. Atsižvelgiant į perfinansavimo rizikos valdymą, atnaujintas BVP projekcijas, taip pat pajamų ir išlaidų balanso projekcijas, prognozuojamas 0,9 procentinio punkto mažesnis 2017 metų valdžios sektoriaus skolos lygis, 2018 metų – 0,3 procentinio punkto didesnis, 2019 metų – 0,1 procentinio punkto didesnis, palyginti su ankstesnėmis prognozėmis, pateiktomis Lietuvos stabilumo 2016 metų programoje, kuriai pritarta Vyriausybės 2016 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 417 „Dėl Lietuvos stabilumo 2016 metų programos“.

18 lentelė. BVP, valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijų palyginimas su Lietuvos stabilumo 2016 metų programoje pateiktais rodikliais

Rodiklio pavadinimas	ESS 2010 kodas	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai
1. Realus BVP pokytis (procentais):						
ankstesnė projekcija		2,5	3,2	3,1	3,1	–
naujausia projekcija		2,3	2,7	2,6	2,5	2,4
sumažėjimas (–) / padidėjimas (+)		–0,2	–0,5	–0,5	–0,6	–
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (–) (BVP procentas):	PDP B.9					
ankstesnė projekcija		–0,8	0,0	0,8	0,9	–
naujausia projekcija		0,3	–0,4	0,4	0,3	1,3
pablogėjimas (–) / pagerėjimas (+)		1,0	–0,4	–0,4	–0,6	–
3. Valdžios sektoriaus skola (BVP procentas):						
ankstesnė projekcija		41,1	43,3	38,1	39,0	–
naujausia projekcija		40,2	42,4	38,4	39,1	33,8
sumažėjimas (–) / padidėjimas (+)		–0,9	–0,9	0,3	0,1	–

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

VI SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ KOKYBĖ

PIRMASIS SKIRSNIS SEKTORINĖ ANALIZĖ

Švietimo sistema

45. Eurostato 2014 metų duomenimis, ES valstybių valdžios sektoriaus išlaidos švietimui vidutiniškai sudarė 5 procentus BVP, Lietuvoje – 5,4 procento BVP. 2015 metais valdžios sektoriaus išlaidos švietimui Lietuvoje pagal santykį su BVP išliko tokios pačios, o ES vidurkis sumažėjo iki 4,9 procento BVP. Kitu Eurostato naudojamu metodu, neapimant ankstyvojo mokymosi rodiklių, viešosios išlaidos švietimui, naujausiais duomenimis, sudarė ES 5,34 procento BVP (2013 metais), o Lietuvoje – 4,38 procento BVP (2014 metais). Finansavimas vienam mokiniui 2013 metais Lietuvoje sudarė 20,1 procento BVP vienam gyventojui, o ES šalių vidurkis buvo 28,4 procento. 2015 metais Lietuvoje buvo atliktas Tarptautinis matematikos ir gamtos gebėjimų tyrimas (angl. *Trends in International Mathematics and Science Study – TIMSS*), kurio metu buvo tikrinami ketvirtų ir aštuntų klasių mokinių matematikos ir gamtos mokslų pasiekimai, jų kaita ir pasiekimus lemiantys socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai veiksniai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ketvirtų ir aštuntų klasių Lietuvos moksleivių matematikos ir gamtos mokslų testų surinktų taškų vidurkiai buvo geresni negu tyrime dalyvavusių Europos šalių vidurkiai. 2015 metais Lietuvoje buvo atliktas ir tarptautinis penkiolikmečių pasiekimų tyrimas (angl. *Programme for International Student Assessment – PISA*), kurio rezultatai (matematikos, skaitymo, gamtos mokslų gebėjimų) Lietuvoje buvo prastesni nei prieš 3 metus ir vis dar prastesni už ES valstybių vidurkį. Palyginti su ankstesniais tyrimais, rezultatai prastėjo ne tik Lietuvoje, bet ir beveik visose ES šalyse. EBPO 2016 metais parengtoje ataskaitoje apie Lietuvos švietimo sistemą¹³, remiantis 2012 metų duomenimis, atskleista, kad skirtumas tarp vidutinių testo rezultatų didmiesčiuose ir kaimo vietovėse Lietuvoje – 57 taškai, ES – 31 taškas. EBPO 2014–2015 metais atlikto suaugusiųjų kompetencijų tyrimo (angl. *Programme for the International Assessment of Adult Competencies – PIAAC*), kurio metu vertintas 16–65 metų žmonių raštingumo, mokėjimo skaičiuoti, gebėjimo skaityti ir gebėjimo spręsti problemas taikant technologijas lygis, rezultatai skyrėsi skirtingose srityse. Skaitymo ir raštingumo srityje Lietuvos rezultatas visose amžiaus grupėse buvo artimas EBPO vidurkiui. Mokėjimo skaičiuoti gabumai Lietuvoje amžiaus grupėse nuo 16 iki 24 ir nuo 25 iki 34 buvo įvertinti geriau nei EBPO vidurkis, tačiau kitose amžiaus grupėse rezultatai buvo artimi EBPO vidurkiui. Problema Lietuvoje – menkas gebėjimas spręsti problemas naudojantis technologijomis. Šių gebėjimų testų rezultatai gerokai prastesni visose amžiaus grupėse nei EBPO vidurkis. 16–24 metų grupėje Lietuvos rezultatas yra 1,4 karto prastesnis nei EBPO

¹³ Nuoroda <http://www.oecd.org/countries/lithuania/oecd-reviews-of-school-resources-lithuania-2016-9789264252547-en.htm>.

vidurkis, o kitose amžiaus grupėse šis skirtumas tik didėja ir 55–65 metų amžiaus grupėje Lietuvos rezultatas yra prastesnis daugiau nei 3,5 karto.

Eurostato 2013 metų duomenimis, Lietuvoje valdžios sektoriaus išlaidos pradiniam ir pagrindiniam (žemesniųjų klasių) ugdymui sudarė 1,89 procento BVP, nors ES vidurkis tais metais siekė 2,24 procento BVP. Valdžios sektoriaus išlaidos viduriniam (aukštesniųjų klasių) ir profesiniam mokymui kartu sudėjus 2013 metais Lietuvoje buvo taip pat mažesnės už ES vidurkį – Lietuvoje buvo skiriama 0,79 procento BVP, o ES vidurkis buvo didesnis ir siekė 1,17 procento BVP. Tačiau aukštajam mokymui finansuoti Lietuvoje buvo išleidžiama daugiau lėšų (1,34 procento BVP), nei ES valstybių vidurkis (1,29 procento BVP). Santykinai daugiau lėšų Lietuvoje skiriama ir profesiniam mokymui (atskyrus išlaidas nuo bendrojo vidurinio ugdymo). Tarptautinio valiutos fondo (toliau – TVF) nuomone, aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje per daug – jų skaičius neproporcingas gyventojų skaičiui.

Eurostato 2015 metų duomenimis, aukštesnį nei pagrindinį išsilavinimą įgijusių asmenų įsidarbinimo baigus mokslus rodiklis Lietuvoje (82,4 procento) aukštesnis nei ES vidurkis (78,5 procento) ir viršija 2020 metų strateginės švietimo ir mokymo programos gairėse nustatytą 82 procentų reikšmę. Šioje srityje Lietuva nuo 2011 metų padarė didžiausią pažangą tarp ES valstybių ir 2014 metais šio rodiklio reikšmė jau siekė 80,8 procento, o ES vidurkis buvo 77,7 procento. Nors Lietuvoje 2016 metais aukštąjį išsilavinimą turėjo 58,3 procento 30–34 metų asmenų ir tai daugiausia visoje ES, TVF 2015 metų studijoje apie Lietuvos viešųjų išlaidų efektyvumą¹⁴ atkreipė dėmesį į tai, kad dauguma žmonių vis dar renkasi studijuoti socialinius mokslus, verslą ir teisę, o ne fizikos ar kitus tiksluosius mokslus. Tokia specialybės pasirinkimo tendencija neatitinka darbo rinkos poreikių ir lemia tai, kad Lietuvoje nemažai 30–34 metų gyventojų dirba ne pagal studijuojant įgytą specialybę.

Švietimo išlaidų struktūra Lietuvoje skiriasi nuo ES vidurkio. Nors tarpinio vartojimo išlaidų dalis (16 procentų visų valdžios sektoriaus išlaidų švietimui 2015 metais) atitinka ES vidurkį (16 procentų), išlaidų švietimo sistemos darbuotojų atlyginimams mokėti dalis (63,3 procento visų valdžios sektoriaus išlaidų švietimui 2014 metais) – maždaug 3,5 procentinio punkto didesnė už ES vidurkį (59,9 procento). TVF 2015 metais nustatė, kad švietimo išlaidos Lietuvoje didelės dėl atlyginimų mokėjimo dideliame skaičiui švietimo sistemos darbuotojų (įskaitant mokyklose dirbančius socialinius ir sveikatos apsaugos darbuotojus). Atlyginimai, ypač jaunų darbuotojų, vis dar maži. Švietimo išlaidų kapitalui formuoti dalis (15,7 procento visų valdžios sektoriaus išlaidų švietimui 2015 metais) – daugiau nei dvigubai didesnė už ES vidurkį (7,8 procento).

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, mokinių ir studentų skaičius nuo 2013–2014 mokslo metų iki 2015–2016 mokslo metų sumažėjo apie 36 tūkstančius. UNESCO 2014 metų duomenimis, mokinių ir mokytojų santykis Lietuvos vidurinėse mokyklose išliko 8,1 – toks pat kaip ir ankstesniais metais, taigi mažesnis nei Europos vidurkis, kuris 2014 metais padidėjo ir siekė 11,1. Eurostato 2012 metų duomenimis, vidutinis mokinių skaičius Lietuvos pagrindinių mokyklų klasėse taip pat buvo mažesnis nei

¹⁴ Nuoroda <https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=43496.0>.

ES vidurkis. EBPO 2016 metais parengtoje ataskaitoje apie Lietuvos švietimo sistemą atskleista, kad vidutinio mokinių skaičiaus pagrindinių mokyklų klasėse rodiklis yra mažas dėl beveik perpus mažesnės nei miestuose šio rodiklio reikšmės kaimo vietovėse: Lietuvos miestuose šio rodiklio reikšmė 2015 metais buvo 20,6, o kaimo vietovėse – tik 11,4. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, mokinių bei studentų skaičiaus ir mokytojų bei dėstytojų skaičiaus santykis nuo 2013–2014 iki 2015–2016 mokslo metų išliko nepakitęs.

2016 metais švietimo įstaigas Lietuvoje lankė 91,8 procento 4–6 metų vaikų. Pastaraisiais metais šis rodiklis gerėjo, nes buvo įsteigta naujų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių (per 2 metus mieste jų padaugėjo 437, kaime – 84), nuo 2016 metų rugsėjo priešmokyklinis ugdymas tapo privalomas. Lietuvos statistikos departamento ir Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, 2016 metais kaimo vietovėse buvo ugdoma tik apie pusę (52,4 procento) čia gyvenančių 4–6 metų vaikų, dalis kaime gyvenančių vaikų švietimo įstaigas lankė mieste. 2016 metais švietimo įstaigas lankė 89,4 procento 5 metų vaikų ir 85,3 procento keturmečių. Eurostato duomenimis, daugiau nei pusėje ES šalių (tarp jų – Latvijoje, Estijoje) švietimo įstaigas lankė daugiau keturmečių nei Lietuvoje. Priešmokykliniam ugdymui tapus privalomam, švietimo įstaigas lanko visi 6 metų vaikai, todėl, siekiant didesnio vaikų dalyvavimo ankstyvajame ugdyme, planuojama didinti kokybiško ankstyvojo ugdymo prieinamumą jaunesniems vaikams, ypač kaimo vietovėse. Mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 metų gyventojų mokymasis) Lietuvoje yra žemas, palyginti su Europos šalimis (2016 metais Lietuvoje mokymosi visą gyvenimą lygis buvo 6 procentai, ES vidurkis – 10,8 procento). Mokymosi visą gyvenimą lygio pokyčio Lietuvoje per pastaruosius 6 metus nebuvo (2011 metais rodiklio reikšmė buvo 6 procentai, 2016 metais – taip pat 6 procentai). Ypač žemas mokymosi visą gyvenimą lygis kaime (2016 metų duomenimis, kaime – 3,7 procento, mieste – 7 procento). Menkas suaugusiųjų neformalus mokymasis tampa kliūtimi sėkmingam šių asmenų konkuravimui darbo rinkoje ir dalyvavimui socialiniame gyvenime.

Žemą mokymosi visą gyvenimą lygį Lietuvoje lėmė tai, kad ilgą laiką neformalusis suaugusiųjų švietimas nebuvo aktualizuotas šalies strateginiuose dokumentuose, iki 2014 metų nebuvo atlikta išsamių tyrimų, atskleidžiančių situaciją, taip pat įtaką darė menkas finansavimas, nepakankamos investicijos į suaugusiųjų švietimą (tik nuo 2014 metų suaugusiųjų neformaliojo švietimo programoms remti kasmet iš valstybės biudžeto skiriama lėšų). Siekiant spręsti aukštojo mokslo problemas, 2017 metais numatyta, konsultuojantis su socialiniais ekonominiais partneriais, parengti Mokslo ir studijų institucijų tinklo optimizavimo planą – pertvarkyti aukštųjų mokyklų tinklą, jo finansavimą, kokybės užtikrinimo sistemas. Ministro Pirmininko 2017 m. kovo 6 d. potvarkiu Nr. 46 „Dėl darbo grupės pasiūlymams dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo parengti sudarymo“ sudaryta ekspertų darbo grupė, kuri turi įvertinti aukštųjų mokyklų tinklo potencialą demografiniu, finansiniu, mokslinio potencialo ir valdymo efektyvumo aspektais ir iki 2017 m. balandžio 28 d. parengti ir pateikti Vyriausybei siūlymus dėl aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo.

Tęsiant vaikų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo didinimą, iki 2020 metų bus įgyvendinama 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programos priemonė „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo didinimas“. Įgyvendinus šią priemonę, bus modernizuota 20 ikimokyklinio ugdymo mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas (atnaujintos įstaigų vidaus ugdymo erdvės, sukurta 2 000 naujų ugdymo vietų ir kita); įdiegti inovatyvūs ikimokyklinio ugdymo organizavimo modeliai.

Skatinant aktyvesnę suaugusiųjų mokymąsi, Lietuvoje įgyvendinta Europos ekonominės erdvės stipendijų programa „Norvegijos patirties suaugusiųjų švietimo srityje diegimas Lietuvoje“, išplėstos neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugos ir, atsižvelgiant į 2016 metų Tarptautinio suaugusiųjų kompetencijų tyrimo PIAAC paskelbtus rezultatus, išleistos šios mokymo priemonės: „Pagrindinių gebėjimų metodinės priemonės“ ir „Pagrindiniai suaugusiųjų gebėjimai. PIAAC tyrimo rezultatai. Gerosios praktikos vadovas“.

Sveikatos apsauga

46. Eurostato 2015 metų duomenimis, ES valdžios sektoriaus išlaidos sveikatos apsaugai sudarė vidutiniškai 7,2 procento BVP, o Lietuvoje – 5,8 procento BVP. Lietuvoje šio rodiklio reikšmė 2015 metais padidėjo nuo 2014 metais siekusios 5,5 procento BVP reikšmės. ES valdžios sektoriaus išlaidų vidurkis 2014 ir 2015 metais išliko toks pat. Vertinant valdžios sektoriaus išlaidas sveikatos apsaugai, svarbūs dar du dalykai: kiek už sveikatos apsaugą namų ūkiai moka savo lėšomis (angl. *out of pocket*) (Eurostato 2014 metų duomenimis, ES šios įmokos vidutiniškai siekė 1,5 procento BVP, Lietuvoje – 1,9 procento BVP); šalies išsivystymo lygis (labiau išsivysčiusios šalys, kuriose BVP vienam gyventojui tenka daugiau, linkusios sveikatos apsaugai išleisti daugiau nei mažiau išsivysčiusios šalys). Eurostato duomenimis, Lietuvoje BVP vienam gyventojui 2014 ir 2015 metais sudarė 75 procentus ES vidurkio.

Vienas rodiklių, apibūdinančių sveikatos apsaugos sistemos kokybę, – tikėtina vidutinė gyvenimo trukmė. Eurostato duomenimis, šis rodiklis 2014 metais Lietuvoje (74,7 metų) buvo mažesnis nei ES vidurkis (80,9 metų). Per 2013–2014 metus gyvenimo trukmė Lietuvoje pailgėjo daugiau nei ES vidurkis (Lietuvoje – 0,6 metų, ES – vidutiniškai 0,4 metų). EBPO duomenimis¹⁵, viena iš pagrindinių neilgos vidutinės gyvenimo trukmės priežasčių gali būti sveiko gyvenimo būdo principų nesilaikymas. Eurostato 2015 metų duomenimis, mirusiųjų, tenkančių 100 000 gyventojų, Lietuvoje buvo beveik 1,4 karto daugiau už ES vidurkį. Atitinkamai Lietuvoje šio rodiklio reikšmė 2015 metais siekė 1 430,1, o ES vidurkis buvo 1 026,6.

Eurostato duomenimis, Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidų sveikatos apsaugai struktūra skiriasi nuo ES vidurkio. Lietuvoje 2015 metais tarpinio vartojimo išlaidos sudarė 16,8 procento visų išlaidų ir 1 procentą BVP, o tai mažiau nei ES vidurkiai (atitinkamai – 18

¹⁵ Nuoroda į EBPO ataskaitą <http://www.oecd.org/countries/lithuania/oecd-economic-surveys-lithuania-2016-economic-surveys-ltu-2016-en.htm>.

ir 1,3 procento). Išlaidos sveikatos sistemos darbuotojų atlyginimams Lietuvoje (35,9 procento visų 2015 metų valdžios sektoriaus sveikatos apsaugos išlaidų) buvo daugiau nei 9 procentiniais punktais didesnės už ES vidurkį (26,6 procento), o jų santykis su BVP (2 procentai) – beveik toks pat kaip vidutiniškai ES (1,9 procento). Kapitalo formavimo išlaidos Lietuvoje sudarė panašią kaip ES išlaidų dalį pagal santykį su BVP, tačiau, Eurostato 2015 metų duomenimis, kapitalui formuoti Lietuvoje buvo skiriama didesnė visų 2015 metų valdžios sektoriaus sveikatos apsaugos išlaidų dalis – Lietuvoje buvo skiriama 5,8 procento visų valdžios sektoriaus išlaidų sveikatos apsaugai, o ES vidurkis siekė 3,5 procento.

Eurostato 2014 metų duomenimis, Lietuvoje 10 000 gyventojų teko 43,1 dirbančio gydytojo, o apskaičiuotas ES vidurkis – 34,8 dirbančio gydytojo. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2015 metais šis rodiklis šiek tiek padidėjo. Eurostato duomenimis, dirbančių gydytojų ir praktikuojančių slaugytojų santykis Lietuvoje 2014 metais buvo 1,6, tai yra mažesnis nei apskaičiuotas ES vidurkis – 2,7. TVF vertinimu, rodiklio reikšmė, siekianti 4, yra ekonomiškai lygis valstybei.

Eurostato 2014 metų duomenimis, Lietuvoje 100 000 gyventojų teko 722,1 ligoninės lovos (be slaugos lovų) ir tai buvo šiek tiek mažesnis skaičius nei 2013 metais, tačiau skirtumas tarp ES vidurkio ir Lietuvos vis dar išliko apie 200 lovų (ES vidurkis – 521 lova). Lietuvos statistikos departamento 2015 metų duomenimis, šis rodiklis Lietuvoje 2015 metais sumažėjo 24 lovomis, tenkančiomis 100 000 gyventojų. EBPO nuomone, Lietuvos rodiklio reikšmė per didelė; ligonines sujungus ir pagerinus jų valdymą, gali didėti sveikatos apsaugos sistemos efektyvumas.

Vyriausybės 2015 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. 1290 „Dėl Ketvirtojo sveikatos sistemos plėtros ir ligoninių tinklo konsolidavimo etapo plano patvirtinimo“ patvirtintas Ketvirtojo sveikatos sistemos plėtros ir ligoninių tinklo konsolidavimo etapo planas. Įgyvendinant šio plano priemones, siekiama gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, optimizuoti teikiamų paslaugų apimtį ir struktūrą, racionaliau naudoti sveikatos sistemos finansinius ir infrastruktūros išteklius, stabilizuoti sveikatos priežiūros įstaigų finansinę būklę ir sudaryti galimybes didinti sveikatos apsaugos sistemos darbuotojų atlyginimus. 2016 metais buvo siekiama sukurti efektyvesnės ir tikslesnės sveikatos netolygumų rodiklių stebėsenos modelį – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Higienos institutas, Vilniaus universitetas ir Klaipėdos universitetas vykdo projektą „Sveikatos netolygumų nustatymo ir mažinimo gebėjimų stiprinimo modelio sukūrimas“. Siekiant sudaryti sąlygas objektyviau vertinti sveikatos sistemos veiklą, 2016 metais buvo kuriamas sveikatos būklių baigčių vertinimo modelis, kuriame aprašyti procesai, reikalingi mirties priežasčių kodavimo kokybei gerinti ir ligų registravimo tikslumui didinti, kad sumažėtų sisteminių klaidų tikimybių. Mažinant korupcijos lygį sveikatos įstaigose, ketinama parengti neoficialių mokėjimų sveikatos priežiūros sektoriuje mažinimo ir šalinimo priemones, įdiegti bendrą korupcijos apraiškų sveikatos sistemoje stebėjimo ir vertinimo sistemą. Nacionalinės sveikatos sistemos įstaigose jau įgyvendinama antikorpacinė švarių rankų iniciatyva. Šios priemonės patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2015 m. gruodžio

30 d. įsakymu Nr. V-1565 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2016–2018 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“.

2017 metais bus siekiama efektyvaus nacionalinės sveikatos priežiūros įstaigų funkcionavimo, mažinant aktyvaus gydymo lovų skaičių ir didinant slaugos lovų skaičių. Taip pat bus gerinami visuomenės sveikatos priežiūros sistemos rezultatai, užtikrinant kokybišką ir šiuolaikišką sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos kėlimą, efektyvesnę visuomenės mokymą, skirtą sveiko gyvenimo įgūdžiams formuoti, gerinant visuomenės sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo bei ligų prevencijos paslaugas.

Socialinė apsauga

47. Eurostato 2015 metų duomenimis, Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos socialinei apsaugai sumažėjo 0,3 procentinio punkto – iki 11,1 procento BVP ir šis rodiklis 2015 metais dar labiau nutolo nuo ES vidurkio – 19,2 procento BVP.

Džinio (angl. *GINI*) koeficientas – tai vienas iš socialinės apsaugos srities kokybinių rodiklių, nusakantis socialinės nelygybės mastą. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo socialinė nelygybė didesnė. Eurostato duomenimis, 2015 metais Lietuvos ir ES vidurkio rodiklis (atitinkamai 37,9 ir 31), palyginti su 2014 metais (35 ir 30,9 atitinkamai), didėjo.

Eurostato 2015 metų duomenimis, žmonių, kurie gyvena arti skurdo ribos, Lietuvoje pagausėjo nuo 27,3 procento visų Lietuvos gyventojų 2014 metais iki 29,3 procento visų Lietuvos gyventojų 2015 metais ir pablogėjo, palyginti su kitomis ES valstybėmis. ES vidurkis šiuo laikotarpiu sumažėjo nuo 24,4 procento visų gyventojų iki 23,7 procento.

Eurostato duomenimis, 2014 ir 2015 metais gimstamumas 1 000 gyventojų Lietuvoje sudarė atitinkamai 10,4 ir 10,8 ir buvo didesnis už ES vidurkį – 10,1 ir 10. Vaikų skaičius, tenkantis vienai moteriai, Lietuvoje taip pat didėjo ir buvo šiek tiek didesnis už ES vidurkį. Šio rodiklio reikšmė 2015 metais Lietuvoje buvo 1,7, taigi 0,12 didesnė nei ES vidurkis, nors 2014 metais šio Lietuvos ir ES vidurkio rodiklio skirtumas buvo tik 0,05.

Eurostato duomenimis, Lietuvoje 2015 metais 65–74 metų gyventojų pensijų pajamų santykis su 50–59 metų gyventojų vidutinėmis darbo pajamomis padidėjo iki 0,46 nuo 0,45 2014 metais, tačiau atsiliko nuo ES vidurkio, kuris 2015 metais sudarė 0,57.

Valdžios sektoriaus išlaidos pensijoms 2013 metais Lietuvoje sudarė 7,2 procento BVP, o ES vidurkis – 13 procentų BVP. Lietuvoje 2014 ir 2015 metais šis rodiklis mažėjo ir 2015 metais, išankstiniais Lietuvos statistikos departamento duomenimis, siekė 6,9 procento BVP. Išlaidos sergantiems ir neįgaliems žmonėms 2013 metais Lietuvoje siekė 2,8 procento BVP ir buvo lygios ES vidurkiui. Išlaidos sergantiems ir neįgaliems žmonėms 2014 ir 2015 metais pagal BVP procentą Lietuvoje išliko nepakitusios kaip ir ES vidurkis. TVF 2015 metų studijoje pabrėžiama, kad, nors Lietuvoje dėl didelių išlaidų žmonėms, turintiems negalią, imtasi reformų, siekiant griežtinti negalios pripažinimo sistemą, tokių žmonių, kuriems pripažinta negalia, pastaraisiais metais daugėja, todėl ir šios srities išlaidos nemažėja. Išlaidos šeimoms ir vaikams 2014 ir 2015 metais Lietuvoje išliko 0,7 procentinio punkto mažesnės nei ES vidurkis – 1,7 procento BVP. Eurostato duomenimis, valdžios

sektorius išlaidos bedarbiams Lietuvoje nuo 2013 iki 2015 metų padidėjo ir 2015 metais siekė 0,6 procento BVP. Ši rodiklio reikšmė yra 0,8 procentinio punkto mažesnė nei ES 2014 metų vidurkis.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, pensijų gavėjų Lietuvoje nuo 2013 iki 2015 metų sumažėjo nuo 926,6 tūkst. iki 912,3 tūkst. asmenų. Eurostato duomenimis, gyventojų skaičiaus pokytis (1 000 gyventojų, vienetais) dėl gimstamumo ir mirtingumo Lietuvoje 2015 metais suprastėjo, išliko neigiamas ir sudarė $-3,5$, o ES vidurkis suprastėjo iki $-0,2$ nuo $0,3$ 2014 metais. Gyventojų skaičiaus pokytis (1 000 gyventojų, vienetais) dėl migracijos Lietuvoje 2015 metais taip pat gerokai suprastėjo, išliko neigiamas ir sudarė $-7,7$ (rodiklis siekė $-4,2$ 2014 metais), o ES vidurkis $-3,7$ (2014 metais $-2,2$).

TVF nuomone, mažos išlaidos socialinei apsaugai gali būti prastų socialinių rezultatų – didelės pajamų nelygybės ir didelio gyventojų, gyvenančių arti skurdo ribos, skaičiaus – priežastis. TVF nurodo, kad šios srities reformos galėtų padidinti socialinės apsaugos efektyvumą ir sumažinti jautrumą išlaidų spaudimui.

2017 metais pradama vykdyti struktūrinė reforma – socialinis modelis. Pagal socialinio modelio reformą pensijos indeksuojamos jas susiejant su daugiamečiu darbo užmokesčio fondo prieaugiu, išplečiama nedarbo draudimo aprėptis ir adekvatumas, veiks ilgalaikio darbo išmokų fondas, praplečiamas apdraustųjų ratas. Taip pat 2017 metais didinamos neapmokestinamosios pajamos mažiausiai uždirbantiems, auginantems vaikus asmenims ir dirbantiesiems, turintiems negalią, didėja išmokos už vaikus.

Šiuo metu visose Lietuvos savivaldybėse taikomas vienodas piniginės socialinės paramos teikimo modelis – socialinės pašalpos ir būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijų teikimas yra savarankiška savivaldybių funkcija, finansuojama iš savivaldybių biudžetų lėšų.

Efektyvus piniginės socialinės paramos teikimas, gerėjanti Lietuvos ekonominė būklė, teigiami darbo rinkos pokyčiai prisidėjo prie paramos gavėjų skaičiaus ir šios paramos mokėjimo išlaidų mažėjimo. Kiekvieną 2016 metų mėnesį socialinę pašalpą gavo vidutiniškai 88 tūkst. asmenų (3,1 procento visų Lietuvos gyventojų). Palyginti su 2015 metais, vidutiniškai per mėnesį socialinę pašalpą gavusių asmenų skaičius sumažėjo 20,5 procento (nuo 110,7 iki 88 tūkst. asmenų), išlaidos socialinei pašalpai mokėti sumažėjo 21,4 procento (nuo 77,3 iki 60,75 mln. eurų). Vykdoma piniginės socialinės paramos sistemos stebėseną parodė, kad dauguma socialinės pašalpos gavėjų, neapreikiusių paramos sistemai, įsidarbino (2014 metais – 47 procentai, 2015 metais – 45,2 procento, 2016 metais – 43 procentai).

Paramos gavėjų kaita ir paramą gaunančių asmenų skaičiaus pokyčiai parodė, kad parama yra veiksminga ir piniginės socialinės paramos sistema atitinka esminę savo paskirtį – padėti žmonėms tuo metu, kai jiems labiausiai reikia pagalbos, didina paramą gaunančių asmenų motyvaciją integruotis į darbo rinką, mažina ilgalaikę priklausomybę nuo socialinės paramos sistemos.

Įgyvendinant ES Tarybos 2016 m. gegužės 18 d. rekomendaciją dėl 2016 metų Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2016 metų Lietuvos stabilumo programos, atsižvelgiant į piniginės socialinės paramos teisinio reguliavimo įgyvendinimo stebėsenos rezultatus, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas nepasiturintiems gyventojams gauti piniginę socialinę paramą, užtikrinti šios paramos adekvatumą, didinti darbingo amžiaus darbingų asmenų motyvaciją integruotis į darbo rinką, 2016 m. rugsėjo 20 d. priimtas Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo Nr. IX-1675 1, 2, 8, 10, 12, 17, 20, 23, 25 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas, kuris nustato, kad proporcingas socialinės pašalpos dydžio mažinimas taikomas tik darbingo amžiaus darbingiems, bet nedirbantiems (taip pat savarankiškai nedirbantiems) asmenims, išplėstas aplinkybių sąrašas, kai socialinės pašalpos proporcingo mažinimo schema netaikoma, sudarytos palankesnės sąlygos gauti papildomos socialinės pašalpos dalį įsidarbinus ir kita. Numatoma ir toliau tobulinti piniginės socialinės paramos, socialinių paslaugų ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonių suderinamumą pereinant nuo pasyvių prie aktyvių ir užimtumą skatinančių paramos formų integruojant nedirbančius asmenis į darbo rinką. Pastaraisiais metais gyventojų aktyvumą skatino Vyriausybės sėkmingai įgyvendinama Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programa, patvirtinta Vyriausybės 2013 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 878 „Dėl Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo“ (toliau – Užimtumo didinimo programa), kurios strateginis tikslas – pasiekti kuo didesnę gyventojų užimtumą, kad kiekvienas gyventojas galėtų rasti savo turimą kvalifikaciją atitinkantį darbą ir užsitikrinti tinkamą pragyvenimą. Įgyvendinant Užimtumo didinimo programą, siekta tarpinstituciniame veiklos plane užsibrėžtu

2016–2018 metų tikslų, vykdyti jame nustatyti uždaviniai ir priemonės, skirti darbo vietų kūrimui ir darbo paklausai skatinti, darbo jėgos kvalifikacijos atitikties darbo rinkos poreikiams problemoms spręsti, remta laisvų darbo išteklių įtrauktis į darbo rinką.

Kultūra

48. Eurostato 2015 metų duomenimis, Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos kultūrai nuo 2011 iki 2015 metų kasmet augo po 0,1 procento BVP ir 2015 metais siekė 1,8 procento BVP. ES valdžios sektoriaus išlaidų kultūrai vidurkis šiuo laikotarpiu nesikeitė ir išliko 1 procentas BVP.

Eurostato duomenimis, 2011 metais 25–64 metų žmonių grupėje koncerte arba teatre bent kartą per metus buvo apsilankę 57,3 procento Lietuvos gyventojų ir tai buvo daugiau nei apskaičiuotas ES vidurkis (43,5 procento gyventojų). Statistikos departamento duomenimis, žiūrovų skaičius teatruose ir klausytojų skaičius valstybinių koncertinių organizacijų renginiuose 2011 metais buvo mažiausias per pastaruosius 10 metų ir nuo to laiko iki 2015 metų išaugo daugiau negu 1,6 karto, tačiau dėl duomenų trūkumo nėra galimybės įvertinti šių kultūros renginių lankymo pokyčių kitose ES valstybėse. Eurostato duomenimis, 2011 metais 25–64 metų žmonių grupėje kultūrinės vietas (muziejus, galerijas ir kitas)

aplanė mažesnę dalis Lietuvos gyventojų (34,5 procento gyventojų) negu ES vidurkis (45,5 procento gyventojų), tačiau, Statistikos departamento duomenimis, bendras lankytojų skaičius muziejuose nuo 2011 iki 2015 metų didėjo 1,5 karto. 2011 metų Eurostato duomenimis, Lietuvoje bent vieną knygą per paskutinius 12 mėnesių perskaitė 54,7 procento Lietuvos gyventojų ir šis rodiklis buvo mažesnis už apskaičiuotą ES vidurkį – 60 procentų. Statistikos departamento duomenimis, bibliotekų skaitytojų skaičius nuo 2011 iki 2015 metų Lietuvoje sumažėjo 10 procentų.

Žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė, medžioklė

49. Eurostato 2015 metų duomenimis, Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos žemės ūkiui, miškininkystei, žuvininkystei ir medžioklei siekia 1 procentą BVP ir yra didesnės už ES valstybių vidurkį, kuris siekia 0,2 procento BVP. Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos šiai sričiai pagal santykį su BVP yra didesnės nei visose kitose Vidurio ir Rytų Europos (toliau – VRE) šalyse, išskyrus Bulgariją.

Žemės ūkis. Eurostato 2013 metų duomenimis, Lietuvoje pagaminamos žemės ūkio produkcijos vertė, tenkanti vienam naudojamoms žemės hektarui (670,8 euro hektarui), buvo viena žemiausių tarp VRE šalių ir pralenkė tik Latviją (527,2 euro hektarui). Lenkijos rodiklio rezultatas 2013 metais buvo daugiau nei dvigubai geresnis nei Lietuvos ir siekė 1 512,7 euro hektarui. 2013 metų Eurostato duomenimis, ūkių skaičius Lietuvoje, palyginti su VRE šalimis, buvo gerokai mažesnis nei Rumunijoje, Lenkijoje, Vengrijoje ir Bulgarijoje, tačiau didesnis nei Latvijoje, Estijoje, Čekijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje. Lietuvos ūkiuose dirba santykinai mažai žmonių, palyginti su kitomis VRE valstybėmis. Tiesiogiai įdarbintų žemės ūkyje darbuotojų skaičiaus ir ūkių santykis 2013 metais, Eurostato duomenimis, Lietuvoje buvo vienas prasčiausių tarp VRE šalių ir siekė 0,84. Žemesnė rodiklio reikšmė 2013 metais fiksuota tik Rumunijoje – 0,43, o visose kitose VRE šalyse, išskyrus Vengriją, šio rodiklio reikšmė siekė bent 1 (Čekijoje – 4).

Teisingumas ir teisėsauga

50. Eurostato 2015 metų duomenimis, Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos viešajai tvarkai ir saugumui sumažėjo 0,1 procentinio punkto nuo 2014 metų ir siekė 1,6 procento BVP. ES valstybių vidurkis penktus metus iš eilės išliko pastovus ir buvo 1,8 procento BVP.

Eurostato duomenimis, Lietuvoje tyčinių žmogžudysčių aukų skaičius, tenkantis šimtui tūkstančių gyventojų, 2014 metais buvo 5,4 ir 5 kartus viršijo apskaičiuoto ES valstybių rodiklio vidurkį – 1,1. Kitose Baltijos šalyse šio rodiklio reikšmė taip pat gerokai didesnė nei ES vidurkis (Latvijoje – 3,2, o Estijoje – 3,12). Eurostato 2014 metų duomenimis, Lietuvoje buvo gerokai mažiau seksualinės prievartos aukų, tenkančių 100 000 gyventojų, nei apskaičiuotas ES vidurkis: Lietuvoje šio rodiklio reikšmė buvo 4,25, o ES vidurkio reikšmė – 15,16.

Policijos pareigūnų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, Lietuvoje yra artimas ES vidurkiui. Eurostato duomenimis, 2014 metais Lietuvos policijos pareigūnų skaičius,

tenkantis 100 000 gyventojų, buvo 322,2, o apskaičiuotas ES vidurkis siekė 333,6. Latvijoje šio rodiklio reikšmė 2014 metais siekė 440,3, o Estijoje – 310,8.

EK 2016 metų ES teisingumo švieslentės (angl. *The 2016 EU Justice Scoreboard*) ataskaitoje pateikiami rezultatai, kiek laiko vidutiniškai užtrunka pirmos instancijos teisme išspręsti bylas ES valstybėse. 2014 metų duomenimis, nors vidutinis laikas, užtrunkamas išspręsti byloms pirmos instancijos teisme, Lietuvoje per keletą metų ilgėjo, Lietuvos rodiklis vis dar yra vienas geriausių tarp ES valstybių. Geresnės rodiklio reikšmės buvo tik Danijoje, Estijoje, Austrijoje, Lenkijoje ir Vengrijoje. Tačiau, Eurostato duomenimis, profesionalių teisėjų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, Lietuvoje 2014 metais siekė 25,7, o ES vidurkis tais metais buvo 17,1.

Darbuotojų skaičius suaugusiųjų kalėjimuose, tenkantis 100 000 gyventojų, Baltijos šalyse yra didžiausias ES. Lietuvoje šio rodiklio reikšmė 2014 metais, Eurostato duomenimis, siekė 100,4, Latvijoje – 127,2, Estijoje – 120, o apskaičiuoto ES vidurkio reikšmė 2014 metais buvo 59,4, beveik dvigubai mažesnė nei Lietuvoje. Tačiau Lietuvos kalėjimuose kalinčių asmenų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, 2014 metais pagal Eurostato duomenis buvo didžiausias ES. Rodiklio reikšmė Lietuvoje siekė 293,4, Latvijoje – 237,1, Estijoje – 230,6, o ES vidurkis buvo 115,8.

Transportas

51. Eurostato duomenimis, Lietuvoje valdžios sektoriaus išlaidos transportui 2015 metais padidėjo 0,2 procentinio punkto ir siekė 1,4 procento BVP. ES valstybių valdžios sektoriaus išlaidų transportui vidurkis pagal santykį su BVP 2015 metais išliko nepakitęs – buvo didesnis nei Lietuvoje ir siekė 2 procentus BVP.

Eismo įvykiuose žuvusių žmonių skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, Lietuvoje yra vienas didžiausių iš ES valstybių, nors ir ypač sumažėjo per pastarąjį dešimtmetį – 3 kartus. Eurostato duomenimis, 2015 metais Lietuvoje šio rodiklio reikšmė siekė 8,3, o apskaičiuotas ES valstybių vidurkis buvo mažesnis – 5,2. Didesnis nei Lietuvoje žmonių, žuvusių eismo įvykiuose, skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, 2014 metais buvo Latvijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje.

Lietuvoje transportuojamų krovinių (tonos krovinių, tenkančių vienam kilometrui) santykis su BVP, Eurostato duomenimis, 2014 metais buvo vienas didžiausių visoje ES. Lietuvoje šio rodiklio reikšmė siekė 119,9, o ES valstybių vidurkis buvo 90,6. Keleivių nukeliautų kilometrų ir BVP santykis 2014 metais, Eurostato duomenimis, Lietuvoje buvo 57,1, nors 2013 metais Lietuvoje rodiklio reikšmė siekė 77,8. ES vidurkis tiek 2013, tiek 2014 metais buvo 97,9.

Aplinkos apsauga

52. Valdžios sektoriaus išlaidos aplinkos apsaugai Lietuvoje 2015 metais sumažėjo 0,1 procentinio punkto ir pagal santykį su BVP buvo mažesnės nei ES valstybių vidurkis.

Eurostato duomenimis, 2015 metais Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos aplinkos apsaugai buvo 0,5 procento BVP, o ES vidurkis – 0,8 procento BVP.

Eurostato duomenimis, šiltnamio efektą sukeliančių dujų (CO₂) emisijos lygis, indeksuotas 1990 metais, 2014 metais buvo 40,7 procento, tai yra mažiausias tarp ES valstybių (ES vidurkis 2014 metais – 77,1 procento).

Nors nuo 2012 iki 2014 metų atliekų Lietuvos sąvartynuose sumažėjo 10 procentinių punktų, Eurostato duomenimis, 2014 metais Lietuvoje šio rodiklio reikšmė buvo 48 procentai (ES valstybių vidurkis beveik perpus mažesnis – 25 procentai). Lietuvoje perdirbama mažiau komunalinių atliekų nei vidutiniškai ES valstybėse. Eurostato duomenimis, 2015 metais Lietuvoje buvo perdirbama 33,1 procento komunalinių atliekų (ES valstybių vidurkis – 45 procentai).

Siekiant mažinti priklausomybę nuo importuoto kuro, 2016 metais Lietuvoje darniai plėtoti atsinaujinantys energijos išteklių. Užsibrėžti atsinaujinančių energijos išteklių srities strateginiai tikslai leido sparčiai plėtoti vietinės energijos gamybos pajėgumus ir atsinaujinančių išteklių energetiką.

Pagal Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programą, patvirtintą Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 23 d. nutarimu Nr. 1213 „Dėl Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos patvirtinimo“, 2016 metais modernizuoti 784 daugiabučiai namai. Gyventojų iniciatyva daugiabučiuose namuose įgyvendinta 1 280 įvairių šilumos energijos sąnaudas mažinančių priemonių. Skaičiuojamosios šilumos energijos sąnaudos daugiabučiuose namuose, pastatytuose pagal galiojusius iki 1993 metų statybos techninius normatyvus, nuo 2005 metų sumažintos apie 14,4 procento (numatyta 2020 metais pasiekti ne mažiau kaip 20 procentų). 2017 metais planuojama modernizuoti ne mažiau kaip 500 daugiabučių namų, todėl skaičiuojamosios šilumos energijos sąnaudos turėtų toliau mažėti.

ANTRASIS SKIRSNIS TURTO IR IŠLAIDŲ ANALIZĖ

53. Siekiant nustatyti asignavimų valdytojų turto ir išlaidų sritis, kurias galima efektyvinti, atlikta asignavimų valdytojų (ministerijų ir Seimo kanceliarijos, Vyriausybės kanceliarijos ir Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos, iš viso – 17 asignavimų valdytojų) kartu su pavaldžiomis institucijomis¹⁶ turto ir išlaidų 2014–2015 metų duomenų analizė¹⁷.

Palyginus tarpusavyje asignavimų valdytojų turto ir išlaidų sritis, nustatyta, kad vieni asignavimų valdytojai išlaidų patiria arba turto turi gerokai daugiau (mažiau) nei kiti.

¹⁶ Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Seimo kanceliarija ir Lietuvos Respublikos Prezidentūros kanceliarija analizuotu laikotarpiu neturėjo pavaldžių įstaigų, todėl į analizę įtraukti tik jų turto ir išlaidų duomenys.

¹⁷ Analizės pagrindą sudaro turto ir išlaidų santykis su darbo užmokesčio ir socialinio draudimo išlaidomis (rodiklis). Darbo užmokesčio ir socialinio draudimo išlaidos pasirinktos kaip vardiklis, nes tikslingai nurodo asignavimų valdytojų dydį. Kadangi egzistuoja itin didelės tam tikrų rodiklių išskirtys, jos neįtrauktos skaičiuojant vidurkio ir standartinio nuokrypio reikšmes, kad labai neiškreiptų analizės rezultatų.

Didžiausi netolygumai – transporto priemonių ir programinės įrangos srityse, taip pat labiausiai skiriasi paprastojo remonto ir turto eksploatavimo išlaidos. Kitimo koeficiento¹⁸ vidutinė reikšmė 2014 metais buvo 1,13, 2015 metais ji pagerėjo – sudarė 1,04, tačiau 2014 ir 2015 metais kai kuriose srityse buvo panaši – didelių pokyčių neįvyko. Reikėtų atkreipti dėmesį į patiriamų išlaidų ir turimo turto disproporciją lyginant asignavimų valdytojų rodiklius ir siekti, kad būtų efektyviau naudojamos išlaidos ir valdomas turtas.

19 lentelė. Išlaidų ir turto analizės rezultatai

Rodiklio pavadinimas	Kitimo koeficientas		Analizuojama išlaidų ir turto suma, BVP procentas	
	2014 metai	2015 metai	2014 metai	2015 metai
Komandiruočių ir kvalifikacijos kėlimo išlaidų sritis	0,77	0,71	0,12	0,11
Nuomos išlaidų sritis*	0,91	1,06	0,05	0,06
Paprastojo remonto ir eksploatavimo išlaidų sritis**	0,85	1,12	0,36	0,41
Komunalinių paslaugų ir ryšių išlaidų sritis	0,37	0,38	0,31	0,29
Transporto išlaidų sritis***	0,90	0,64	0,15	0,13
Programinės įrangos ir jos licencijos turto sritis	1,56	1,05	0,11	0,20
Kitų paslaugų įsigijimo išlaidų sritis****	1,02	0,99	0,77	0,71
Baldų ir biuro įrangos turto sritis	0,58	0,57	0,23	0,29
Transporto priemonių turto sritis***	1,96	1,56	0,34	0,60
Mašinų ir kitų įrenginių turto sritis***	0,99	1,13	1,16	1,36

Šaltinis – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

Į aritmetinio vidurkio ir standartinio nuokrypio skaičiavimus neįtraukta: *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, **Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, ***Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, ****Lietuvos Respublikos energetikos ministerija.

20 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, suskirstytos pagal funkcijas

Rodiklio pavadinimas	Funkcijų klasifikacijos kodas	BVP procentas, ESS' 2010				Papildoma informacija apie patvirtintų valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidų padidėjimą 2017 metais, palyginti su 2016 metų planu, pinigų srutais, mln. eurų
		2014 metai	2015 metai	2016 metai*: preliminarūs duomenys	2020 metai	
1. Visos valstybės paslaugos	01	4,6	4,4	3,9	–	–26,6
2. Gynyba	02	1,1	1,3	1,5	–	+157
3. Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	03	1,7	1,6	1,5	–	+74,8
4. Ekonomika	04	3,2	3,6	3,1	–	–91,6
5. Aplinkos apsauga	05	0,6	0,5	0,6	–	+59,6
6. Būstas ir komunalinis ūkis	06	0,3	0,3	0,4	–	–21,2
7. Sveikatos apsauga	07	5,5	5,8	5,9	–	+28,5
8. Poilsis, kultūra ir religija	08	0,9	0,9	1,0	–	+27,3

¹⁸ Kitimo koeficientas – srities standartinio nuokrypio ir aritmetinio vidurkio santykis. Kuo kitimo koeficiento reikšmė artimesnė nuliui, tuo mažesnė duomenų sklaida.

Rodiklio pavadinimas	Funkcijų klasifikacijos kodas	BVP procentas, ESS' 2010				Papildoma informacija apie patvirtintų valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidų padidėjimą 2017 metais, palyginti su 2016 metų planu, pinigų srautais, mln. eurų
		2014 metai	2015 metai	2016 metai*: preliminarūs duomenys	2020 metai	
9. Švietimas	09	5,4	5,4	5,0	–	+164,2
10. Socialinė apsauga	10	11,4	11,1	11,3	–	+120,3
11. Išlaidos, iš viso		34,7	35,1	34,2	35,4	

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

* Valdžios sektoriaus išlaidos, palyginti su 2015 metų atitinkamomis išlaidomis, sumažėjo dėl ES fondų lėšų ir kitos tarptautinės finansinės paramos laikino mažėjimo 2016 metais.

VII SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ TVARUMAS

54. Ilgalaikis viešųjų finansų tvarumas – visų ES valstybių problema, kurią padidino finansų ir skolos krizė. Siekiant užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą, ypač svarbu mažinti skolą, didinti užimtumą ir įgyvendinti struktūrines reformas.

55. Valstybės finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu lemia gyventojų demografinės struktūros pokyčiai. Programoje teikiama valdžios sektoriaus finansų tvarumo kompleksinė biudžetinė projekcija (toliau – projekcija), kuri leidžia nustatyti demografinių pokyčių poveikį pensijų, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų tvarumui ilguoju laikotarpiu ir numatyti veiksmus jų stabilumui ateityje užtikrinti. Projekcija atlikta darant prielaidą, kad vidutiniu laikotarpiu priimti sprendimai sveikatos apsaugos, pensijų ir švietimo srityse toliau bus įgyvendinami ilguoju laikotarpiu, todėl svarbu pabrėžti, kad projekcija neatspindi labiausiai tikėtino ateities scenarijaus. Projekcijos tikslas – nustatyti su demografiniais pokyčiais susijusius viešųjų finansų iššūkius.

Projekcijos pagrindas – Eurostato 2013 metais atlikta demografinė Lietuvos projekcija iki 2060 metų, pagal kurią nuo 2016 iki 2060 metų gyventojų Lietuvoje sumažės iki 1,8 mln. (nuo 2,89 mln. 2016 metais). Palyginti su Eurostato 2011 metų demografinėmis projekcijomis, gyventojų 2060 metais bus 311 tūkst., arba 9,5 procento, mažiau, atsižvelgiant į 2011 metų gyventojų surašymo duomenis, ir 836 tūkst. mažiau dėl numatomos neigiamos gryniosios migracijos. Nuo 2016 iki 2060 metų Lietuvoje darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų sumažės nuo 65,6 iki 56,1 procento, o senyvų (65 metų ir vyresnių) gyventojų pagausės – jie sudarys nuo 19 procentų iki 25,8 procento visų gyventojų. Vertinant pagal Eurostato taikomą naują metodiką, dėl migracijos darbingo amžiaus gyventojų ypač sparčiai mažės 2020–2030 metais – vidutiniškai apie 3 procentus per metus, ir tai neigiamai veiks BVP. Pagal naujas Eurostato demografines projekcijas dėl numatomo didesnio gimstamumo nuo 2016 iki 2060 metų Lietuvoje padaugės vaikų: 0–14 metų vaikų – nuo 14,7 procento 2016 metais iki 17,8 procento 2060 metais, mokyklinio amžiaus (7–16 metų) vaikų – nuo

9,5 procento iki 12,4 procento, o 15–19 metų jaunuolių – nuo 5,6 procento iki 6,2 procento visų gyventojų.

21 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metai	2010 metai	2020 metai	2030 metai	2040 metai	2050 metai	2060 metai
1. Visos išlaidos	35,3	42,3	35,4	34,8	34,5	34,4	34,1
iš jų su amžiumi susijusios išlaidos:	17,2	20,7	16,3	15,7	15,4	15,3	15,0
pensijoms*:	6,6	8,6	6,7	6,0	5,6	4,9	4,3
socialinės apsaugos pensijoms	6,6	8,6	6,7	6,0	5,6	4,9	4,3
senatvės ir išankstinėms pensijoms	4,7	6,2	5,1	4,6	4,5	3,9	3,2
kitoms pensijoms (invalidumo, našlių ir našlaičių)	1,8	2,4	1,7	1,3	1,1	1,1	1,0
profesinėms pensijoms (valdžios sektoriaus)	–	–	–	–	–	–	–
sveikatos apsaugai	4,8	4,8	4,4	4,3	4,4	4,3	4,1
ilgalaikiai sveikatos priežiūrai	0,6	1,1	1,0	1,2	1,4	1,6	1,6
švietimui**	5,2	6,2	4,0	3,9	3,9	4,2	4,9
kitos išlaidos, susijusios su amžiumi***	0,1	0,4	0,1	0,3	0,2	0,2	0,2
išlaidos palūkanoms mokėti	0,7	1,8	0,7	0,7	0,5	0,3	0,3
2. Visos pajamos	34,3	35,4	36,7	36,7	36,7	36,7	36,7
iš jų pajamos iš turto	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
iš jų įmokos pensijoms (arba atitinkamos socialinio draudimo įmokos)****	6,4	6,8	7,5	6,0	5,9	5,9	5,9
Pensijų rezervinis turto fondas	2,9	–	–	–	–	–	–
iš jo konsoliduotas viešojo pensijų fondo turtas*****	1,7	4,1	10,2	24,1	37,8	48,3	56,1
Sisteminės pensijų reformos							
Socialinio draudimo įmokos, pervedamos į privačius pensijų fondus	0,9	0,3	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
Išlaidos pensijoms, mokamoms iš privačių pensijų fondų	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	0,8	1,3
Prielaidos							
Darbo produktyvumo didėjimas	7,2	6,1	3,9	2,4	1,7	1,7	1,5
Realus BVP didėjimas	11,1	1,6	2,4	–0,1	1,2	1,2	1,7
Vyrų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	79,9	80,6	81,1	80,6	81,2	82,0	82,5
Moterų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	72,2	76,0	75,7	76,6	76,0	76,9	78,1
Darbo jėgos (20–64 metų) aktyvumas – iš viso	75,9	78,2	78,3	78,5	78,6	79,5	80,3
Nedarbo lygis (20–64 metų)	4,2	17,8	5,6	9,5	7,4	7,4	7,4
65 metų ir vyresnių gyventojų iš visų gyventojų (metų pradžioje)	16,6	17,3	20,7	27,7	30,8	28,3	25,8

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, ES Tarybos Ekonominės politikos komitetas

* Išlaidos pensijoms apskaičiuotos pagal EK metodiką, pateiktą dokumente „Pensijų projektavimo pratimas 2015: patikslinta struktūra – 1 atnaujinimas“ (Briuselis, 2013-11-21).

** Išskyrus išlaidas namų ūkiams ir privačioms institucijoms, taip pat tiesiogines kapitalo išlaidas švietimo įstaigoms.

*** Nedarbo išmokos.

**** Socialinio draudimo įmokos pensijoms, nuo 2004 metų neįskaitant įmokų į privačius pensijų fondus.

***** Pensijų sistemos (II pakopos) finansinis turtas, sukauptas individualiose pensijų kaupimo dalyvių sąskaitose, ir anuitetų finansavimo rezervas.

56. Programos 21 lentelėje pateikiamos valstybės finansų (pensijų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų) ilgalaikių išlaidų projekcijos iki 2060 metų parengtos atsižvelgiant į nekeitinčios po 2020 metų politikos prielaidą, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2017 metų pavasarį sudarytą ekonominės raidos scenarijų ir 2014 metų rudenį Ekonominės politikos komiteto (angl. *Economic policy committee* – EPC) sutartas 2021–2060 metų ekonomines ir užimtumo prielaidas. Rengiant projekcijas, vadovautasi galiojančiais socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos ir švietimo sričių Lietuvos Respublikos teisės aktais.

57. Programos 21 lentelėje pateikiamos socialinės apsaugos pensijų – socialinio draudimo ir valstybinių pensijų (įskaitant šalpos išmokas) – sistemų išlaidos ir pajamos iš socialinio draudimo įmokų (be pensijų kaupimo bendrovių valdomų privačių pensijų fondų lėšų). Valstybinės pensijos (įskaitant šalpos išmokas) finansuojamos tiesiogiai iš valstybės biudžeto. Palyginti su Lietuvos stabilumo 2016 metų programoje pateikta projekcija, išlaidos socialinės apsaugos pensijoms 2060 metais dėl vykdomos socialinio draudimo pensijų reformos labai sumažės (skirtumas – 3,1 procento BVP).

Lyginant reformuotos ir nereformuotos socialinio draudimo pensijų sistemos išlaidas per visą 2016–2060 metų laikotarpį, numatoma, kad labiausiai išlaidos mažės 2041 metais – iki 3,7 procento BVP. Didžiausią įtaką išlaidų sumažėjimui daro nauja pensijų indeksavimo tvarka, kuri palaiko pensijų išlaidų augimą tuo pačiu tempu, kuriuo auga darbo užmokesčio fondas ir BVP. Pagal naujausią socialinės apsaugos išlaidų pensijoms projekciją pensijų išlaidos BVP procentais mažėja nuo 6,8 procento 2016 metais iki 6 procentų 2026 metais dėl pensinio amžiaus ilginimo ir būtinojo stažo reikalavimo didinimo. Vėliau šios išlaidos iki 2035 metų išliks pastovios. Nuo 2035 metų pradėjus mažėti vyresnių gyventojų (buvusios didelės emigracijos padarinys) ir didėti vaikų ir darbingo amžiaus gyventojų, išlaidos pensijoms pradės mažėti ir 2060 metais bus 1,6 procento BVP mažesnės nei 2035 metais. Kita svarbi šio mažėjimo priežastis yra ta, kad didžioji pensininkų dalis jau gauna sumažintas socialinio draudimo pensijas dėl II pakopos pensijų kaupimo reformos. Lyginant 2016 ir 2060 projekcijos metus, išlaidos socialinės apsaugos pensijoms sumažėja 2,6 procento BVP.

58. Didelę įtaką socialinio draudimo pensijų išlaidų mažėjimui turi 2004 metais pradėta vykdyti pensijų sistemos reforma, sukurta savanoriškojo pensijų kaupimo posistemė (valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos II pakopa), kai dalis privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų pervedama į privačius pensijų fondus. Išlaidų pensijoms augimą padės sumažinti nuo 2020 metų galiosiantis iki 3,5 procento padidintas pensijų kaupimo II pakopos privačiuose pensijų fonduose tarifas. Privačiuose pensijų fonduose pensijas 2016 metų pabaigoje kaupė 1,256 mln. asmenų, iš kurių įmokas mokėjo apie 66 procentai. Mokantys įmokas pensijų kaupimo dalyviai 2016 metų pabaigoje buvo pasiskirstę į tuos, kurie primoka 2 procentus iš savo darbo užmokesčio ir gauna 2 procentų užpraeitų metų vidutinio šalies darbo užmokesčio dydžio paskatinimą iš valstybės biudžeto (52 procentai), ir tuos, kurie pasirinko kaupti tik dalį (2 procentinius punktus) pensijų socialinio draudimo tarifo (48 procentai). Pensijų reformai įgyvendinti skirtos mokestinės pajamos, pervestos į privačius pensijų fondus, 2016–2019 metais auga nuo 0,6 iki

0,68 procento BVP, o 2020 metais pasieks 1,05 procento BVP. Įmokos, pervedamos iš valstybės biudžeto, sudaro 0,2 procento BVP. Pensijų kaupimo iš valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas 2016–2019 metais sieks 2 procentus, o nuo 2020 metų – 3,5 procento. Ilguoju laikotarpiu į privačius pensijų fondus pervedamos įmokos (įskaitant įmokas, pervedamas iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, papildomas asmens ir valstybės biudžeto mokamas įmokas) vidutiniškai kasmet sudarys apie 1,3 procento BVP ir dėl pakitusių vidutinio laikotarpio makroekonominių prielaidų bus 0,1 procento BVP didesnės už nurodytąsias Lietuvos stabilumo 2016 metų programoje pateiktoje projekcijoje.

59. Projektuojama, kad pensijų fondų turtas 2060 metais sieks 56,1 procento BVP, o išmokų, mokamų iš privačių pensijų fondų, suma bus 1,3 procento BVP. Socialinio draudimo pensijų išlaidos ir pensijų fondų išlaidos pensijoms kartu 2060 metais sieks 5,5 procento BVP.

60. Kadangi gausės senyvų gyventojų, didės valdžios sektoriaus biudžeto išlaidos (BVP dalis) ilgalaikei sveikatos apsaugai: 2016–2060 metais jos padidės 0,6 procento BVP.

61. Pagal Eurostato 2013 metų demografinės projekcijas apskaičiuotos švietimo išlaidos 2016–2060 metais padidės 0,3 procento BVP.

VIII SKYRIUS PROGRAMOS IR NACIONALINĖS REFORMŲ DARBOTVARKĖS SUDERINIMO ĮVERTINIMAS

62. Apskaičiuojant valdžios sektoriaus finansų rodiklius, aptartus Programoje, atsižvelgta į tiesioginį Nacionalinėje reformų darbotvarkėje pateiktų ir kitų struktūrinių reformų įgyvendinimo priemonių poveikį valdžios sektoriaus balansui. Struktūrinių reformų poveikis biudžetui parodytas 22 lentelėje. Joje pateikiami duomenys apie reformoms skirtas lėšas, pradedant nuo 2016 metų, nurodomi metiniai pokyčiai.

22 lentelė. Tiesioginis pagrindinių struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams (išlaidų padidėjimas arba pajamų sumažėjimas (+); išlaidų sumažėjimas arba pajamų padidėjimas (–))

Nr.	Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės	Išlaidos / pajamos, ESS ⁷ 2010	2016 metai		2017 metai		2018 metai		2019 metai		2020 metai	
			mln. eurų*	BVP proc.	pokytis, mln. eurų	BVP proc.	pokytis, mln. eurų	proc. BVP	pokytis, mln. eurų	BVP proc.	pokytis, mln. eurų	BVP proc.
1.	Švietimo ir mokslo sektoriaus reforma ¹	TV ir BPKK	158,7	0,4	73,8	0,2	259,8	0,6	94,9	0,2	51,5	0,1
2.	Žemės ūkio sektoriaus reformos ²	TV ir BPKK	95,5	0,2	60,1	0,1	9,5	0,0	-32,7	-0,1	-12,5	0,0
3.	Sveikatos apsaugos sektoriaus reforma ³	TV ir BPKK	0,2	0,0	1,5	0,0	-1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4.	Mokesčių reforma ⁴	PTM	-14,3	0,0	-111,1	-0,3	-100,0	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
		PNM	100,4	0,3	208,0	0,5	61,0	0,1	5,0	0,0	2,0	0,0
		socialinės įmokos	55,4	0,1	18,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5.	Aplinkosaugos politika ⁵	TV	154,5	0,4	29,1	0,1	57,9	0,1	-26,8	-0,1	-69,9	-0,2

Nr.	Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės	Išlaidos / pajamos, ESS ⁷ 2010	2016 metai		2017 metai		2018 metai		2019 metai		2020 metai	
			mln. eurų*	BVP proc.	pokytis, mln. eurų	BVP proc.	pokytis, mln. eurų	proc. BVP	pokytis, mln. eurų	BVP proc.	pokytis, mln. eurų	BVP proc.
6.	Konkurencingumo skatinimo politika ⁶	TV ir BPKK	50,1	0,1	28,0	0,1	100,8	0,2	17,2	0,0	-6,2	0,0
7.	Transporto, ryšio tinklų infrastruktūros modernizavimas arba sukūrimas ⁷	BPKK	202,8	0,5	126,4	0,3	95,8	0,2	-147,7	-0,3	-116,4	-0,3
8.	Socialinio modelio įgyvendinimas		0,0	0,0	220,0	0,5	286,0	0,7	191,0	0,4	194,0	0,4
Bendras tiesioginis poveikis biudžetui			803,3	2,1	654,5	1,6	769,0	1,8	101,0	0,2	42,4	0,1
9.	Bendros išlaidos pensijų kaupimo reformai		232,8	0,6	22,7	0,1	23,2	0,1	24,3	0,1	183,5	0,4

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

TV – tarpinis vartojimas; BPKK – bendrojo pagrindinio kapitalo kaupimas; PTM – pajamos iš tiesioginių mokesčių; PNM – pajamos iš netiesioginių mokesčių.

*Valstybės biudžeto, ES fondų lėšos arba (esant bendrajam finansavimui) valstybės biudžeto ir ES fondų lėšos.

¹ Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745); Valstybinės studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programos (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. V-204) 2016–2018 metų veiksmų planas.

² Verslumo skatinimo priemonės; Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įgyvendinimas; nacionalinės klimato kaitos valdymo, jaunimo nedarbo mažinimo politikos priemonės; inovacinis veiklos skatinimas.

³ Ketvirtasis sveikatos sistemos plėtros ir ligoninių tinklo konsolidavimo etapas (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1290).

⁴ Lietuvos Respublikos įstatymų, susijusių su mokesčių sistemos pokyčiais, pakeitimai – pagal naujausią informaciją, pateiktą Programoje.

⁵ Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 23 d. nutarimas Nr. 1213); energijos vartojimo ir gamybos efektyvumo didinimo projektai; atsinaujinančių energijos šaltinių panaudojimo skatinimo, aplinkai palankių technologijų diegimo projektai; vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2015 m. spalio 7 d. įsakymas Nr. D1-717); atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. D1-248).

⁶ Inovacijų skatinimas; eksporto skatinimas; pramonės plėtra, investicijų skatinimas; verslumo skatinimas; verslo aplinkos gerinimas; žmoniškųjų išteklių plėtra.

⁷ Nacionalinė susisiekimo plėtros 2014–2022 metų programa (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr. 1253); Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimas Nr. 244).

Finansinio stabilumo užtikrinimas

63. 2016 m. lapkričio 23 d. EK paskelbė teisinius pasiūlymus dėl riziką ribojančių priemonių, kuriuos sudaro Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. reglamento (ES) 575/2013 dėl prudencinių reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 648/2012 (OL 2013 L 176, p. 1) (toliau – KRR), Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. direktyvos 2013/36/ES dėl galimybės versti kredito įstaigų veikla ir dėl riziką ribojančios kredito įstaigų ir investicinių

įmonių priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei 2006/49/EB (OL 2013 L 176, p. 338) (toliau – KRD IV), Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. gegužės 15 d. direktyvos 2014/59/ES, kuria nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema ir iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 82/891/EEB, direktyvos 2001/24/EB, 2002/47/EB, 2004/25/EB, 2005/56/EB, 2007/36/EB, 2011/35/ES, 2012/30/ES bei 2013/36/ES ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 bei (ES) Nr. 648/2012 (OL 2014 L 173, p. 190) (toliau – BRRD), ir 2014 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 806/2014, kuriuo nustatomos kredito įstaigų ir tam tikrų investicinių įmonių pertvarkymo vienodos taisyklės ir vienoda procedūra, kiek tai susiję su bendru pertvarkymo mechanizmu ir Bendru pertvarkymo fondu, ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 (OL 2014 L 225, p. 1) (toliau – Bendro pertvarkymo mechanizmo reglamentas), pakeitimai, kurių tikslas – užbaigti po krizės vykdomą bankų reguliavimo reformą, padėsiančią stiprinti ES bankų sistemos stabilumą ir jos atsparumą krizėms. Pagrindiniai bankų reguliavimo reformos elementai grįsti tarptautiniu lygmeniu Finansinio stabilumo valdybos ir Bazelio bankų priežiūros komiteto priimtais standartais (Basel III). Priėmus ir perkėlus į nacionalinę teisę šių teisės aktų pakeitimus, dar labiau didės Lietuvos bankų sistemos atsparumas galimiems finansiniams iššūkiams.

64. Siekdamas sumažinti sisteminių rizikų galimą poveikį Lietuvos finansų sistemai, Lietuvos bankas pagal jam suteiktą makroprudencinės politikos mandatą 2016 metais toliau įgyvendino Makroprudencinės politikos strategiją, patvirtintą Lietuvos banko valdybos 2015 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 03-31 „Dėl Makroprudencinės politikos strategijos patvirtinimo“, ir taikė makroprudencines priemones. Įgyvendindamas pirmą tarpinį šios strategijos tikslą – riboti perteklinį kredito augimą, pernelyg didelį finansinį svertą ir siekti jų išvengti, Lietuvos bankas nuo 2015 metų vidurio kiekvieną ketvirtį sprendžia dėl anticiklinio kapitalo rezervo dydžio. Reikalaujama rezervo norma nustatoma išsamiai įvertinus kredito ir nekilnojamojo turto rinkų būklę. Lietuvos banko valdybos 2016 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 03-210 „Dėl anticiklinio kapitalo rezervo taikymo“ priimtas sprendimas palikti galioti nustatytą 0 procentų anticiklinio kapitalo rezervo normą (analogiškas sprendimas priimtas ir praėjusiais ketvirčiais). Didesnė nei 0 procentų anticiklinio kapitalo rezervo norma būtų nustatoma, jeigu kredito įstaigoms prireiktų papildomos apsaugos dėl pernelyg spartaus kredito augimo finansinio ciklo pakilimo metu.

65. Atsakingojo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimu Nr. 03-144 „Dėl Atsakingojo skolinimo nuostatų“, užtikrina atsakingą skolinimąsi mažų palūkanų normų sąlygomis ir apsaugo finansų sistemą nuo disbalansų formavimosi. Maksimalus kredito, skirto nekilnojamojam turtui įsigyti arba statyti, dydžio ir įkeičiamo įsigyjamo arba statomo nekilnojamojo turto rinkos vertės arba kainos, atsižvelgiant į mažesnę vertę ar kainą (angl. *Loan-to-value*, LTV), santykis negali būti didesnis kaip 85 procentai. Be to, kredito įstaigos įpareigotos užtikrinti, kad vidutinės įmokos dydžio ir pajamų (angl. *Debt service-to-income*, DSTI) santykis sudarytų ne daugiau kaip 40 procentų, ir papildomai užtikrinti, kad šis santykis sudarytų ne daugiau kaip 50 procentų, skaičiavimams

naudojant 5 procentų vidutinio laikotarpio metinę palūkanų normą. Šiuo papildomu reikalavimu siekiama apsaugoti namų ūkius nuo rizikos susidurti su sunkumais mokant išaugusias paskolos įmokas, jeigu palūkanų normos ateityje padidėtų. Be to, siekiant apsaugoti namų ūkius nuo perteklinio įsiskolinimo imant ilgą trukmės paskolas, maksimali paskolos trukmė apribota iki 30 metų.

66. Atliekant 2016 metais vertinimą, nuspręsta palikti nepakeistus nacionalinės sisteminės svarbos įstaigų sąrašą, joms priskirto kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžius ir datą, nuo kurios turi būti sukauptas šis rezervas. Papildomo kapitalo rezervo reikalavimas sisteminės svarbos įstaigoms įsigaliojo 2016 m. gruodžio 31 d., remiantis Lietuvos banko valdybos 2015 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 03-192 „Dėl kitų sistemiskai svarbių įstaigų kapitalo rezervo nustatymo“. Kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo norma nustatoma kiekvienų metų pabaigoje, siekiant didinti sisteminės svarbos įstaigų atsparumą galimiems nuostoliams ir sumažinti jų paskatas priiimti pernelyg daug rizikos. Lietuvoje nustatytos 4 sisteminės svarbos įstaigos. AB SEB bankui, „Swedbank“, AB, ir AB DNB bankui nustatytas 2 procentų, o AB Šiaulių bankui – 0,5 procento kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas.

67. 2015 m. lapkričio 19 d. priimtas Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymo Nr. XI-393 pakeitimo įstatymas ir kitų lydimumų įstatymų pakeitimo įstatymai, kuriais į Lietuvos teisę perkeltos BRRD nuostatos.

68. Lietuvos bankas 2016 metais pradėjo vykdyti nacionalinės pertvarkymo institucijos funkcijas, vadovaudamasis minėtais 2015 metų gruodį įsigaliojusiais Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymo ir kitų susijusių įstatymų pakeitimais, perkeliančiais BRRD nuostatas į Lietuvos teisę.

Tapęs nacionaline pertvarkymo institucija, Lietuvos bankas pradėjo dalyvauti Bendrame pertvarkymo mechanizme ir Bendros pertvarkymo valdybos – ES lygmens pertvarkymo institucijos – veikloje. Bendra pertvarkymo valdyba glaudžiai koordinuoja veiksmus su priežiūrą vykdančiu Europos centriniu banku, kurdama veiksmingą euro zonos valstybių narių bankų pertvarkymo režimą, kurio esminis elementas – bankų gelbėjimas privačių kreditorių lėšomis. Bendra pertvarkymo valdyba yra Bendro pertvarkymo mechanizmo centrinė koordinuojanti institucija, kurios misija – organizuoti pertvarkyti žlungančius bankus taip, kad tai kuo mažiau paveiktų realiąją ekonomiką ir viešuosius finansus. Šią misiją valdyba vykdo kartu su nacionalinėmis pertvarkymo institucijomis, tarp jų ir Lietuvos banku. Valdyba pasiryžusi iš anksto parengti bankų pertvarkymo planus ir pašalinti bankų pertvarkymo kliūtis, o esant realaus žlugimo tikimybei kartu su nacionalinėmis pertvarkymo institucijomis taikyti veiksmingą grupės pertvarkymo schemą.

Lietuvos bankas 2016 metais įsitraukė į Švedijos, Danijos ir Latvijos bankų grupių pertvarkymo kolegijų, kuriose pradėti rengti pirmieji AB SEB banko, bankų „Swedbank“, AB, „Danske Bank“, „Nordea Bank“ ir „Citadele Banka“ grupių pertvarkymo planų projektai, veiklą. Per šį etapą parinkta pertvarkymo strategija, įvertintas ypač svarbių funkcijų, kurių sutrikimas neigiamai atsilieptų realiajai ekonomikai ir finansiniam stabilumui, mastas.

Lietuvos bankas pradėjo rengti AB Šiaulių banko pertvarkymo planą. Vertinant pagal bankų sektoriaus turto dydį, 2016 metais pertvarkymo planų rengimas apėmė 80 procentų rinkos. Lietuvos bankas pirmą kartą atliko preliminarius nuosavų lėšų ir tinkamų įsipareigojimų reikalavimo (angl. *Minimum requirement for own funds and eligible liabilities*) (toliau – MREL) skaičiavimus. MREL – papildoma finansinės apsaugos priemonė, kartu su priežiūriniais kapitalo reikalavimais turinti užtikrinti, kad bankai, susidūrę su veiklos sunkumais, būtų sklandžiai pertvarkomi, tai yra turėtų pakankamai išteklių nuostoliams nurašyti ir konvertuoti į kapitalą.

69. Įgyvendinus BRRD, 2015 metais pradėtas kaupti nacionalinio pertvarkymo fondas, į kurį įmokas turi mokėti bankai ir reikšmingos investicinės įmonės. Šis nacionalinio pertvarkymo fondas bus naudojamas probleminėms finansų įstaigoms pertvarkyti, kad išlaidos būtų dengiamos jų pačių sukauptomis, o ne mokesčių mokėtojų lėšomis. 2016 metų sausį formaliai veikti pradėjo Bendras pertvarkymo fondas, palaipsniui sujungiantis nacionaliniu lygiu bankų sąjungos valstybių narių bankų mokamas įmokas. Šio fondo tikslinis lygis, siekiantis 1 procentą draudžiamųjų bankų sąjungos indėlių (apie 55 mlrd. eurų), turėtų būti sukauptas iki 2024 metų. Bankų individualios išankstinės (*ex-ante*) įmokos į fondą priklauso nuo jų dydžio ir rizikos pobūdžio, kuris vertinamas vienodai apskaičiuojamų rizikos rodiklių pagrindu. 2016 metų viduryje į fondą surinkta 6,4 mlrd. eurų išankstinių (*ex-ante*) įmokų suma. Lietuvoje veikiantys bankai 2016 metais į fondą sumokėjo 7,4 mln. eurų, taip pat į jį pervestos 2015 metais į nacionalinį pertvarkymo fondą surinktos 10,1 mln. eurų įmokos.

Lietuvos Respublikos finansų ministerija 2016 m. vasario 10 d. pasirašė su Bendra pertvarkymo valdyba paskolos sutartį. Pagal šią sutartį, jeigu iškilus būtinybei pertvarkyti Lietuvos Respublikoje licencijuotą banką šiam pertvarkymui finansuoti pritrūktų galimų panaudoti Bendro pertvarkymo fondo lėšų, Lietuvos Respublikos finansų ministerija paskolintų šiai valdybai trūkstamą sumą (tačiau ne daugiau kaip 33 mln. eurų). Paskola turėtų užtikrinti sklandžią pertvarkymo eigą ir padėti išvengti galimo problemų išplitimo finansų sektoriuje. Paskola būtų gražinama per 2 metus nuo jos suteikimo, Bendrai pertvarkymo valdybai surinkus atitinkamas įmokas iš Lietuvos bankų. Analogiškas paskolos sutartis turi pasirašyti visos šios valdybos narės. Paskolos sutartis galioja iki 2024 metų, nebent anksčiau europiniu lygiu bus sutarta dėl bendros galutinio stabilumo priemonės, kuri (vėliausiai 2024 metais) pakeis su Bendra pertvarkymo valdyba sudarytas nacionalines paskolos sutartis.

70. Pastarųjų metų patirtis rodo, kad kredito unijų sektoriaus veiklos tvarumui kyla daug iššūkių: 2013–2016 metais Lietuvoje bankrutavo 6 kredito unijos, o 2016 metais net 25 kredito unijų veikla buvo nuostolinga. Siekdamas stabilizuoti ir sustiprinti Lietuvos kredito unijų sektoriaus veiklą ir įgyvendinti teisinės Tvarios kredito unijų veiklos koncepcijos, patvirtintos Seimo Biudžeto ir finansų komiteto 2015 m. kovo 18 d. sprendimu Nr. 109-S-1 „Dėl Tvarios kredito unijų veiklos koncepcijos ir joje numatytų keisti Lietuvos Respublikos teisės aktų projektų parengimo, įgyvendinimo“ prielaidas, Seimas 2016 m. birželio 30 d. priėmė Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatymo Nr. VIII-1682 pakeitimo

įstatymą ir Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo Nr. I-796 pakeitimo įstatymą, reikalingus numatyti kredito unijų sektoriaus sisteminei reformai įvykdyti. Priimti įstatymai leis pertvarkyti Lietuvos kredito unijų sistemą taip, kad ji būtų saugi, patikima, skaidri ir konkurencinga, taip bus užtikrintas šio sektoriaus tinkamas įnašas į šalies ekonominę ir socialinę gerovę. Kad būtų sėkmingai sustiprinta sektoriaus integracija ir sukurta efektyvi savireguliacijos sistema, įstatymuose reikalaujama, kad visos kredito unijos priklausytų jas vienijančioms organizacijoms ir būtų leista kurtis naujoms centrinėms kredito unijoms¹⁹, atitinkančioms kapitalo reikalavimus pagal KRD IV ir KRR konsoliduotu pagrindu.

Finansų rinkų plėtra

71. Siekiant skatinti finansų rinkų plėtrą ir stiprinti jų stabilumą, numatoma tobulinti šią sritį reglamentuojančius teisės aktus, atsižvelgiant į Vyriausybės programos prioritėtines priemones ir ES teisės aktų nuostatas.

Siekiant užtikrinti aukšto lygio mokėjimo paslaugų vartotojų teisių ir interesų apsaugą naudojantis mokėjimo paslaugomis ir skatinti mokėjimo paslaugų teikėjų konkurenciją, bus persvarstytas mokėjimų, mokėjimo įstaigų, elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų reglamentavimas.

Reformuojant kredito unijų sektorių ir stiprinant kredito unijų sistemos stabilumą, bus siekiama, kad nuo 2018 m. sausio 1 d. centrinės kredito unijos atitiktų kapitalo reikalavimus pagal KRD IV ir KRR konsoliduotu pagrindu.

Siekiant didinti finansinį stabilumą ir prekybos vertybiniais popieriais skaidrumą, bus siekiama nustatyti privalomus skaidrumo ir ataskaitų teikimo reikalavimus, susijusius su vertybinių popierių įsigijimo finansavimo sandoriais.

Siekiant skatinti Lietuvos kapitalo rinkų plėtrą, bus persvarstyti su pakeitimu vertybiniais popieriais (angl. *securitisation*), padengtosiomis obligacijomis, kolektyvinio investavimo subjektais ir rizikos kapitalu susiję teisės aktai. Taip bus sukurta konkurencingesnė teisinė aplinka, suteikianti daugiau galimybių tiek įmonėms, ieškančioms papildomų lėšų, tiek investuotojams. Bus tobulinamas finansų rinkų reglamentavimas siekiant užtikrinti efektyvesnę ir saugesnę finansinių priemonių rinkų veikimą, didinti neprofesionaliųjų investuotojų apsaugą ir užtikrinti, kad visa organizuota prekyba finansinėmis priemonėmis vyktų reguliuojamose prekybos vietose.

Siekiant užtikrinti geresnę draudimo paslaugų vartotojų apsaugą, bus tikslinamas Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas – nustatyti vienodi visiems draudimo produktų pardavėjams (draudimo bendrovėms, draudimo brokerių įmonėms, draudimo agentų įmonėms) reikalavimai, kaip teikti klientui informaciją apie parduodamus produktus, asmenines rekomendacijas, atskleisti tarpininko statusą ir gaunamo atlygio rūšį, ir kiti. Siekiant užtikrinti lygiavertę finansų rinkos dalyvių padėtį priežiūros procese ir didesnę teisinį aiškumą, bus horizontaliai persvarstytas finansinių paslaugų reguliavimas – konsoliduotos

¹⁹ Šiuo metu Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatyme nustatyta, kad Lietuvoje gali veikti tik viena centrinė kredito unija.

Lietuvos banko teisės ir pareigos visų prižiūrimų subjektų atžvilgiu ir suvienodintos priežiūros procedūros. Bus sustiprinta neprofesionaliųjų investuotojų, investuojančių į mažmeninių investicinių produktų paketus ir draudimo principu pagrįstus investicinius produktus, apsauga, išplėstas finansinių paslaugų vartotojų ginčų neteisminio nagrinėjimo mechanizmas, į jį, be Lietuvos banko, įtrauktos ir kitos susijusios šalys. Bus toliau rengiama teisinė bazė, skirta Lietuvos *Fintech* sektoriui plėtoti, palankiai šiam sektoriui ekonominei sistemai, naujoms informacinėms technologijoms ir produktams, kurie būtų pritaikomi finansų rinkoms, kurti.

Siekiant užtikrinti skaidrią ir efektyvią lošimo automatų duomenų apskaitą ir veikimo kontrolę, efektyvesnę pinigų plovimo prevenciją, sugriežtinti grynųjų pinigų, įmokėtų prie lošimo stalų, ir žetonų apskaitą ir kontrolę, sumažinti lošimų organizatoriams tenkančią administracinę našą, bus tikslinamas Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas – lošimų organizatoriai įpareigoti visus lošimo automatus sujungti į elektroninę lošimo automatų duomenų valdymo sistemą, filmuoti prie lošimo stalų įmokėtų sumų ir žetonų inventorizaciją ir periodiškai teikti inventorizacijos ataskaitas Lošimų priežiūros tarnybai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.

Siekiant stiprinti lošimų ir loterijų žaidėjų apsaugą, bus parengti Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo ir Lietuvos Respublikos loterijų įstatymo pakeitimai, nustatantys griežtesnius lošimų ir loterijų reklamos, asmenų patekimo į lošimų vietas, loterijų žaidėjų amžiaus ir loterijų bilietų reikalavimus.

IX SKYRIUS

INSTITUCINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ BŪKLĖS GERINIMAS

72. Siekdamas didinti pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu ir ilgalaikėmis ūkio plėtrą užtikrinančiomis fiskalinės drausmės taisyklėmis, Seimas 2014 m. lapkričio 6 d. priėmė Konstitucinį įstatymą, Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymo Nr. X-1316 2, 3 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymą ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo Nr. I-907 2, 4, 6, 9 ir 23 straipsnių pakeitimo įstatymą, kurie įsigaliojo 2015 m. sausio 1 dieną. Pagal reformuotos ES ekonominės valdysenos reikalavimus Valstybės kontrolei nuo 2015 m. sausio 1 d. pavesta atlikti biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas.

Pagal šiuos įstatymus stiprinami Lietuvos gebėjimai vykdyti atsakingą finansų politiką, siekiant užtikrinti tvarų ekonomikos augimą, stabilius viešuosius finansus ir apsisaugoti nuo skolos krizės. Konstituciniame įstatyme įtvirtinta perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė (vertinant struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį), nustatytos procedūros, atliekamos tada, kai struktūrinio postūmio užduotis neįvykdoma. Laikinas nuokrypis nuo šios taisyklės leidžiamas tik esant išskirtinėms aplinkybėms ir per nustatytą laiką turi būti ištaisytas.

Įtvirtinta valdžios sektoriaus išlaidų ribojimo taisyklė: jeigu paskutinių 5 pasibaigusių metų valdžios sektoriaus balanso rodiklių aritmetinis vidurkis yra neigiamas, asignavimų (išskyrus ES fondų lėšas) augimas turi būti ne didesnis negu 0,5 potencialaus BVP to meto kainomis daugiamečio augimo vidurkio. Konstitucinis įstatymas ir Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymas numato ir išimtinius atvejus, kai ši taisyklė netaikoma.

Nustatytos valdžios sektoriui priskiriamiems biudžetams taikomos taisyklės: kiekvienas valdžios sektoriui priskiriamas biudžetas, išskyrus Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, valstybės biudžetą ir biudžetus, mažesnius nei 0,3 procento BVP, vertinant pagal struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį, turi būti perteklinis arba subalansuotas; Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūrinis deficitas galėtų didėti tik tokiu atveju, kai yra neigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo.

Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme įtvirtintos pajamų taisyklės, viena kurių nustato, kad einamųjų metų valstybės biudžeto viršplaninėmis pajamomis mažinamas patvirtinto valstybės biudžeto deficitas, o kita, kad jeigu paskutinių pasibaigusių kalendorinių metų statistinis valdžios sektoriaus balanso rodiklis yra neigiamas, turi būti užtikrinama, kad dėl nustatomo naujo mokesčio, naujo mokesčio tarifo, mokesčio lengvatų, sankcijų už mokesčių įstatymų pažeidimus arba iš esmės pakeistos apmokestinimo tam tikru mokesčiu tvarkos ar apmokestinimo teisinio reglamentavimo ir taikymo principų valdžios sektoriaus pajamos nesumažės, išskyrus atvejus, kai netenkamos pajamos kompensuojamos pagal Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 nustatytus dydžius mažinant valdžios sektoriaus išlaidų rodiklius, didinant kitų mokesčių tarifus arba plečiant apmokestinimo bazę, atsisakant mokesčių lengvatų.

Įgyvendinant ES reikalavimus dėl biudžeto kontrolės ir fiskalinės politikos sustiprinimo, Konstituciniame įstatyme nustatytos nepriklausomos biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijos: užtikrinti perteklinio valdžios sektoriaus taisyklės laikymosi veiksmingą ir laiku atliekamą stebėseną, pagrįstą patikima ir nepriklausoma analize, ir anksti nustatyti nuokrypius nuo biudžeto tikslų, patarti dėl prevencinių, taisomųjų ir vykdymo užtikrinimo priemonių. Siekiant užtikrinti ekonominės raidos scenarijaus, pagal kurį rengiamas biudžetas, nepriklausomumą, šiai institucijai pavesta rengti išvadą dėl Lietuvos Respublikos finansų ministerijos rengiamo ekonominės raidos scenarijaus.

Konstituciniame įstatyme numatytas automatinis korekcijos mechanizmas, kuris taikomas tais atvejais, kai nukrypstama nuo struktūrinio postūmio užduoties, – Vyriausybė pateikia Seimui ir biudžeto politikos kontrolės institucijai ataskaitą, kurioje nurodo struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežastis ir priemones struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti ateinančiais metais. Ši informacija Seimui pristatoma ir žodiniu pranešimu. Biudžeto politikos kontrolės institucija taip pat pateikia Seimui išvadą dėl Vyriausybės nurodytų struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežasčių pagrįstumo ir priemonių struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti tinkamumo. Vyriausybė, įvertinusi šią išvadą, pateikia Seimui pranešimą apie struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežastis ir priemones struktūrinio

postūmio užduočiai įvykdyti ateinančiais metais. Į pranešime nurodytas priemones Vyriausybė privalo atsižvelgti rengdama kitų metų biudžeto projektą.

73. Įsigalioję 2016 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatymo Nr. I-712 1, 9, 11 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo ketvirtuoju¹ skirsniu įstatymas ir Seimo 2015 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr. XII-2020 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 30 d. nutarimo Nr. IX-912 „Dėl Rezervinio (stabilizavimo) fondo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ sudaro sąlygas sparčiau kaupti finansinius išteklius Rezerviniame (stabilizavimo) fonde.

Rezervinio (stabilizavimo) fondo lėšos galės būti naudojamos valstybės biudžeto išlaidoms finansuoti Konstituciniame įstatyme nurodytu atveju – nustačius išskirtines aplinkybes. Kita fondo lėšų panaudojimo (grąžintinai) galimybė, kai lėšų *ad hoc* atvejais reikėtų siekiant vykdyti ES politiką ir (arba) su tuo susijusias sutartis ar susitarimus, pavyzdžiui, užtikrinti kredito linijos suteikimą Bendros pertvarkymo valdybos valdomam Bendram pertvarkymo fondui pagal Bendro pertvarkymo mechanizmo reglamentą ir Tarpvyriausybinių susitarimą dėl įnašų į Bendrą pertvarkymo fondą pervedimo ir sujungimo. Kasmet į Rezervinį (stabilizavimo) fondą iš valstybės biudžeto pervedama 50 procentų gautų lėšų: įstatymų nustatyta tvarka privatizavus valstybei nuosavybės teise priklausančius akcijų paketus, valstybei priklausančių akcinių bendrovių sumokėtų dividendų, pardavus viešo aukciono būdu valstybės nekilnojamąjį turtą ir kitus nekilnojamuosius daiktus, pardavus valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypus. Papildomi Rezervinio (stabilizavimo) fondo šaltiniai: Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme numatyti pervesti į fondą perteklinio valstybės biudžeto asignavimai ir šiame įstatyme numatyti pervesti į fondą asignavimai. Tai užtikrina reguliarių pinigų srautą į Rezervinį (stabilizavimo) fondą ir sudaro galimybes kaupti fiskalinę rezervą.

74. Lietuvos Respublikos 2018 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektas bus rengiamas vadovaujantis Vyriausybės 2017 m. balandžio 5 d. nutarimu Nr. 249 „Dėl Lietuvos Respublikos 2018 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo plano patvirtinimo“.

75. Vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus finansai planuojami vadovaujantis 23 lentelėje nurodytais teisės aktais.

23 lentelė. Vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus teisinis reglamentavimas

Skaitinės fiskalinės taisyklės	
1. Skolinimosi limitai	Biudžeto įstatymas ¹
2. Savivaldybių skolos limitai	Biudžeto įstatymas ¹
3. Savivaldybių balanso rodiklio taisyklė*	Biudžeto sandaros įstatymas ²
4. Perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė	Konstitucinio įstatymo 3 straipsnis
5. Valdžios sektoriaus išlaidų augimo ribojimo taisyklė	Konstitucinio įstatymo 3 straipsnis, Fiskalinės drausmės įstatymo ³ 3 straipsnis
6. Valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų taisyklės	Konstitucinio įstatymo 4 straipsnis
7. Struktūrinio postūmio vidutinio laikotarpio link nustatymas	Konstitucinio įstatymo 6 straipsnis
Vidutinio laikotarpio užduotys	
1. Vidutinio laikotarpio tikslo nustatymas	tvirtinamas Seimo teisės aktu
2. Struktūrinio postūmio užduotis ateinantiems metams ir struktūrinio postūmio gairės likusiems vidutinio laikotarpio metams	kasmet tvirtinami Seimo teisės aktu
3. Trejų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų visumos pajamų ir išlaidų rodikliai	trejų metų rodikliai kasmet tvirtinami Seimo nutarimu ⁴
4. Valstybinio socialinio draudimo fondų subsektorių biudžetų ateinančių metų planai ir prognozės likusiems vidutinio laikotarpio metams	Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto tam tikrų metų rodiklių patvirtinimo įstatymas, tam tikrų metų Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymas

Šaltinis – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

¹Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas.

²Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas.

³Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymas.

⁴Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 17 straipsnio 3 dalis nustato, kad: „Tam tikrų metų valstybės biudžeto projekte ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projekte gali būti nukrypstama nuo Seimo patvirtintų trejų biudžetinių metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos planuojamų rodiklių tik tuo atveju, kai Vyriausybė raštu pateikia Seimui paaiškinimą, kaip pokyčiuose atsispindi nauji ekonomikos politikos prioritetai.“